

SVAZ PRŮMYSLU A DOPRAVY
ČESKÉ REPUBLIKY

DYNAMIKA MEZD BĚHEM RECESE

Jak se liší recese COVID-19 od ostatních ekonomických
krizí?

Kolektiv autorů

Ing. Ludmila Husaříková

Ing. Markéta Slováčková

Ing. Pavel Spáčil

Ing. Jan Šulák, Ph.D.

TREXIMA
ZAMĚŘENO NA ČLOVĚKA

2023 © TREXIMA, spol. s r. o.

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	4
SEZNAM TABULEK	8
ÚVOD	9
1 SPECIFIKA EKONOMICKÝCH ŠOKŮ A KRIZÍ	10
1.1 ÚVOD K EKONOMICKÉMU CYKLU	10
1.1.1 <i>Ekonomické šoky na straně nabídky</i>	10
1.1.2 <i>Ekonomické šoky na straně poptávky</i>	11
1.1.3 <i>Finanční šoky</i>	11
1.1.4 <i>Politické šoky</i>	12
1.1.5 <i>Technologické šoky</i>	12
1.2 PRŮBĚH KRIZE 2008/2009	13
1.3 PRŮBĚH KRIZE 2012/2013	14
1.4 PRŮBĚH KORONAVIROVÉ KRIZE	16
2 DOPADY KRIZE ROKU 2008/2009	18
3 DOPADY KRIZE 2012/2013	29
4 DOPADY KORONAVIROVÉ KRIZE	40
4.1 VLIV ZMĚN STRUKTURY ZAMĚSTNANOSTI NA MZDOVOU DYNAMIKU	52
5 POROVNÁNÍ DOPADŮ KRIZÍ NA DYNAMIKU MEZD	53
5.1 KVANTIFIKACE ZMĚN MEZD BĚHEM KRIZOVÝCH LET	58
ZÁVĚR	63
LITERATURA	64
PŘÍLOHA 1 – TABULKOVÁ ČÁST	65

Seznam obrázků

<i>Obrázek 1.1: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022</i>	<i>14</i>
<i>Obrázek 1.2: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022</i>	<i>15</i>
<i>Obrázek 1.3: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022</i>	<i>17</i>
<i>Obrázek 2.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle velikostní kategorie zaměstnavatele</i>	<i>18</i>
<i>Obrázek 2.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle odvětví dle sekce CZ-NACE</i>	<i>19</i>
<i>Obrázek 2.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku</i>	<i>20</i>
<i>Obrázek 2.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle pohlaví a věku</i>	<i>21</i>
<i>Obrázek 2.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle vzdělání....</i>	<i>22</i>
<i>Obrázek 2.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO</i>	<i>23</i>
<i>Obrázek 2.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle státního občanství</i>	<i>24</i>
<i>Obrázek 2.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle kraje</i>	<i>24</i>
<i>Obrázek 2.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle pohlaví a věku</i>	<i>25</i>

<i>Obrázek 2.10: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle pohlaví a věku.....</i>	<i>26</i>
<i>Obrázek 2.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle vzdělání.....</i>	<i>27</i>
<i>Obrázek 2.12: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle vzdělání.....</i>	<i>27</i>
<i>Obrázek 2.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO.....</i>	<i>28</i>
<i>Obrázek 2.14: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO</i>	<i>28</i>
<i>Obrázek 3.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle velikostní kategorie zaměstnavatele.....</i>	<i>29</i>
<i>Obrázek 3.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle odvětví dle sekce CZ-NACE.....</i>	<i>30</i>
<i>Obrázek 3.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku.....</i>	<i>31</i>
<i>Obrázek 3.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle pohlaví a věku</i>	<i>32</i>
<i>Obrázek 3.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle vzdělání....</i>	<i>33</i>
<i>Obrázek 3.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO.....</i>	<i>34</i>
<i>Obrázek 3.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle státního občanství</i>	<i>35</i>
<i>Obrázek 3.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle kraje.....</i>	<i>35</i>
<i>Obrázek 3.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle pohlaví a věku.....</i>	<i>36</i>

<i>Obrázek 3.10: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle pohlaví a věku.....</i>	<i>37</i>
<i>Obrázek 3.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle vzdělání.....</i>	<i>38</i>
<i>Obrázek 3.12: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle vzdělání.....</i>	<i>38</i>
<i>Obrázek 3.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO.....</i>	<i>39</i>
<i>Obrázek 3.14: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO</i>	<i>39</i>
<i>Obrázek 4.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020,2021 a 2022 podle velikostní kategorie zaměstnavatele.....</i>	<i>40</i>
<i>Obrázek 4.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020,2021 a 2022 podle odvětví dle sekce CZ-NACE</i>	<i>41</i>
<i>Obrázek 4.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku</i>	<i>42</i>
<i>Obrázek 4.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle pohlaví a věku</i>	<i>43</i>
<i>Obrázek 4.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle vzdělání</i>	<i>44</i>
<i>Obrázek 4.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO.....</i>	<i>45</i>
<i>Obrázek 4.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle státního občanství</i>	<i>46</i>
<i>Obrázek 4.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle kraje</i>	<i>46</i>

<i>Obrázek 4.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle pohlaví a věku.....</i>	<i>47</i>
<i>Obrázek 4.10: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle pohlaví a věku</i>	<i>49</i>
<i>Obrázek 4.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle vzdělání.....</i>	<i>50</i>
<i>Obrázek 4.12: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle vzdělání</i>	<i>50</i>
<i>Obrázek 4.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO.....</i>	<i>51</i>
<i>Obrázek 4.14: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO</i>	<i>51</i>
<i>Obrázek 5.1: Výsledky regresního modelu za jednotlivé krize</i>	<i>60</i>
<i>Obrázek 5.2: Výsledky regresního modelu za jednotlivé krize v interakci se skupinami zaměstnání</i>	<i>62</i>

Seznam tabulek

<i>Tabulka 5.1: Souhrn nejvyšších nárůstů a poklesů reálných mediánů mzdy v krizových letech.....</i>	<i>57</i>
---	-----------

Úvod

Již koncem roku 2019 se začaly objevovat první případy onemocnění novým typem koronaviru, později označovaným jako Covid-19. Ve dvou následujících letech již přerostl výskyt tohoto onemocnění v celosvětovou pandemii, která se pochopitelně velmi výrazně dotkla také České republiky, kdy byl v našich podmínkách zaznamenán nejvyšší počet zemřelých osob od II. světové války.

Tato situace vedla k závažným dopadům na světové i tuzemské hospodářství ve formě restriktivních opatření, v mobilitě osob, omezování počtu zaměstnanců na pracovištích, ve školách i jinde. Dosud však v českém prostředí schází evidence, jakým způsobem se pandemie Covid-19 projevila ve vývoji – dynamice mezd a případy takových studií lze hledat pouze v zahraničních zdrojích.

Krise, způsobená opatřeními v boji s pandemií měla některé prvky zcela odlišné nežli „standardní“ krize, pramenící z vnitřních problémů ekonomiky, tak jak jsou známy zejména z let 2008/2009 a 2012/2013. Proto je potřeba zabývat se specifiky jednotlivých hospodářských krizí, kterým česká ekonomika v posledních dekadách čelila a na tyto odlišnosti poukázat a odpovědět a přinést tak důležitou evidenci pro případ, že by hrozila další krize podobného charakteru.

Struktura této studie je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola poskytuje teoretickou oporu ostatním kapitolám a objasňuje jakým způsobem krize vznikají a jaké typy ekonomických šoků (resp. cyklů) bývají nejčastěji zdrojem krizí. Je možné rozlišit ekonomické šoky – cykly na straně nabídky, na straně poptávky, šoky politické a šoky technologické. Krize COVID-19 měla rysy převážně politického šoku, v podobě nuceného uzavírání provozů z důvodu zamezení šíření nákazy, což se následně muselo projevit v poklesu výroby a poskytování služeb. Na druhou stranu tato krize přinesla zlepšení komunikačních a digitálních technologií. Další analyzované krize měly rysy dané spíše tržně. V této kapitole jsou tedy objasněny podrobnější příčiny všech tří analyzovaných krizí. Pro účely analýzy mzdové dynamik jsou využita data za mzdovou sféru za firmy od 10 a více zaměstnanců.

Další kapitoly jsou již věnovány konkrétním specifikům v oblasti mzdového vývoje v období výše zmiňovaných krizí a uvádějí mzdový vývoj, a to jak nominálních, tak reálných veličin mediánu podle různých charakteristik zaměstnavatelů a zaměstnanců, zejména podle velikosti zaměstnavatele (počtu zaměstnanců firmy), odvětví národního hospodářství, občanství, vlastnictví, ale i pohlaví, věku či skupin profesí CZ-ISCO. Kapitola poslední přináší kvantifikaci dopadů jednotlivých krizí na mzdový vývoj. Tato kvantifikace je provedena pomocí analýzy panelových dat zaměstnanců od roku 2008 do roku 2022. Jedná se o nevyvážený rotující panel, postavený na datech ISPV. Z regresní analýzy vyplývá, že dopady koronavirové krize na mzdový vývoj byly zcela jiné, nežli dopady předchozích dvou hospodářských krizí.

1 Specifika ekonomických šoků a krizí

Ekonomické šoky jsou nepředvídané události různého původu, které ovlivňují řadu (makro) ekonomických veličin a výstupů (HDP, inflace, nezaměstnanost, platební bilance, mzdy etc.). Tyto události jsou vnímány jako příčiny recese a hospodářských cyklů. Mohou mít původ uvnitř i vně hospodářství, proto je můžeme v zásadě rozlišit na vnitřní a vnější. K pochopení dopadů různých hospodářských šoků na ekonomiku a ostatní veličiny a indikátory je nejprve nutno stručně nastínit princip jejich vzniku a působení v hospodářství. Proto je tato kapitola věnována základnímu přehledu ekonomických šoků a popisu jejich vlivu na hospodářství.

1.1 Úvod k ekonomickému cyklu

Ekonomický cyklus je krátkodobou oscilací skutečného výstupu ekonomiky kolem dlouhodobého trendu. To lze sledovat nejlépe na makroekonomických agregátech typu HDP. Ekonomické cykly jsou způsobeny různými druhy ekonomických a jiných šoků a o základním členění těchto šoků pojednávají následující odstavce. Je potřeba dodat, že ekonomický cyklus není definován pouze jako pokles skutečného výstupu ekonomiky pod její potenciál, ale také krátkodobý výstup nad potenciál. Pro potřeby této studie se zaměříme pouze na situace, kdy se skutečný výstup hospodářství nachází pod potenciálním výstupem – tedy v recesi.

1.1.1 Ekonomické šoky na straně nabídky

Nabídkové šoky jsou typické tím, že ovlivňují produkci statků a služeb v ekonomice, činí ji obtížnější, nákladnější nebo ji dokonce znemožňují. Obecně zde lze zařadit růst/pokles nákladů hospodářsky významných surovin, potřebných k produkci statků a služeb, například ropy a pohonných hmot, které tlačí cenu výsledných výrobků a služeb nahoru/dolů.

Dalšími zdroji těchto šoků, zapříčiňujících ekonomické cykly prostřednictvím změny nákladů výrobců mohou být přírodní události typu povodně, záplavy, neúroda, vyčerpání/nalezení původních/nových zdrojů surovin apod. Může se však jednat i o opatření legislativní nebo administrativní povahy.

Dojde-li například ke zdražení elektrické energie, **ceny práce** nebo jiných vstupů do výroby, dochází k nárůstu nákladů na produkci v podstatě u všech firem. Znamená to, že zisk firem se snižuje, čemuž se pochopitelně firmy snaží bránit zvyšováním cen. Na tento růst zareagují domácnosti omezením spotřeby statků a služeb s vyšší cenou. Je tedy zřejmé, že při

ekonomickém šoku na straně nabídky se cenová hladina chová proticyklicky (objem produkce se snižuje, cena produkce roste).

Podobným způsobem je nutné uvažovat i o situaci opačné – poklesu cen vstupů do výroby (například v důsledku technologického pokroku), avšak v obráceném slova smyslu. Klesají-li z určitého důvodu ceny vstupů do výroby, pak za jinak nezměněných okolností jsou firmy schopny vyrábět produkci levněji a dochází tedy ke zvýšení objemu produkce. Pokud je tedy na trhu statků a služeb dostatek, jejich cena klesá.

1.1.2 Ekonomické šoky na straně poptávky

Prvotním impulzem poptávkového šoku je zvýšený/snížený zájem spotřebitelů o nákup zboží a služeb. Roste-li tedy na agregátním trhu poptávka po statcích a službách, firmy nedokáží zpravidla okamžitě reagovat zvýšením výroby. Reakcí na zvýšenou poptávku je tedy růst cen výsledných statků a služeb. Ceny produkce rostou však i z důvodu rozšiřování výrobních kapacit firem na přizpůsobení se nově vzniklé vyšší poptávce a firmy tyto nově budované produkční kapacity nutně musejí promítnout do vlastních nákladů.

Stejně jako v případě šoků nabídkových, i u šoku na straně poptávky může dojít k jejímu poklesu, což je situací opačnou. Poklesne-li tedy poptávka po produkci statků a služeb, pak jsou firmy nuceny zlevnit výrobky a služby, aby zajistily jejich odbyt a cenová hladina klesá. U poptávkových ekonomických šoků se tedy cenová hladina chová procyklicky.

Zdrojem šoků na straně poptávky však není pouze chování domácností a spotřebitelů (např. změnou jejich bohatství) ale tyto výkyvy mohou být způsobeny i chováním centrální autority/vlády ve formě zvýšení/snížení vládních výdajů, transfer či investic, stejně jako růstem/poklesem investic firem. Nelze také opomenout vliv poptávky v zahraniční po tuzemské produkci.

1.1.3 Finanční šoky

Zdrojem finančních šoků jsou nesoulady na finanční/peněžní straně ekonomiky. Moderní hospodářství je velmi závislé na tocích likvidity tak, aby bylo zajištěno vypořádání všech transakcí, finančních operací, nákupů a prodejů či výplat mezd. Proto jakákoli turbulence na finančním či peněžním trhu nutně dopadá také na ekonomiku reálnou.

Mezi příčiny finančních šoků patří například krach akciových trhů, nedostatek likvidity v bankovním systému, neočekávané změny monetární politiky, splaskávání spekulativních

bublin, devalvace/revalvace měny apod. Prvotní dopad těchto událostí je vždy událostí nominální – peněžní, avšak téměř ve všech případech se projeví i v ekonomické aktivitě.

Hrozcím rizikem je ztráta likvidity finančních institucí právě k zajištění provádění transakcí a plateb. To má za následek ztrátu důvěryhodnosti veřejnosti v bankovní a finanční systém, což vede k hromadným výběrům prostředků z bank, jejich aktuální nemožnosti dané prostředky ihned vyplatit a může to vyústit až v kolaps či krach banky. Banky v obavě o likviditu zabrzdí poskytování úvěrů a pokud poskytují, pak pouze na velmi vysoký úrok, což omezí investice a spotřebu a vede k hospodářskému poklesu.

1.1.4 Politické šoky

Tento druh šoků je způsoben změnou politiky vlády, která má odpovídající ekonomický efekt/dopad. Samotný šok (např. ze strany fiskální politiky) pak může být záměrným a požadovaným nebo naopak neplánovaným dopadem.

V konečném důsledku je i samotné provádění hospodářské politiky vlády politickým šokem, který slouží zejména k ovlivňování agregátní poptávky a pomocí ní je ovlivňována její elasticita. Taktéž ustanovení obchodních bariér a cel může být výhodným pozitivním impulsem pro domácí výrobce, avšak negativním šokem pro domácí spotřebitele, kteří musejí nakupovat tuzemské statky a služby dražší.

V některých případech může i samotné oznámení o plánovaných politických rozhodnutích a změně hospodářské politiky vyvolat hospodářský šok a to, aniž by navrhované opatření vešlo v platnost. K hospodářskému šoku tedy může dojít dokonce bez samotné změny hospodářské politiky.

1.1.5 Technologické šoky

Technologické šoky jsou způsobovány výkyvy v přílivu a odlivu technologií. Zpravidla se jedná o vliv pozitivní, neboť technologický pokrok přináší inovace, které jsou významným prvkem k ekonomickému růstu, tedy růstu HDP. Řada názorů ekonomů uvádí, že tyto inovace přicházejí ve shlcích a mají výrazný „multiplikační“ efekt, tzn. jedna inovace způsobuje inovace další, což jak již bylo řečeno, má výrazný růstový potenciál pro národní hospodářství.

Různé druhy šoků působí na hospodářství buďto pozitivně, nebo negativně. V důsledku negativních šoků dochází ke vzniku ekonomické recese, která je definována jako pokles ekonomické výkonnosti národního hospodářství za dvě po sobě jdoucí čtvrtletí. Proto je

možno vymezit v rámci zkoumaného období 3 hlavní ekonomické recese – propady HDP České republiky. Těmto krizím a jejich rozboru jsou věnovány následující podkapitoly.

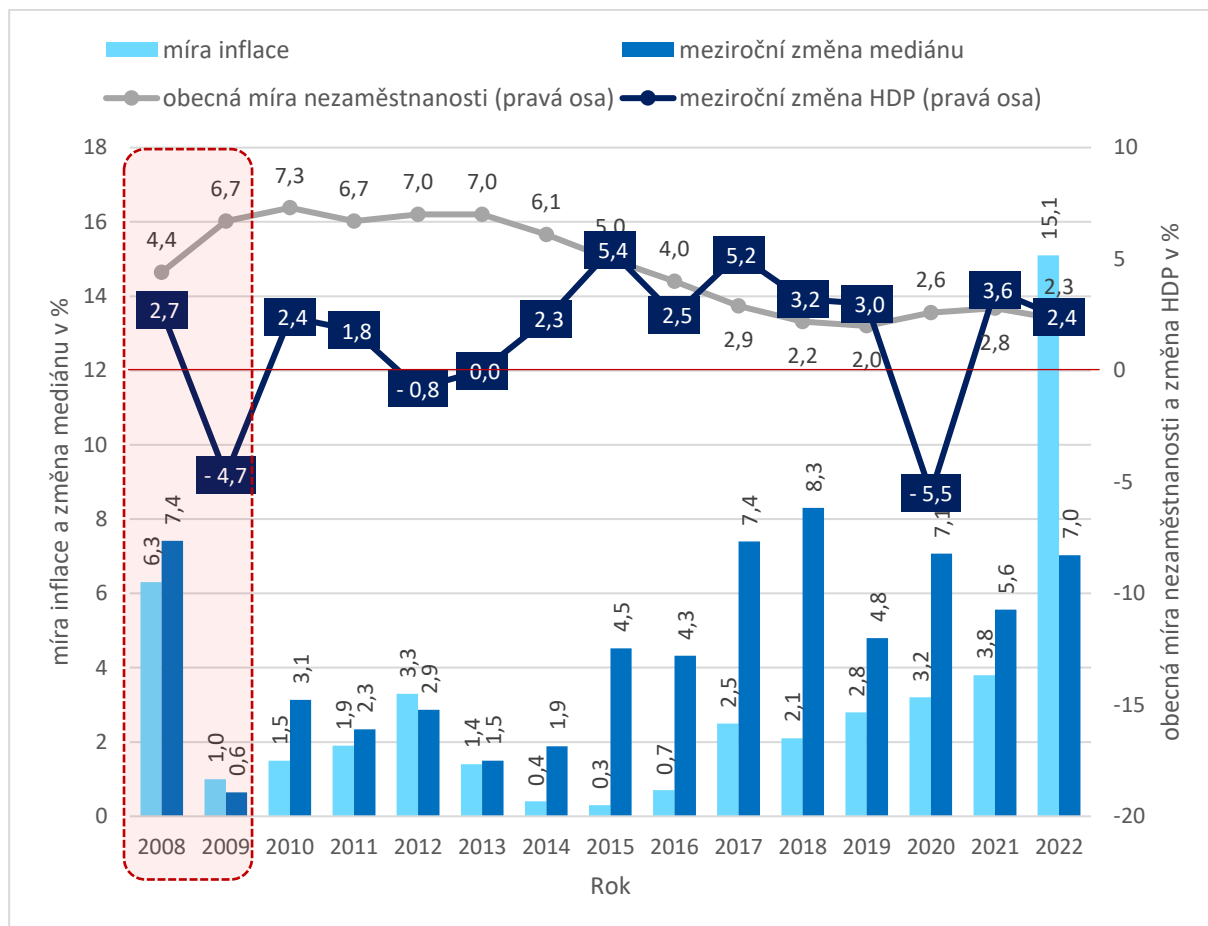
1.2 Průběh krize 2008/2009

Hospodářské krizi v letech 2008-2009 předcházela nejprve krize finanční, způsobená několika důvody ve Spojených státech. Prvním důvodem byla snaha komerčních bank o výnosy z hypotečních úvěrů, které byly bankami poskytovány mimo standardních, i málo bonitním klientům, a to za velmi nízký úrok. Na této situaci participovali politikové, kteří se ve vidině zisku politických bodů u voličů snažili nadměrně zvyšovat dostupnost vlastního bydlení stejné skupině obyvatel. Dalším důvodem bylo také to, že ratingové agentury těmto finančním produktům i bankám poskytovaly prvotřídní hodnocení. Spotřebiteli byly tedy banky a jejich nabízené hypoteční úvěry brány v podstatě jako bezrizikové, což je ještě více motivovalo těchto služeb využívat a rostl tím i benevolentní přístup k riziku.

Jakmile se zjistilo, že málo bonitní klienti mají problémy splácet, došlo k razantnímu nárůstu úrokových sazeb a tím i zamezení přístupu k úvěrům osobám, které by na ně za standardních okolností dosáhly. To bylo důležitým důvodem pro pokles HDP, navíc firmy měly navázané investice na nekvalitní finanční deriváty což ještě více přispělo k propadu investic. Finanční krize se tedy ve Spojených státech přelila v krizi hospodářskou a došlo k jejímu rozšíření do podstatné části dalších národních ekonomik. Hovoříme-li o podmínkách České republiky, krize s sebou nesla následující vývoj makroekonomických indikátorů.

Obrázek 1.1 ukazuje vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů s cílem ilustrovat odlišný vývoj těchto ukazatelů v období krize. Díky tomu lze zkoumat vývoj a dopady na trhu práce v období krize v letech 2008 a 2009. Nejvýraznější dopady lze v podmínkách ČR sledovat v roce 2009. Meziročně pokleslo HDP o 4,7 % a vzrostla obecná míra nezaměstnanosti z 4,4 % v roce 2008 na hodnotu 6,7 % v roce 2009. Co se týče vývoje reálné mzdy, je nutné sledovat jak vývoj inflace, tak vývoj nominální mzdy (zde sledujeme medián). Zatímco v roce 2008 byla inflace na poměrně vysoké úrovni (6,3 %) vývoj mezd byl také poměrně dynamický (meziroční nárůst mediánu o 7,4 %). Reálné mzdy tak ve srovnání s inflací v tomto roce rostly. Velmi výrazný dopad na mzdový vývoj lze pozorovat v roce 2009. Míra inflace výrazně poklesla na úroveň 1 %. Meziroční růst mediánové mzdy také výrazně zpomalil na pouhých 0,6 %. Reálně tak mzdy v tomto roce lehce poklesly.

Obrázek 1.1: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022

Zdroj: ISPV (MPSV), ČSÚ, zpracování TREXIMA.

1.3 Průběh krize 2012/2013

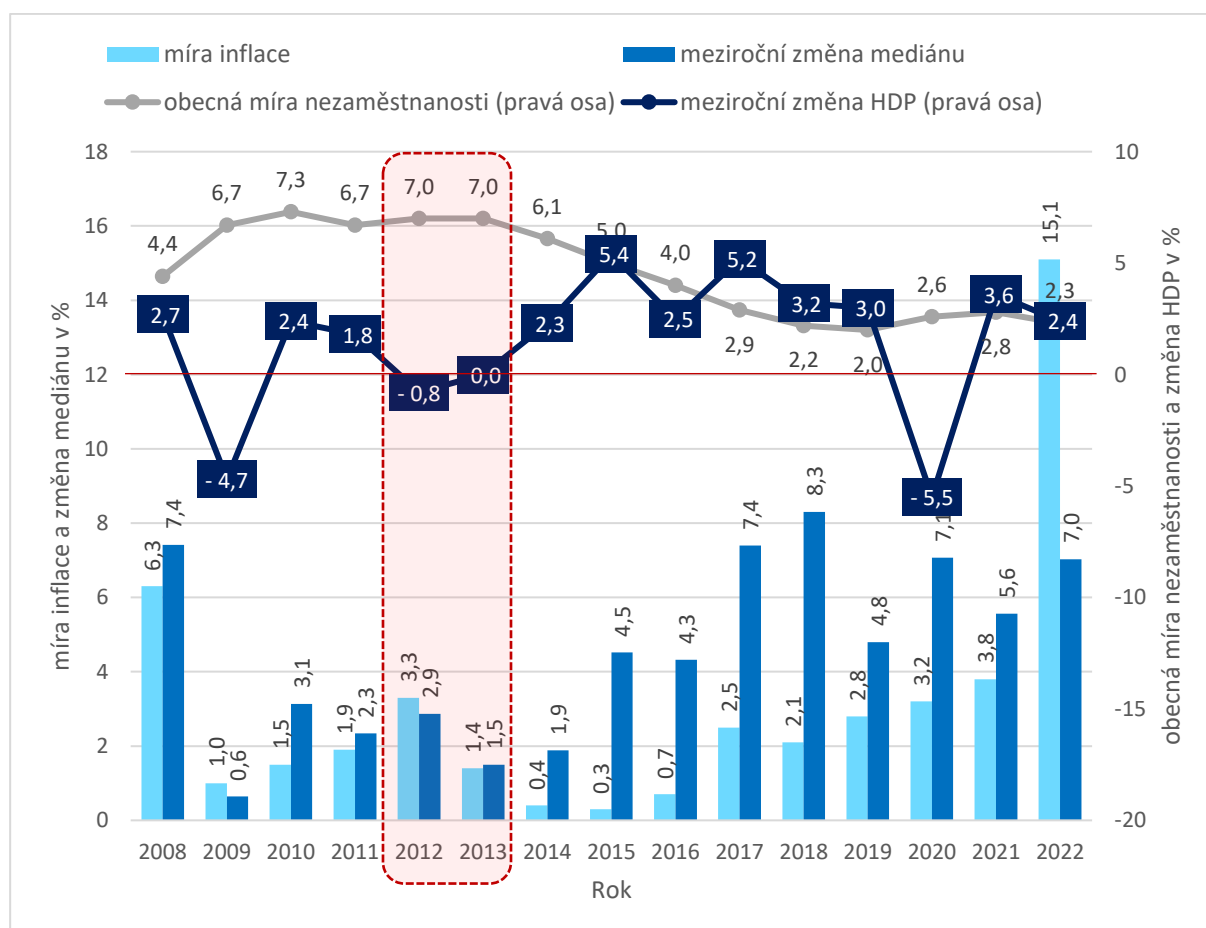
Podle původních předpokladů toto období nemělo být obdobím krize, nicméně i zde se reálný výstup ekonomiky snížil. V období 2012/2013 docházelo k obavám o další vývoj a osud eurozóny v souvislosti s enormním zadlužením některých zemí (typicky se jednalo o Řecko, Portugalsko, Španělsko, Itálii a Irsko). Z důvodu obav o veřejné finance vláda přistoupila k rozpočtové konsolidaci, resp. restriktivní fiskální politice, což mělo za následek ochladnutí optimismu tuzemských spotřebitelů.

Nejistota obyvatel ČR, způsobená fiskální konsolidací, nedořešenou předcházející, krizí vedla společně s nízkou investiční aktivitou na straně firem v tomto období k poklesu ekonomiky o 0,8 %. Naopak zahraniční obchod se vyvíjel s přebytkem a měl za následek, že pokles HDP nebyl prudší. Rychleji tedy rostl vývoz než dovoz.

Z pohledu trhu práce došlo k nejvyššímu nárůstu nezaměstnanosti, později již míra nezaměstnanosti klesala a celková míra nezaměstnanosti byla ve sledovaném období nejvyšší. Mzdy a další makroekonomické indikátory jsou již zachyceny v Obrázku 1.2.

Vývoj makroekonomických ukazatelů v čase v podmínkách ČR ukazuje Obrázek 1.2. Pokud se na obrázku zaměříme na sledované ukazatele v letech 2012 a 2013, lze pozorovat výraznější dopady krize v roce 2012. Meziroční pokles HDP činil v tomto roce 0,8 % a obecná míra nezaměstnanosti byla na úrovni 7 %. Co se týče mzdového vývoje, nominální mediánová mzda meziročně rostla o 2,9 % zatímco inflace byla o něco vyšší a to 3,3 %. V roce 2013 se průběh krize zmírnil. Meziročně se vývoj HDP nezměnil a obecná míra nezaměstnanosti zůstala na úrovni 7 %. Míra inflace poklesla na hodnotu 1,4 % a nominální mzdy meziročně rostly podobným tempem (1,5 %). Na obrázku lze také sledovat, že v následujících letech se sice ekonomika nenacházela v poklesu, ale trh práce se začal „přehřívát“. Docházelo totiž k poklesu nezaměstnanosti, a proto také výrazným tlakům na růst mezd. Tento vývoj však mírně „zchladila“ následující koronavirová krize, které se věnuje další podkapitola.

Obrázek 1.2: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022

Zdroj: ISPV (MPSV), ČSÚ, zpracování TREXIMA.

1.4 Průběh koronavirové krize

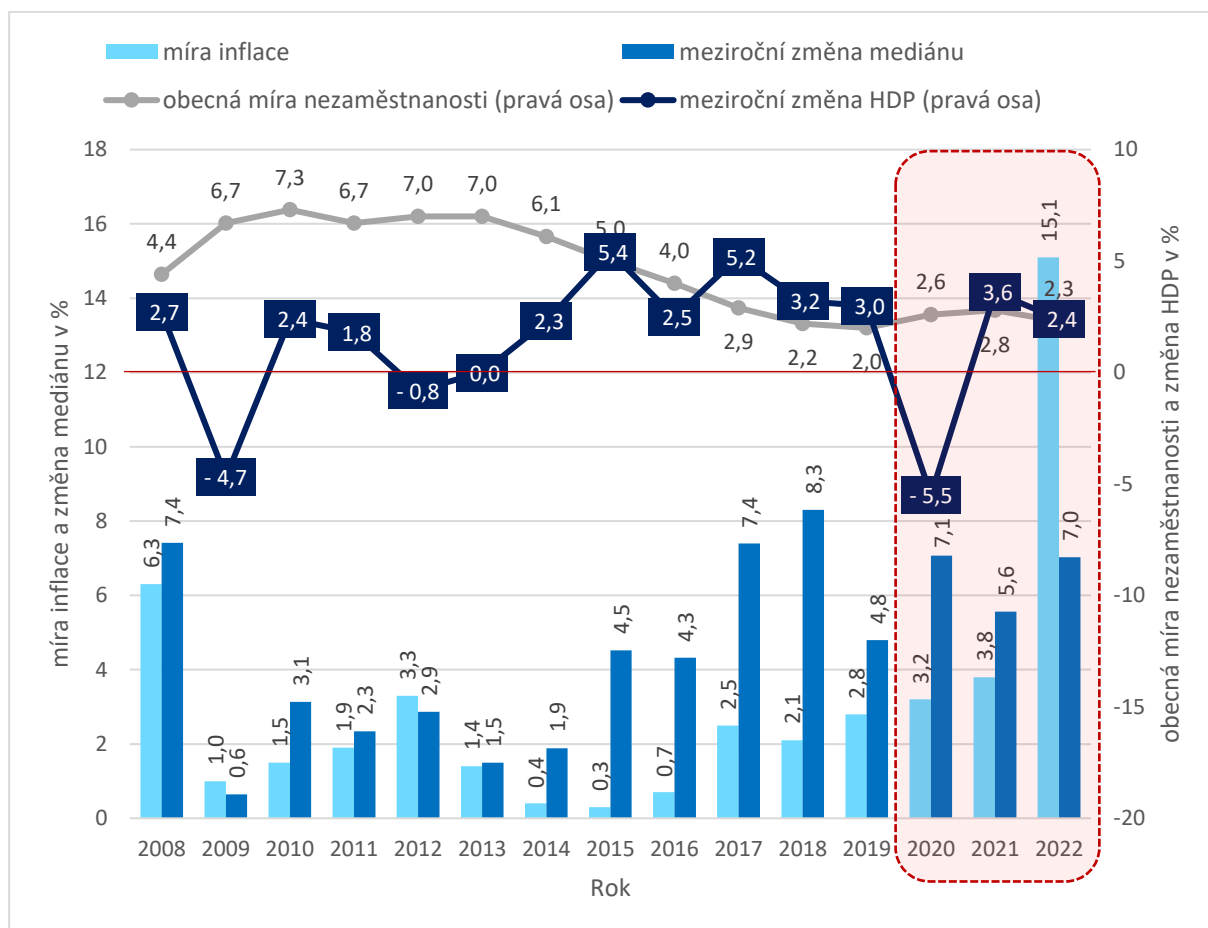
Specifický průběh i dopady na světové i tuzemské hospodářství měla koronavirová pandemie, způsobená výskytem onemocnění SARS-Covid 2. Recese z důvodu pandemie, byť finální dopad na pokles HDP byl značný (jak tomu je u všech ekonomických krizí), měla, pokud se jedná o dopady hospodářské, řadu odlišností od standardních krizí. Předcházející krize (2008/2009 a 2012/2013) byly primárně způsobeny uvnitř ekonomických systémů tuzemska a zejména různých zemí světa (endogenními faktory). Díky významné otevřenosti českého národního hospodářství se tyto problémy pochopitelně přelily i zde.

Koronavirová krize však byla způsobena exogenně. Příčinou hospodářských problémů byly restriktce ze strany vlád tak, aby bylo zamezeno šíření nemoci a zvýšené úmrtnosti. Tyto restriktce přinesly uměle vyvolaný pokles poptávky. Lze říci že také nabídky, neboť byla omezena či zcela uzavřena řada provozů. Krize tedy byla způsobena zcela jinou kombinací nabídkově-poptávkových faktorů nežli krize standardní. Na poptávkové straně ekonomiky se jednalo především o výpadek firemních investic a pokles exportu. Spotřeba domácností zůstala v ohledu na HDP neutrální, její výpadek se dařilo kompenzovat zvýšenými výdaji vlády. Z pohledu strany nabídky pak nejvíce poklesla odvětví obchodu, dopravy, ubytování a pohostinství a průmyslu. Přesto však na přesném vymezení faktorů ekonomického poklesu nepadají mezi odborníky jednoznačná shoda.

Tato exogenním šokem vyvolaná krize znamenala nejvyšší pokles v HDP v moderní historii České republiky od jejího vzniku.

Vývoj vybraných ukazatelů v ČR lze sledovat na Obrázku 1.3. V roce 2020 došlo k výraznému meziročnímu poklesu hrubého domácího produktu (-5,5 %). Nezaměstnanost však vzrostla jenom mírně z 2 % v roce 2019 na 2,6 % v roce 2020. V tomto roce tak určité tlaky na růst mezd přetrvávaly a nominální mediánová mzda meziročně vzrostla o 7,1 %. Zatímco inflace se pohybovala na úrovni 3,2 %. Reálné výdělky tak i přes výrazný pokles produktu ekonomiky v tomto roce rostly. V roce 2021 meziroční HDP sice rostlo (3,6 %), ale ostatní ukazatele začaly reagovat na krizový vývoj. Nezaměstnanost se lehce zvýšila na 2,8 %, meziroční tempo růstu nominálního mediánu se zpomalilo na 5,6 % a mírně zrychlila i inflace na 3,8 %. V roce 2022 se se zpožděním začaly projevovat dopady koronavirové krize v podobě dodavatelsko-odběratelských problémů, a nejen s tím spojeným příchodem energetické krize a krize způsobené válkou na Ukrajině se vývoj ekonomiky zásadně změnil. Tento vývoj měl v ČR nejvýraznější dopad na zvyšování cen. Inflace činila v roce 2022 až 15,1 %. Nominální mediánová mzda meziročně vzrostla sice o 7 %, ale reálná hodnota mezd kvůli tak vysoké inflaci výrazně poklesla. Meziroční tempo růstu HDP zpomalilo na 2,4 %, ale do záporné meziroční změny se nedostalo. Obecná míra nezaměstnanosti v tomto roce poklesla na 2,3 %.

Obrázek 1.3: Vývoj míry inflace, meziroční změny mediánu, obecné míry nezaměstnanosti a meziroční změny HDP v letech 2008 až 2022

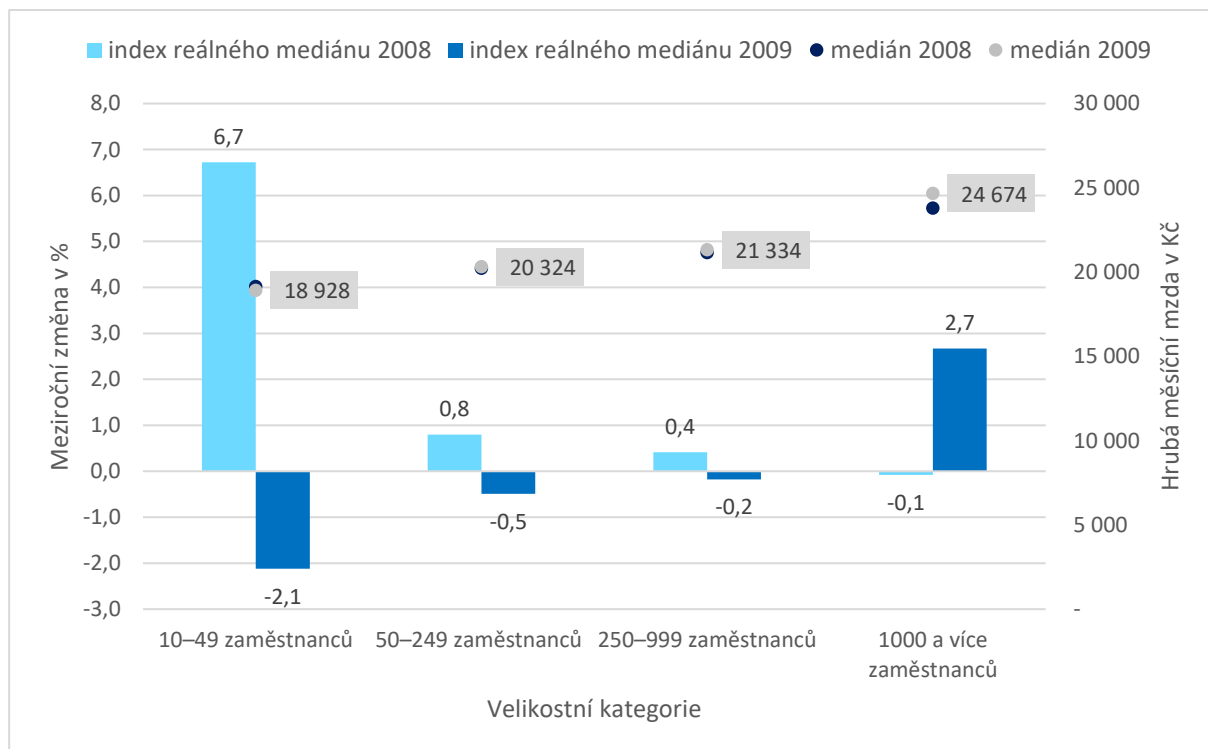

Zdroj: ISPV (MPSV), ČSÚ, zpracování TREXIMA.

2 Dopady krize roku 2008/2009

Obrázek 2.1 se věnuje meziročním rozdílům reálné mzdy podle velikosti zaměstnavatele. V roce 2008 u většiny velikostních kategorií mzdy meziročně reálně rostly. Nejvíce v kategorii s menším počtem zaměstnanců. Jedná se o kategorii s 10 až 49 zaměstnanci a reálně vzrostl meziroční medián o 6,7 %. Naopak nejméně rostly mzdy v největší kategorii s 1000 a více zaměstnanci, kde mzda reálně lehce poklesla o 0,1 %. Přesně opačným způsobem napříč velikostními kategoriemi se vyvíjely reálné mzdy v roce 2009. Zatímco u malých firem reálná mzda poklesla (o 2,1 % u velikostní kategorie s 10 až 49 zaměstnanci) u velkých firem naopak docházelo k reálnému růstu mezd (o 2,7 % u firem s 1000 a více zaměstnanci). Rovněž lze říct, že s rostoucí velikostní kategorií roste nominální mediánová mzda zaměstnanců. Celkově se z pohledu zkoumaných ukazatelů jeví jako opatrnější a díky tomu lze říct, že stabilnější chování větších firem. U firem s 1000 a více zaměstnanci během krizového období v roce nedocházelo k výraznému poklesu reálného mediánu a v roce 2009 mzdy už u této velikostní kategorie reálně rostly. Kdežto u malých podniků od 10 do 49 zaměstnanců v roce 2008 došlo k reálně výraznějšímu růstu mezd, a naopak v roce 2009 pak ve srovnání s většími podniky došlo k reálnému poklesu mezd.

Obrázek 2.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle velikostní kategorie zaměstnavatele

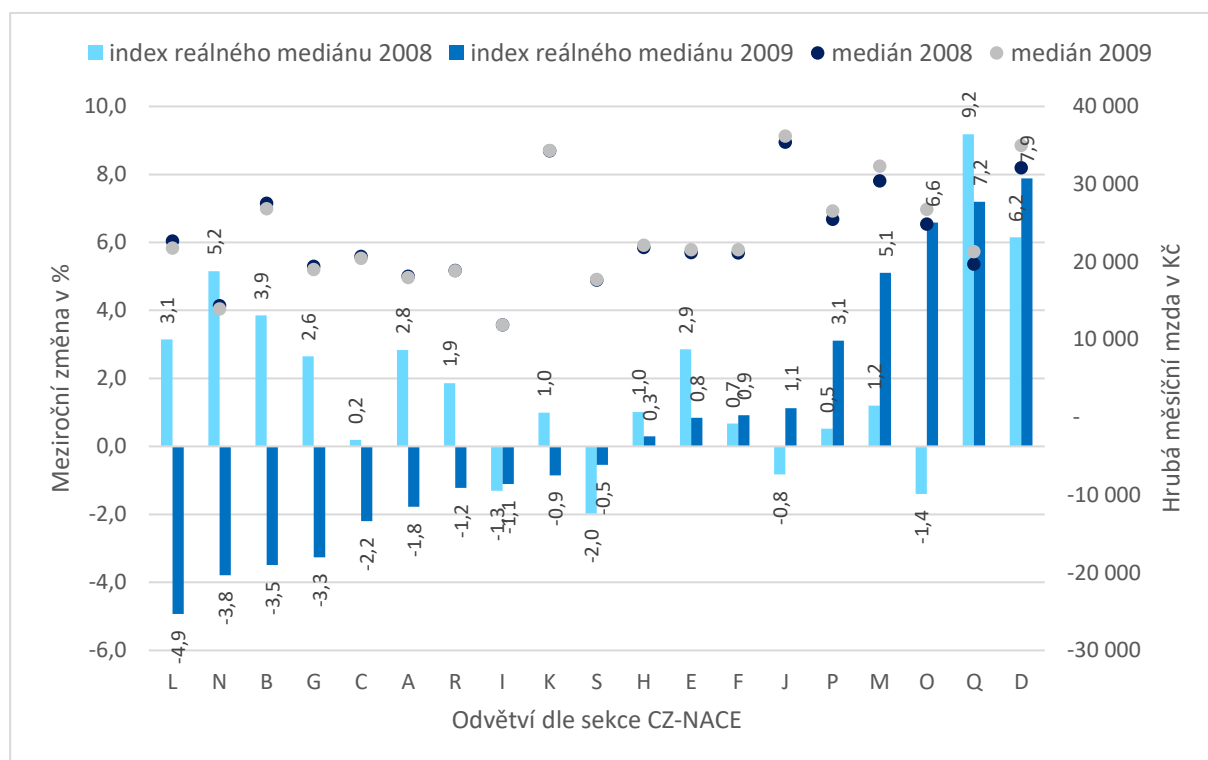

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.2 se zaměřuje na tuto problematiku z odvětvového pohledu. Nejvyšší pokles reálných výdělků ve mzdové sféře (v podnicích od 10 zaměstnanců) v roce 2008 zaznamenali zaměstnanci v odvětví S – Ostatní činnosti (dle klasifikace CZ-NACE), kde došlo meziročně k poklesu o 2 % a v odvětví O – Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení (pokles o 1,4 %). Naopak k nejvyššímu reálnému růstu hrubého měsíčního mediánu došlo i přes krizové období v odvětví Q – Zdravotní a sociální péče (9,2 %) a D – výroba rozvod elektřiny, plynu, tepla (6,2 %).

V roce 2009 došlo k meziročně nejvýraznějšímu poklesu reálných mezd v odvětví L – Činnosti v oblasti nemovitostí (4,9 %) a v odvětví N – Administrativní a podpůrné činnosti (3,8 %). Naopak růstu reálných výdělků došlo v odvětví opět v odvětví D – Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla (7,9 %) a Q – Zdravotní a sociální péče (7,2 %).

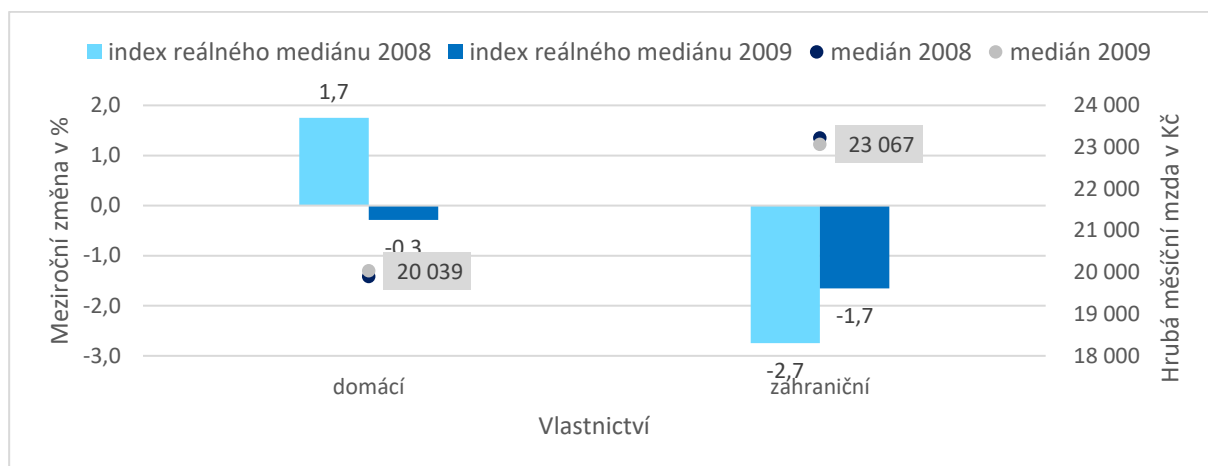
Obrázek 2.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle odvětví dle sekce CZ-NACE

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.3 je zaměřen na vývoj reálné mzdy u podniků rozdělených podle domácího nebo zahraničního vlastnictví. V roce 2008 došlo u doma vlastněných firem k růstu reálných výdělků o 1,7 %, zatímco u zahraničně vlastněných firem zaměstnanec postihl pokles reálné mzdy o 2,7 %. V roce 2009 reálně mzda klesala i u firem s domácím vlastnictvím, ale méně ve srovnání se zahraničně vlastněnými podniky. Jedná se o pokles reálného hrubého měsíčního mediánu o 0,3 % u firem s domácím vlastnictvím a o 1,7 % u firem se zahraničním vlastnictvím).

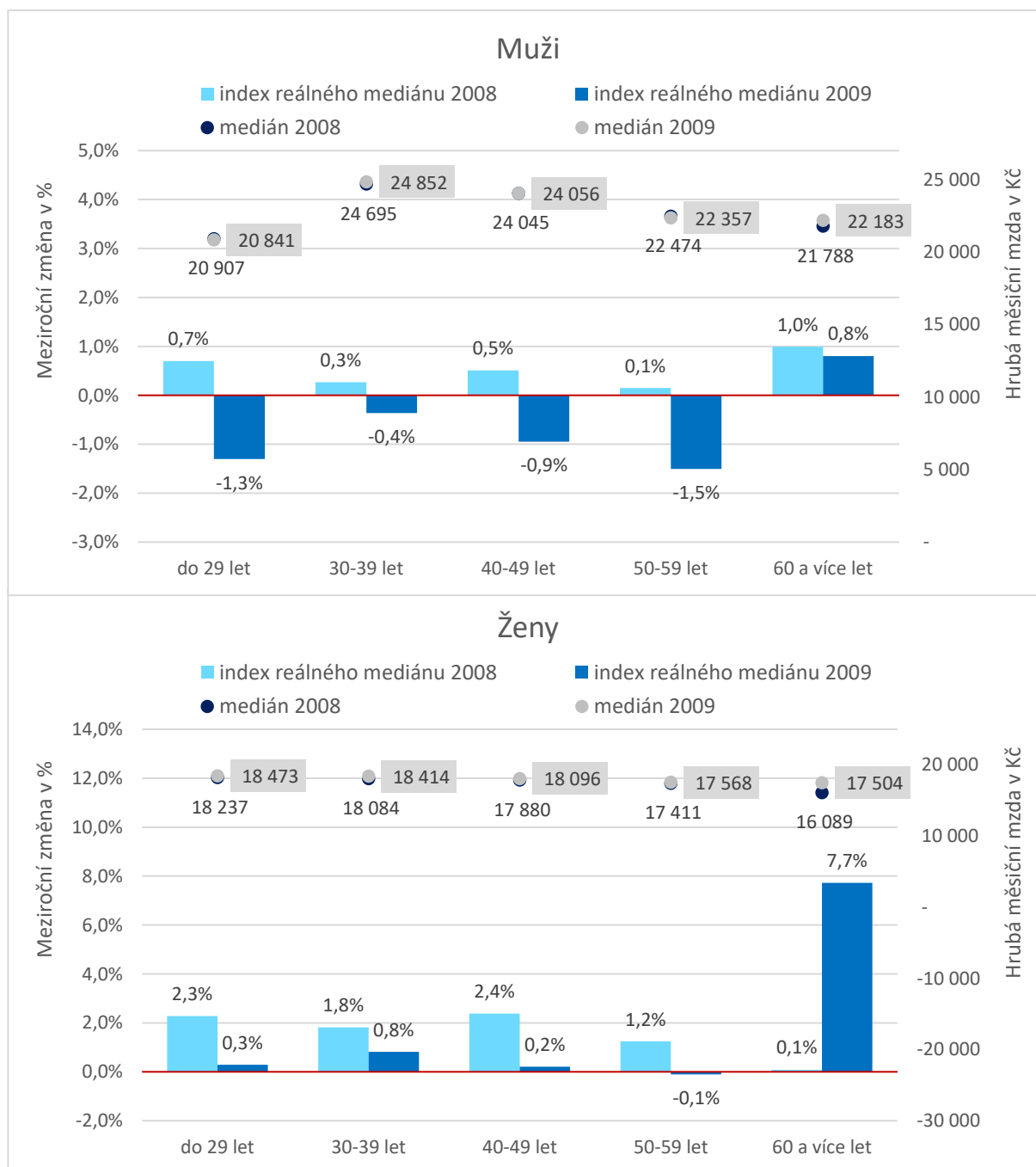
Obrázek 2.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.4 ukazuje reálné mzdy v letech 2008 a 2009 podle pohlaví a věku. V roce 2008 reálné mzdy mírně rostly ve všech sledovaných kategoriích, největší reálný nárůst můžeme vidět u žen ve věku 40 až 49 let (2,4 %). V roce 2009 pak reálné mzdy mírně poklesly v případě mužů a stagnovaly u žen. Výjimku tvoří pouze věková skupina 60 a více let, u které však hodnoty mohou být ovlivněny nižším zastoupením této věkové kategorie a měnící se strukturou zaměstnanců v důsledku odchodů z trhu práce.

Obrázek 2.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle pohlaví a věku

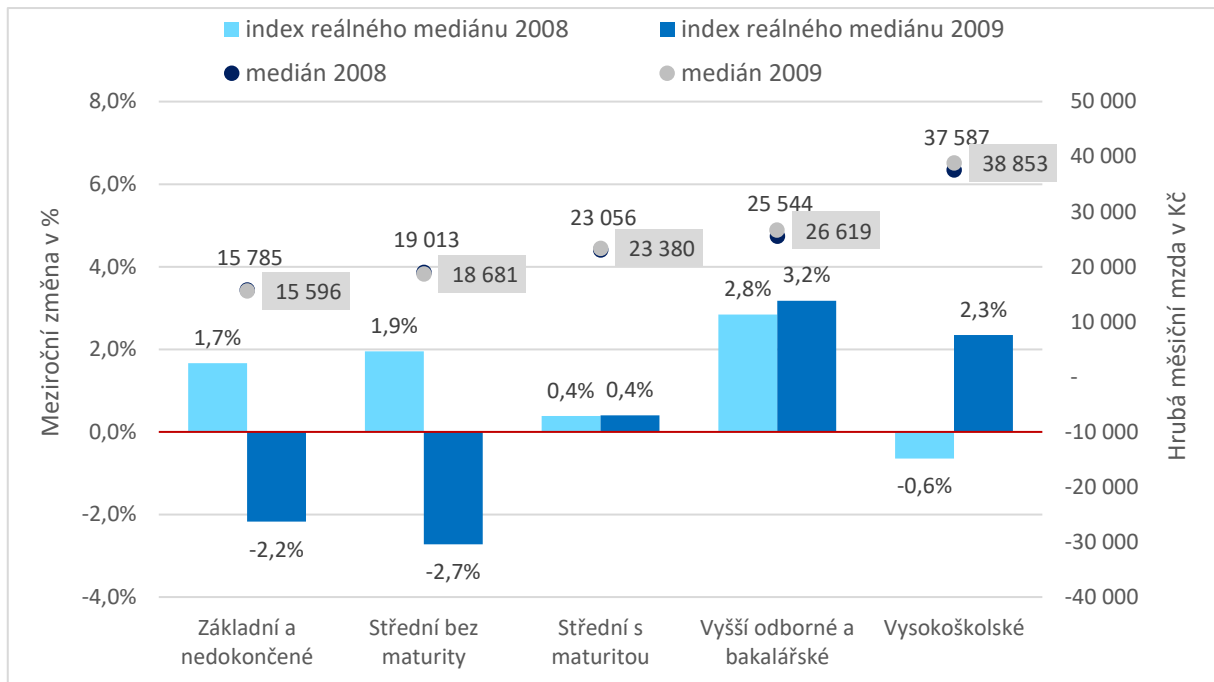

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.5 znázorňuje index reálného mediánu podle vzdělání. Na první pohled je patrný reálný pokles mezd v roce 2009 u zaměstnanců se základním a nedokončeným vzděláním a se

středním vzděláním bez maturity. Naopak u vysokoškoláků došlo v roce 2009 k reálnému růstu mezd. Mzdy středoškoláků s maturitou vzrostly pouze nepatrně.

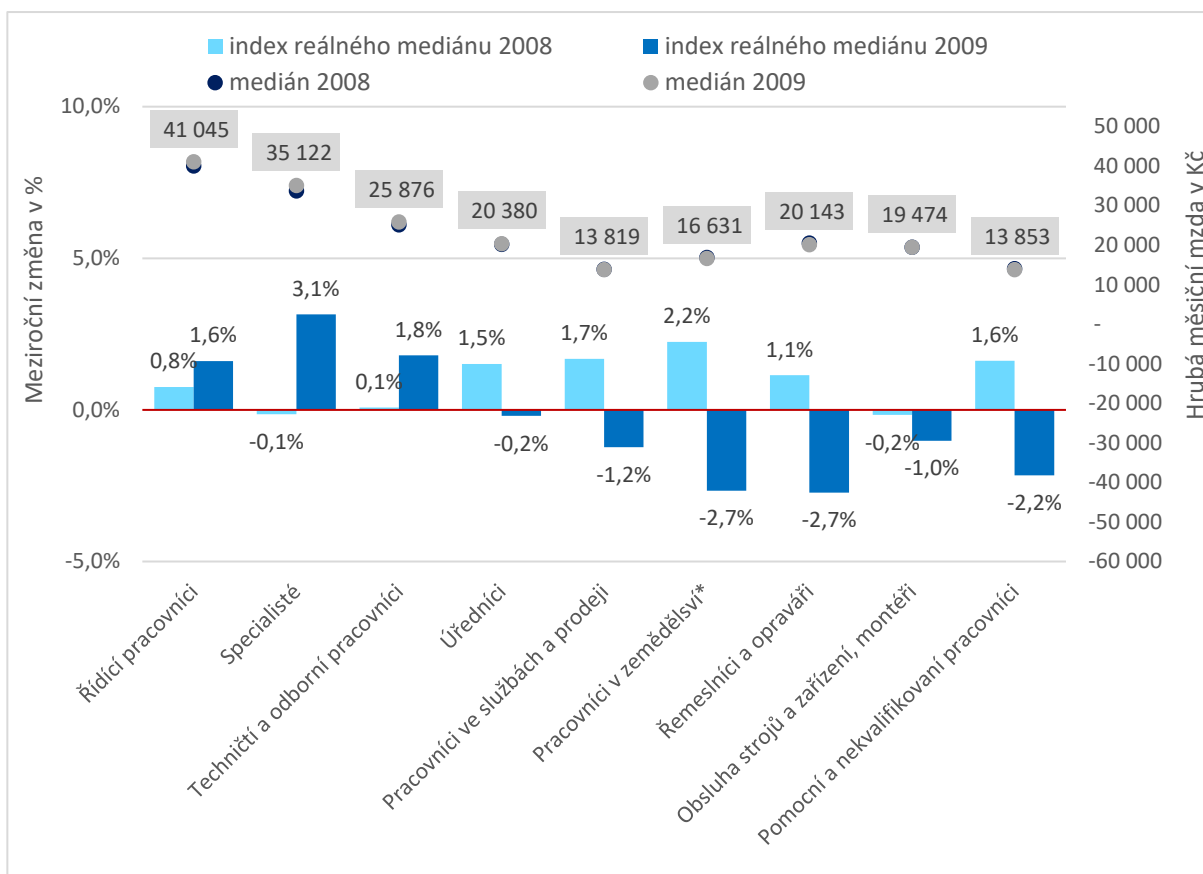
Obrázek 2.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle vzdělání

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.6 je věnován hlavním třídám zaměstnání dle klasifikace CZ-ISCO. V roce 2008 docházelo k mírnému růstu či stagnaci reálných mezd v případě všech hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO. V roce 2009 reálné mzdy vzrostly specialistům (2. hl. tř. CZ-ISCO) o 3,1 %, dále pak také řídicím pracovníkům (1. hl. tř. CZ-ISCO) a technickým a odborným pracovníkům (3. hl. tř. CZ-ISCO). Naopak pokles byl zaznamenán v případě všech ostatních hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO, přičemž nejvíce reálné mzdy poklesly kvalifikovaným pracovníkům v zemědělství lesnictví a rybnářství (6. hl. tř. CZ-ISCO) a řemeslníkům a opravářům (7. hl. tř. CZ-ISCO), a to o 2,7 %.

Obrázek 2.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

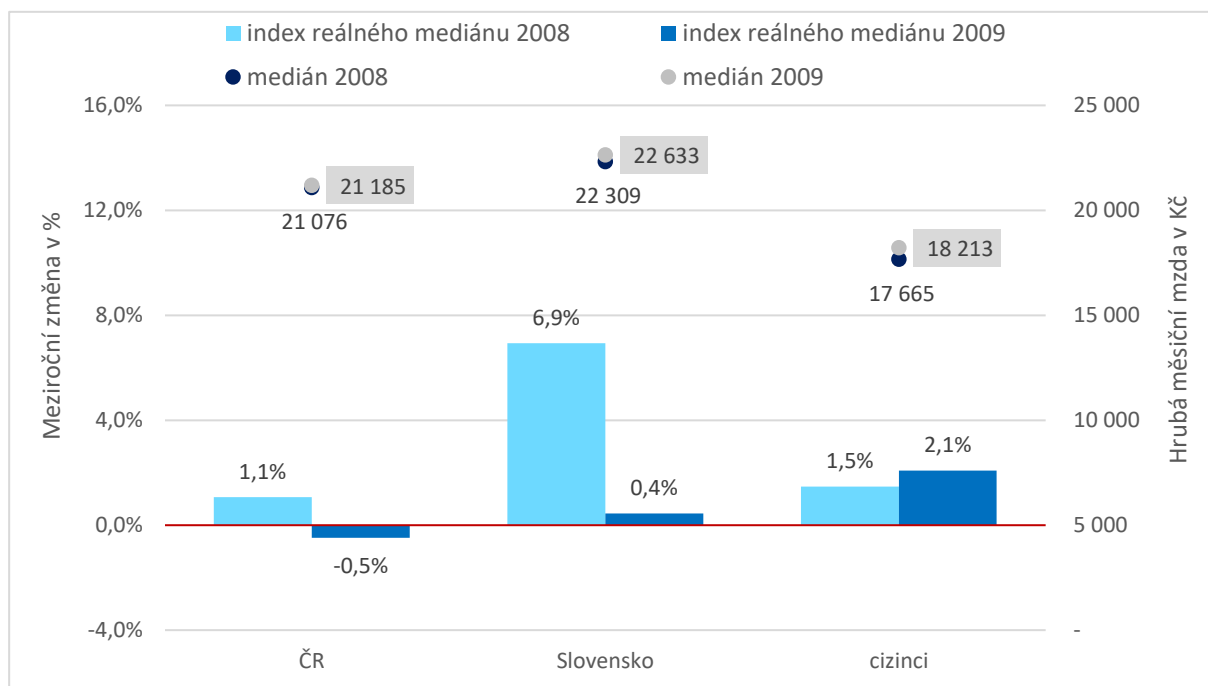

Pozn.: *Plný název 6. hlavní třídy CZ-ISCO je Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství lesnictví a rybářství.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

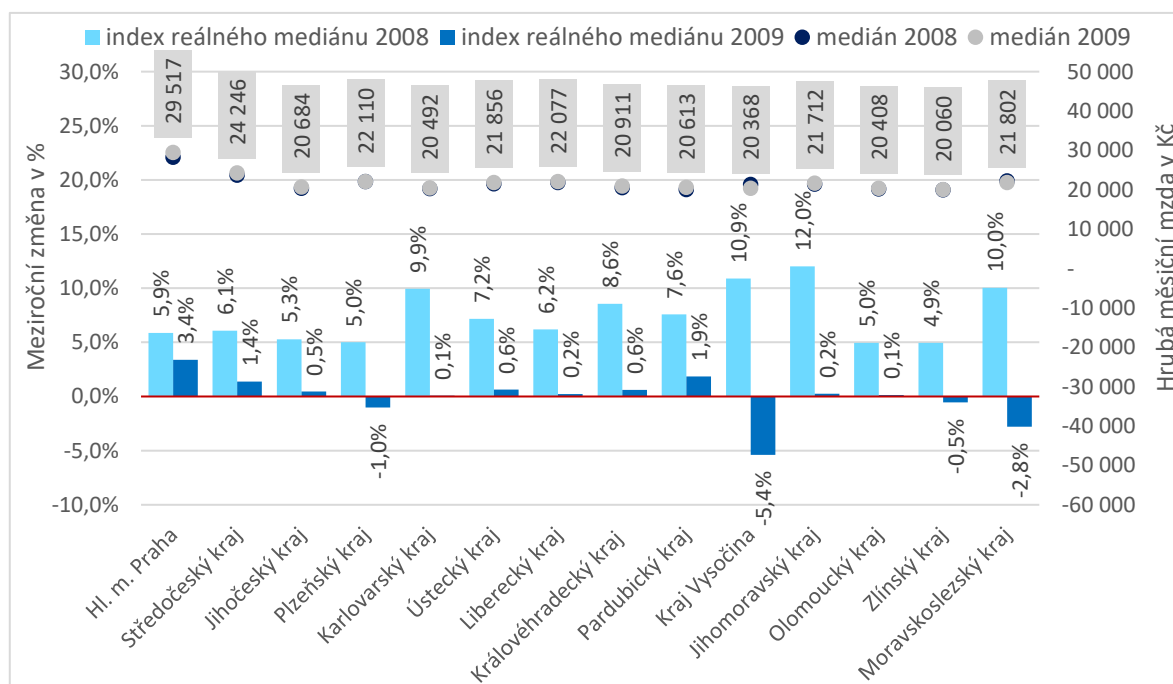
Z hlediska státního občanství byli zaměstnanci rozděleni na Čechy, Slováky a ostatní cizince. Podrobnější členění není v této analýze vhodné z důvodu vyšší fluktuace cizinců, která potom ovlivňuje výstupy a může způsobovat meziroční výkyvy ve mzdách. Z obrázku 2.7 je patrné, že u zaměstnanců s českým státním občanstvím došlo v letech 2008 a 2009 pouze k nepatrným změnám ve vývoji reálné mzdy. Naopak Slovákům vzrostla reálná mzda v roce 2008 o téměř 7 %, v roce 2009 zůstala prakticky na stejné úrovni jako v roce 2008. U ostatních cizinců se růst reálné mzdy v letech 2008 a 2009 pohyboval kolem 2 %. Obrázek 2.8 ukazuje vývoj reálné mzdy v letech 2008 a 2009 v jednotlivých krajích ČR. V roce 2008 došlo nejvyššímu růstu reálných mezd (kolem 10 až 12 %) v Karlovarském kraji, kraji Vysočina, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji. V roce 2009 k takovému růstu reálných mezd již nedocházelo, reálné mzdy ve většině krajů rostly mírně nebo spíše stagnovaly a v některých krajích došlo k jejich poklesu. Více než 5% pokles reálných mezd byl zaznamenán v kraji Vysočina.

Obrázek 2.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle státního občanství

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

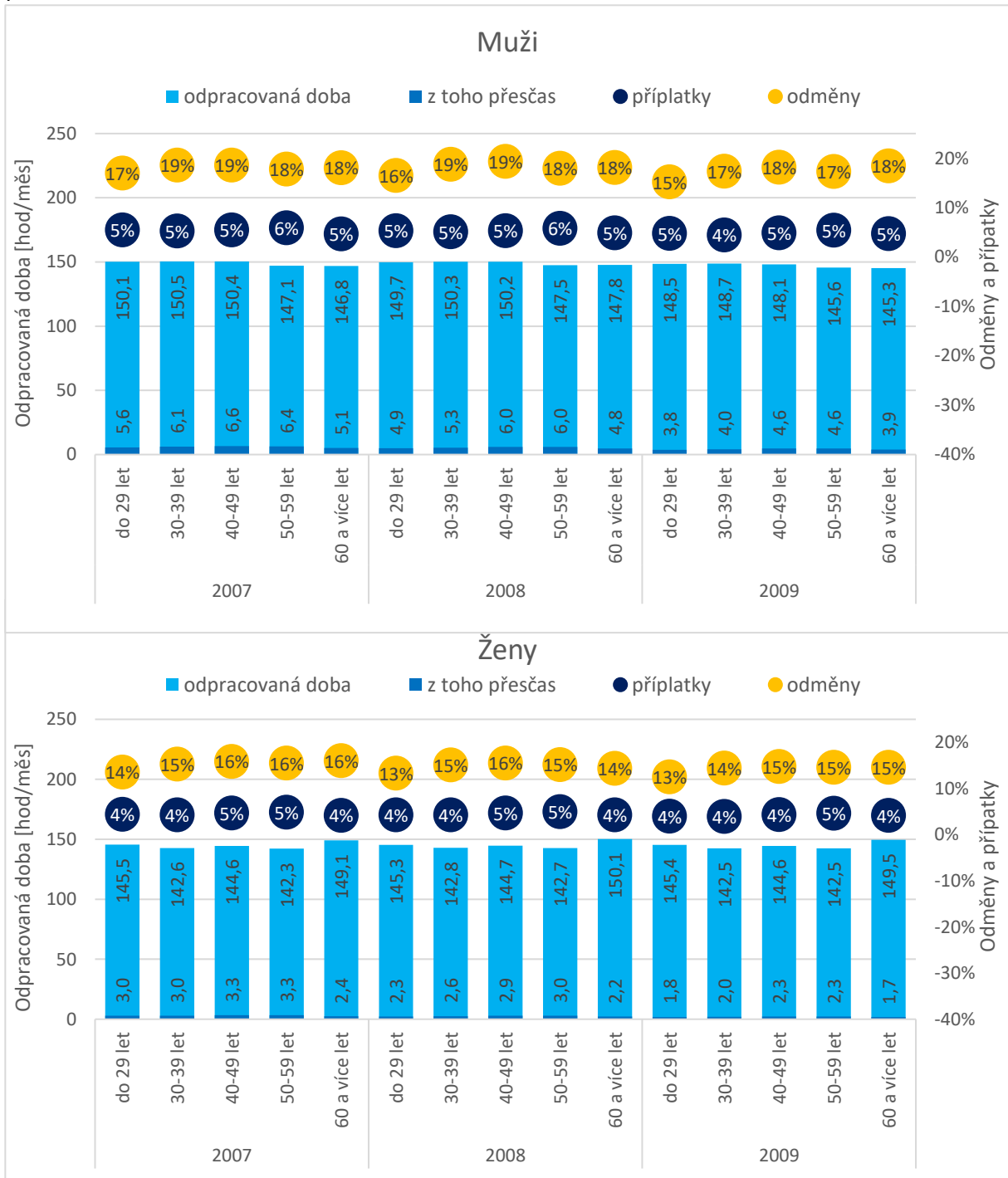
Obrázek 2.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2008 a 2009 podle kraje

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Dynamiku mezd podle různých členění dokresluje vývoj odpracované doby, přesčasů, příplatků a odměn (viz Obrázky 2.9 – 2.14). Je patrné, že muži mají vždy (v předkrizovém roce i během krize) vždy vyšší odpracovanou dobu, přesčasy, odměny i příplatky než ženy. Nelze také pozorovat žádné výrazné změny v souvislosti s krizí 2008/2009.

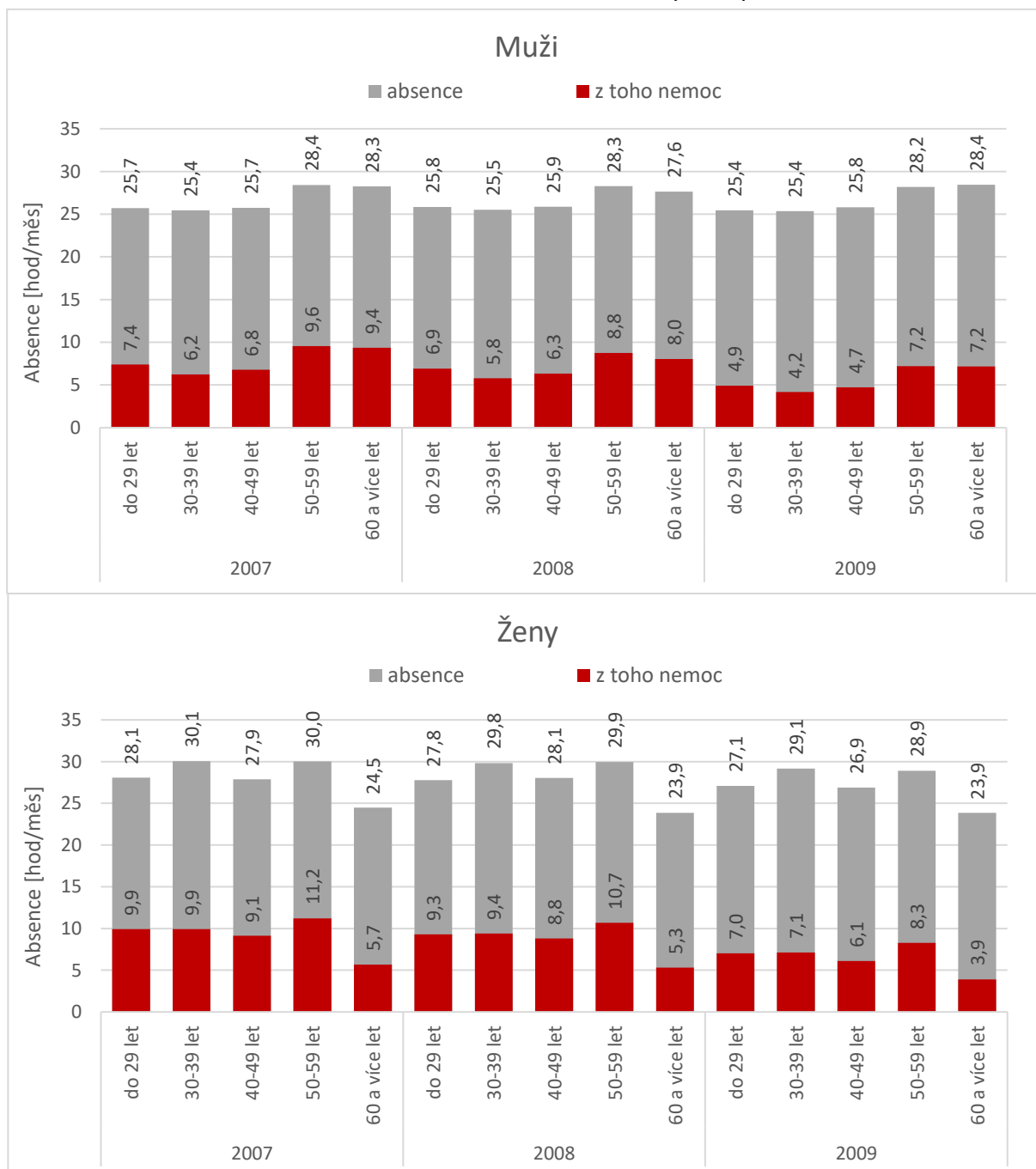
Obrázek 2.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle pohlaví a věku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Také absence a nemocnost pracovníků není v průběhu krize 2008/2009 nedoznala téměř žádných změn a je patrné, že je vždy vyšší u žen, nežli je tomu u mužů.

Obrázek 2.10: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle pohlaví a věku

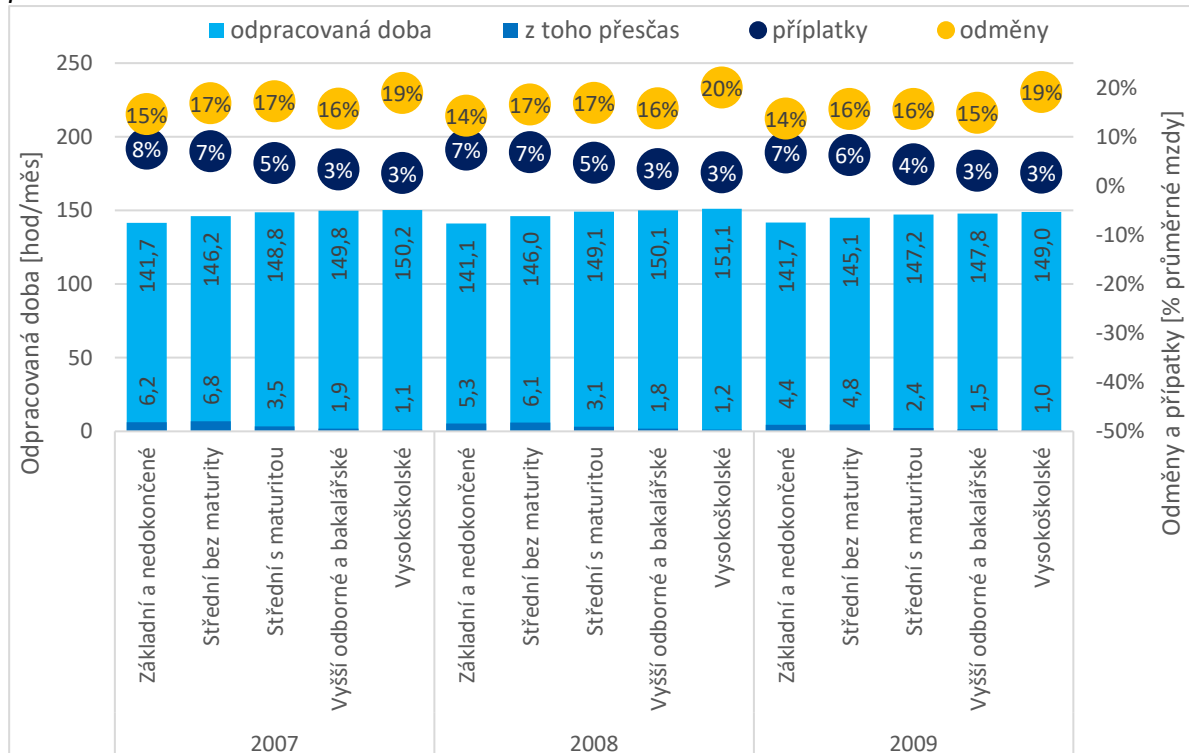

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

U odpracované doby, přesčasů, příplatků, absence i nemocnosti nedochází ani podle jiných členění k znatelnějším změnám. Lze říci, že absence a nemocnost je vždy vyšší u méně kvalifikovaných pracovníků a také pracovníků s nižším vzděláním. Pouze přesčasy a tím i

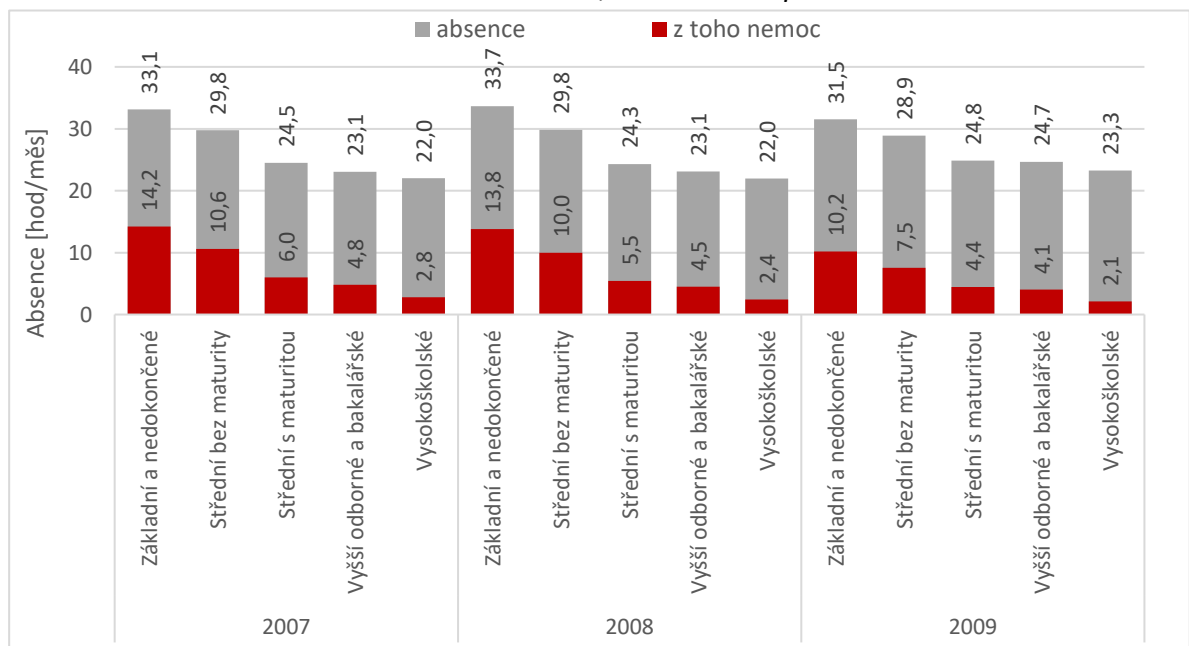
příplatky jsou u těchto skupin vyšší. U kvalifikovaných jsou naopak vyšší odměny viz Obrázky 2.11 – 2.14.

Obrázek 2.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle vzdělání

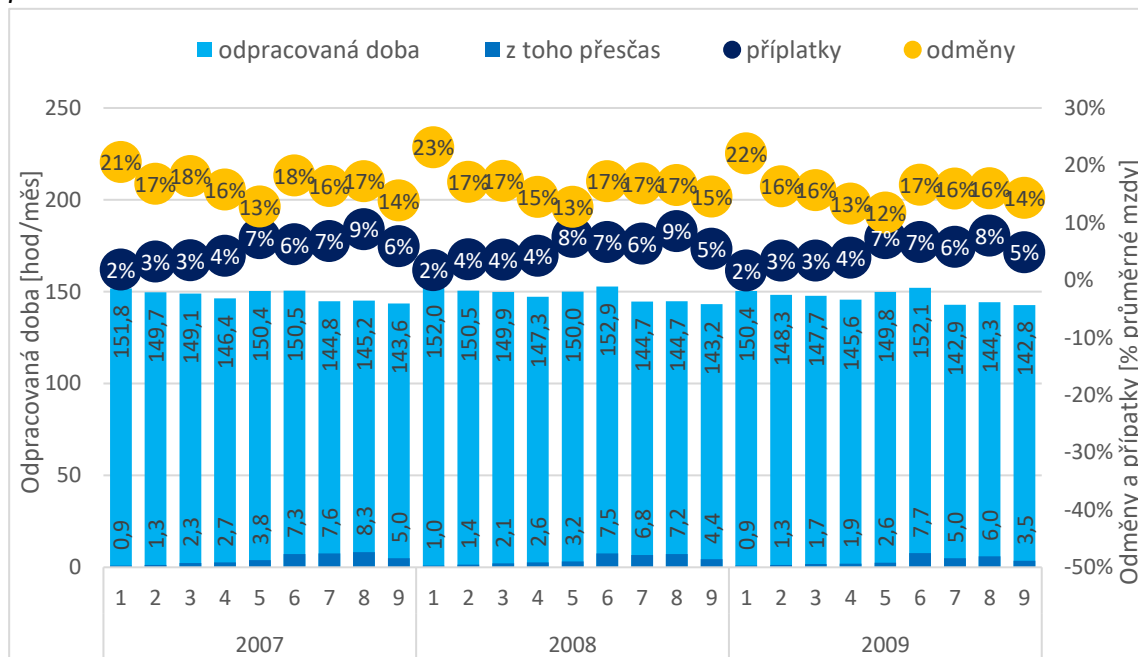
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.12: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle vzdělání

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

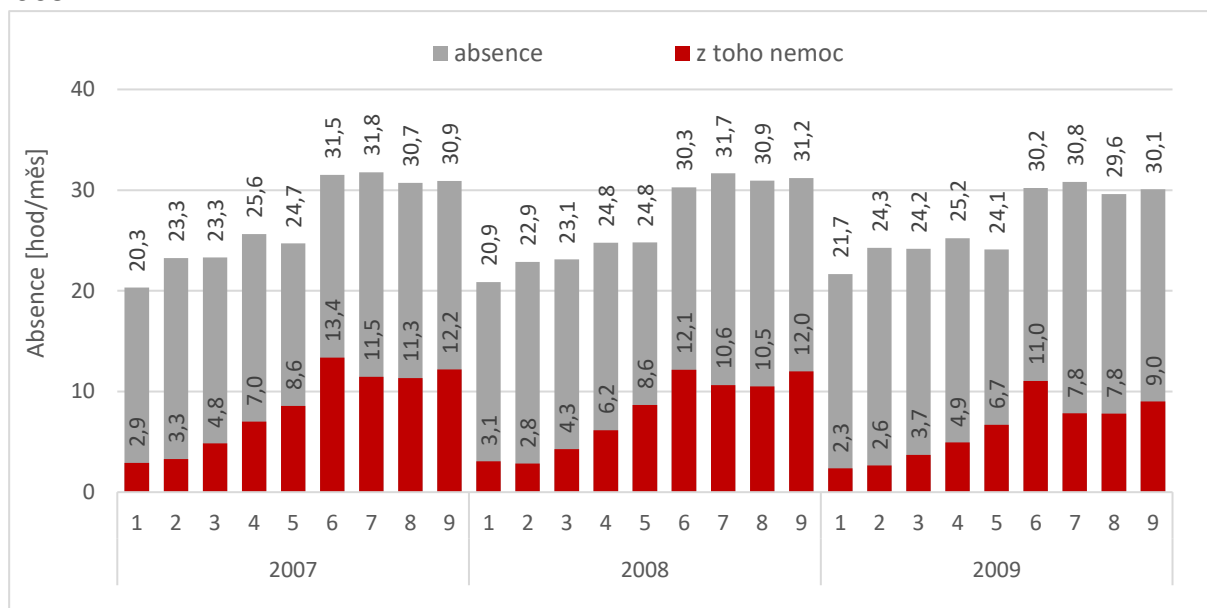
Obrázek 2.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2007, 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 2.14: Absence a nemoc v letech 2007, 2008 a 2009 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

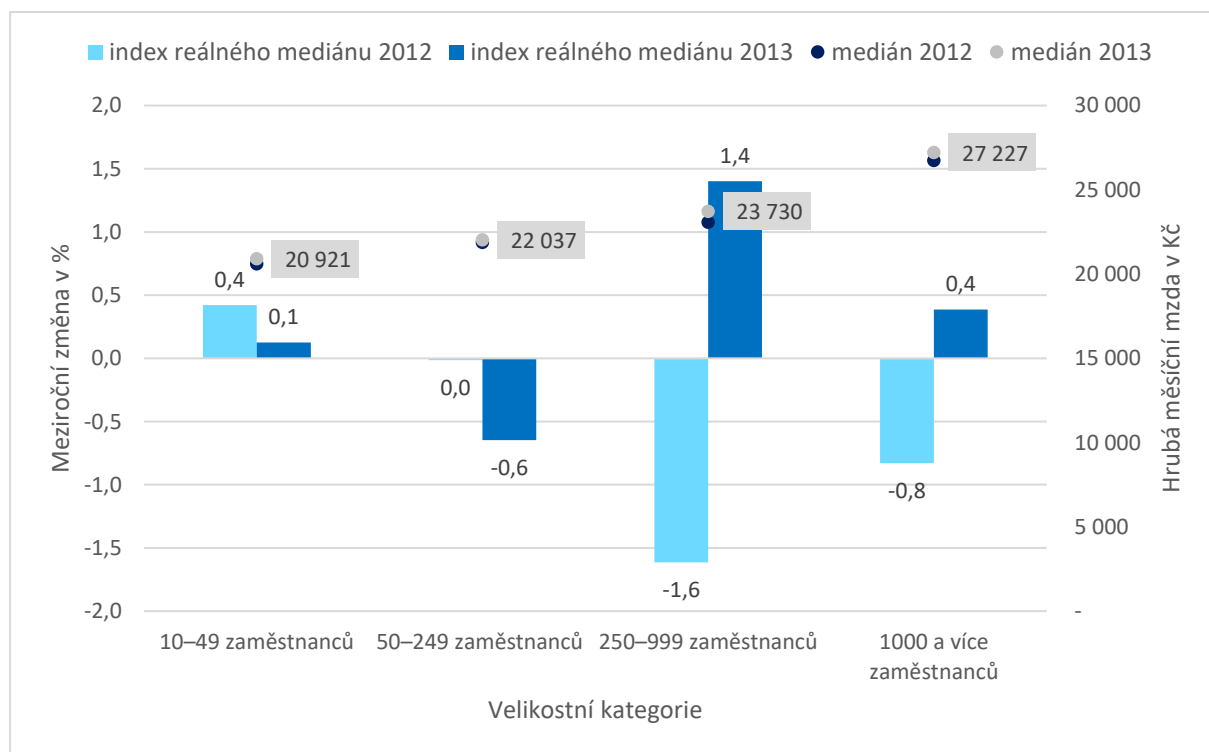
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

3 Dopady krize 2012/2013

Následující Obrázek 3.1 znázorňuje index reálného mediánu v letech 2012 a 2013 ve mzdové sféře podle velikostní kategorie zaměstnavatele. Lze pozorovat rozdílný vývoj u těchto kategorií. Zatímco podniky od 10 do 49 zaměstnanců zaznamenaly v roce 2012 mírný reálný růst mezd (o 0,4 %), v ostatních velikostních kategoriích docházelo spíše ke stagnaci (ve velikostní kategorii 50–249 zaměstnanců) či k poklesu (v kategorii 250–999 zaměstnanců pokles o 1,6 % a v kategorii 1000 a více zaměstnanců pokles o 0,8 %).

V roce 2013 lze pozorovat nejvyšší meziroční nárůst reálných mezd v kategorii 250–999 zaměstnanců (o 1,4 %) a nejvyšší pokles reálných mezd v kategorii 50–250 zaměstnanců (o 0,6 %).

Obrázek 3.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle velikostní kategorie zaměstnavatele

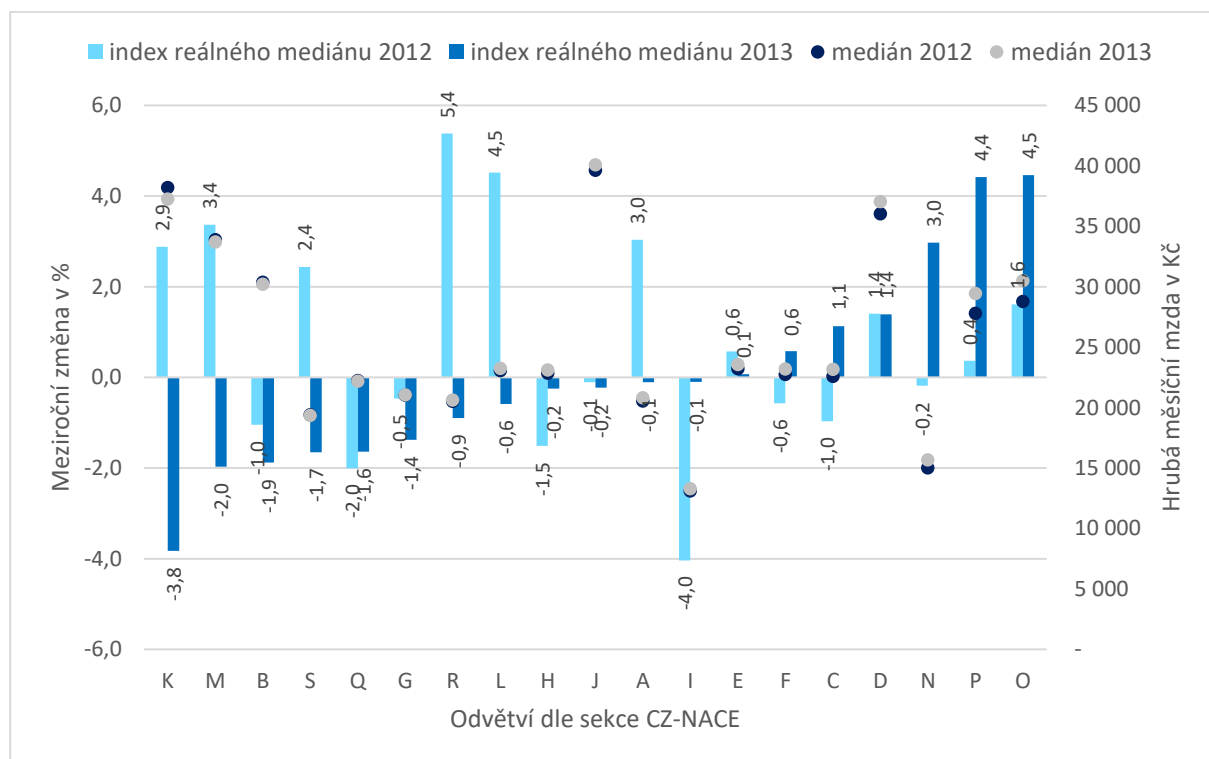

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Odvětvový vývoj dle секcí CZ-NACE znázorňuje Obrázek 3.2. V roce 2012 došlo k poklesu reálných mezd ve mzdové sféře zejména v odvětvích I – Ubytování, stravování a pohostinství (meziroční pokles o 4 %) a H – Doprava a skladování (pokles o 1,5 %). Naopak nárůst reálných výdělků byl ve mzdové sféře v odvětví R – Kulturní, zábavní a rekreační činnosti (meziroční nárůst o 5,4 %) a L – Činnosti v oblasti nemovitostí (nárůst o 4,5 %).

V roce 2013 byl vývoj v odvětvích mzdové sféry odlišný. K nevyššímu meziročnímu poklesu reálných mezd došlo v odvětví K – Peněžnictví a pojišťovnictví (pokles reálného mediánu o 3,8 %) a M – Profesní, vědecké a technické činnosti (pokles o 2 %). Naopak k meziročnímu nárůstu reálné mzdy ve mzdové sféře došlo v odvětví O – Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení (růst o 4,5 %) a v odvětví P – Vzdělávání (nárůst o 4,4 %).

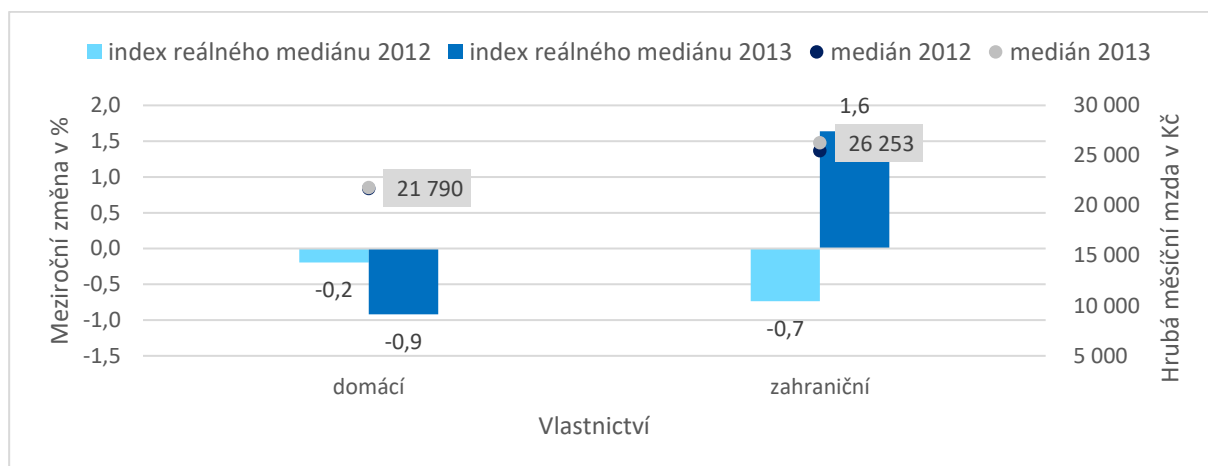
Obrázek 3.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle odvětví dle sekce CZ-NACE

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Vývoj reálných mezd podle domácího nebo zahraničního vlastnictví podniku ukazuje Obrázek 3.3. V roce 2012 došlo u obou kategorií k poklesu reálné mzdy. U podniků s domácím vlastnictvím se jednalo o meziroční pokles o 0,2 % a u podniků se zahraničním vlastnictvím o 0,7 %. Zatímco v roce 2013 se zaměstnanci v podnicích s domácím vlastnictvím dále potýkali s meziročním poklesem reálných výdělků (o 0,9 %), v zahraničně vlastněných firmách docházelo u mezd k meziročním reálným nárůstům (o 1,6 %).

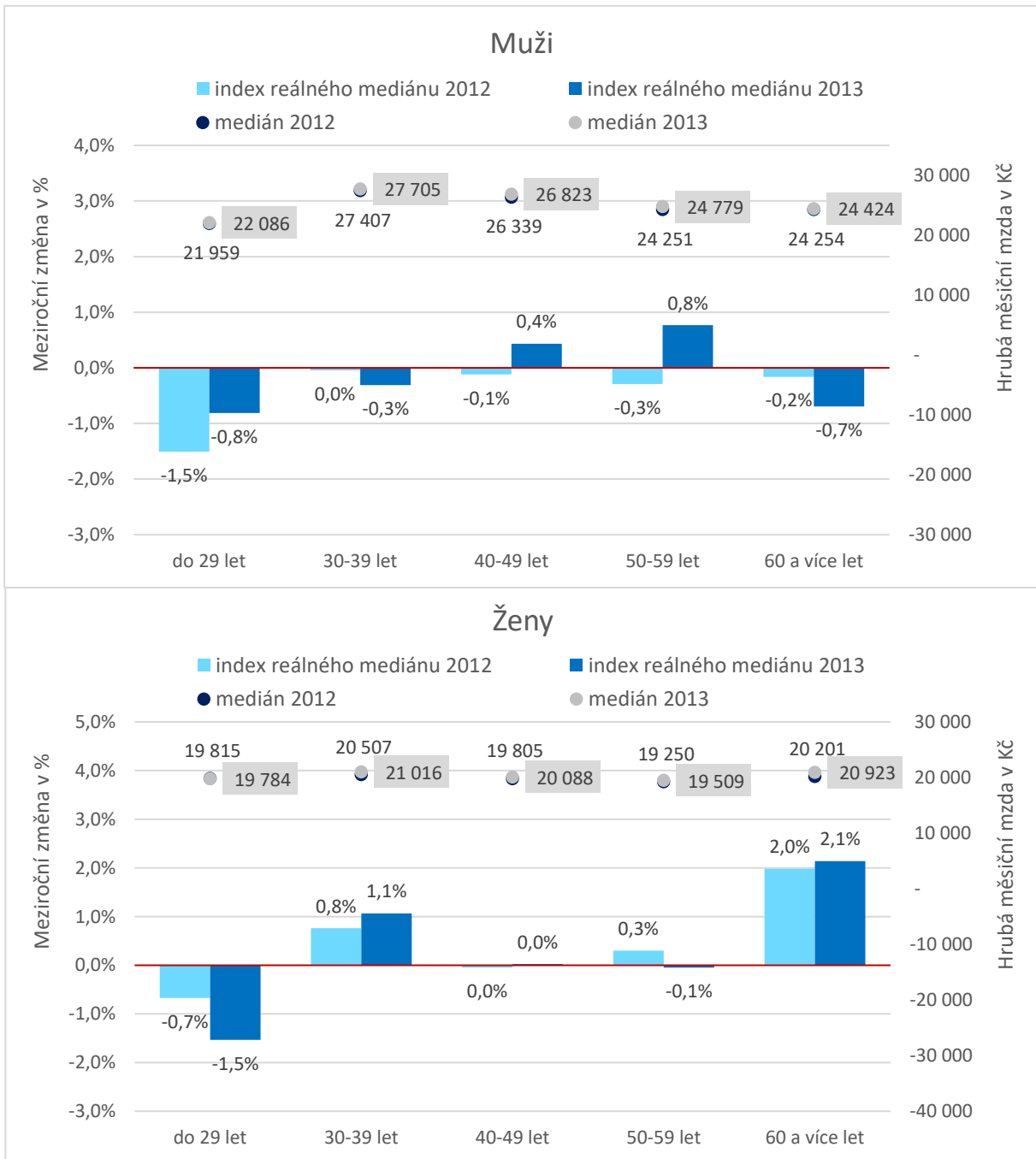
Obrázek 3.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 3.4 ukazuje reálné mzdy v letech 2012 a 2013 podle pohlaví a věku. V roce 2012 reálné mzdy poklesly mladým mužům ve věku do 29 let o 1,5 %, v ostatních věkových kategoriích stagnovaly. V roce 2013 pak reálné mzdy mírně poklesly v případě mužů ve věku 30 až 39 let a také 60 a více let. U žen se vymyká věková skupina 60 a více let, u níž došlo k růstu reálné mzdy v obou sledovaných letech o 2 %. Tyto hodnoty však mohou být ovlivněny nižším zastoupením této věkové kategorie a měnící se strukturou zaměstnanců v důsledku odchodů z trhu práce.

Obrázek 3.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle pohlaví a věku

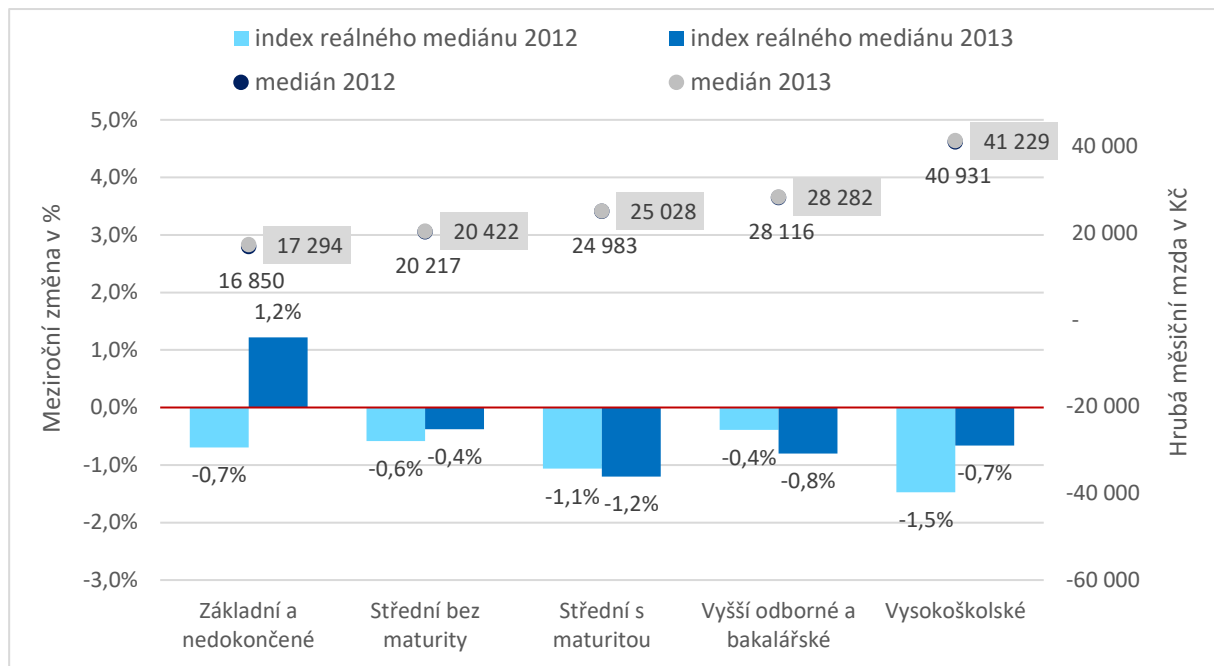

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 3.5 znázorňuje index reálného mediánu podle vzdělání v letech 2012 a 2013. Na první pohled je patrný reálný pokles mezd v obou letech u téměř všech stupňů dosaženého vzdělání.

Pouze zaměstnancům se základním a nedokončeným vzděláním vzrostla v roce 2013 reálná mzda o přibližně 1 %.

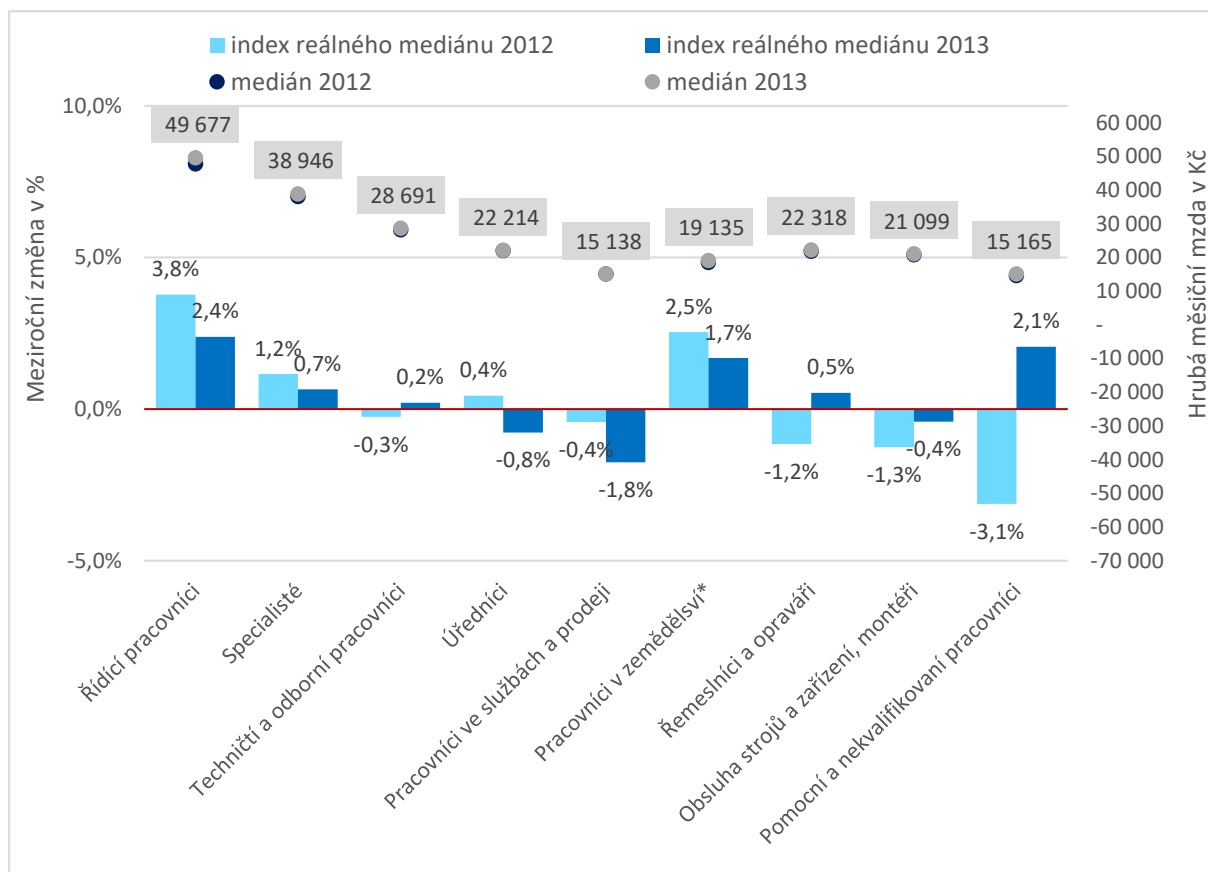
Obrázek 3.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle vzdělání

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 3.6 je věnován indexu reálného mediánu dle hlavních tříd zaměstnání klasifikace CZ-ISCO. V roce 2012 došlo k růstu reálných mezd v 1. hlavní třídě zaměstnání CZ-ISCO (řídící pracovníci) o 3,8 % a v 6. hlavní třídě (kvalifikovaní pracovníci v zemědělství lesnictví a rybářství) o 2,5 %. Naopak pomocným a nekvalifikovaným pracovníkům (9. hl. tř. CZ-ISCO) reálná mzda poklesla o 3,1 %. V roce 2013 reálné mzdy vzrostly opět řídícím pracovníkům (1. hl. tř. CZ-ISCO), i když o něco méně (2,4 %), a tentokrát také pomocným a nekvalifikovaným pracovníkům (9. hl. tř. CZ-ISCO) o 2,1 %. Pokles reálných mezd o 1,8 % v roce 2013 zaznamenali pracovníci ve službách a prodeji (5. hl. tř. CZ-ISCO).

Obrázek 3.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

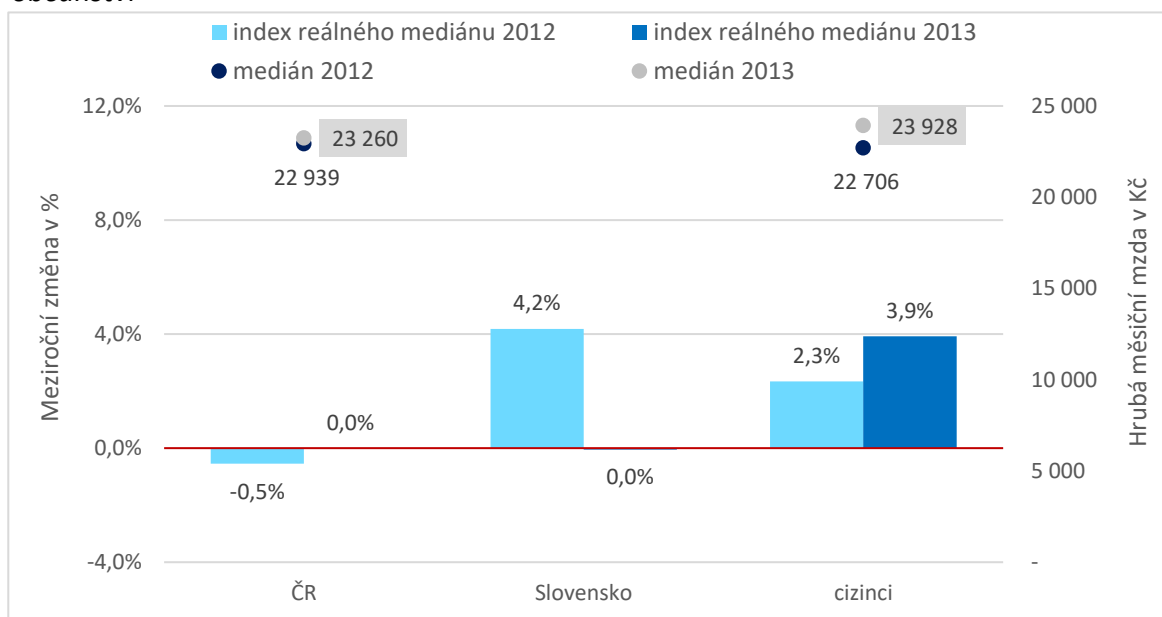

Pozn.: *Plný název 6. hlavní třídy CZ-ISCO je Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství lesnictví a rybářství.
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Z obrázku 3.7 vyplývá, že u zaměstnanců s českým státním občanstvím nedošlo v letech 2012 a 2013 téměř k žádným změnám ve vývoji reálné mzdy. Naopak Slovákům vzrostla reálná mzda v roce 2012 o přibližně 4 %, v roce 2013 zůstala beze změny oproti roku 2012. U ostatních cizinců došlo k růstu reálné mzdy v obou sledovaných letech (o více než 2 % v roce 2012 a o necelá 4 % v roce 2013).

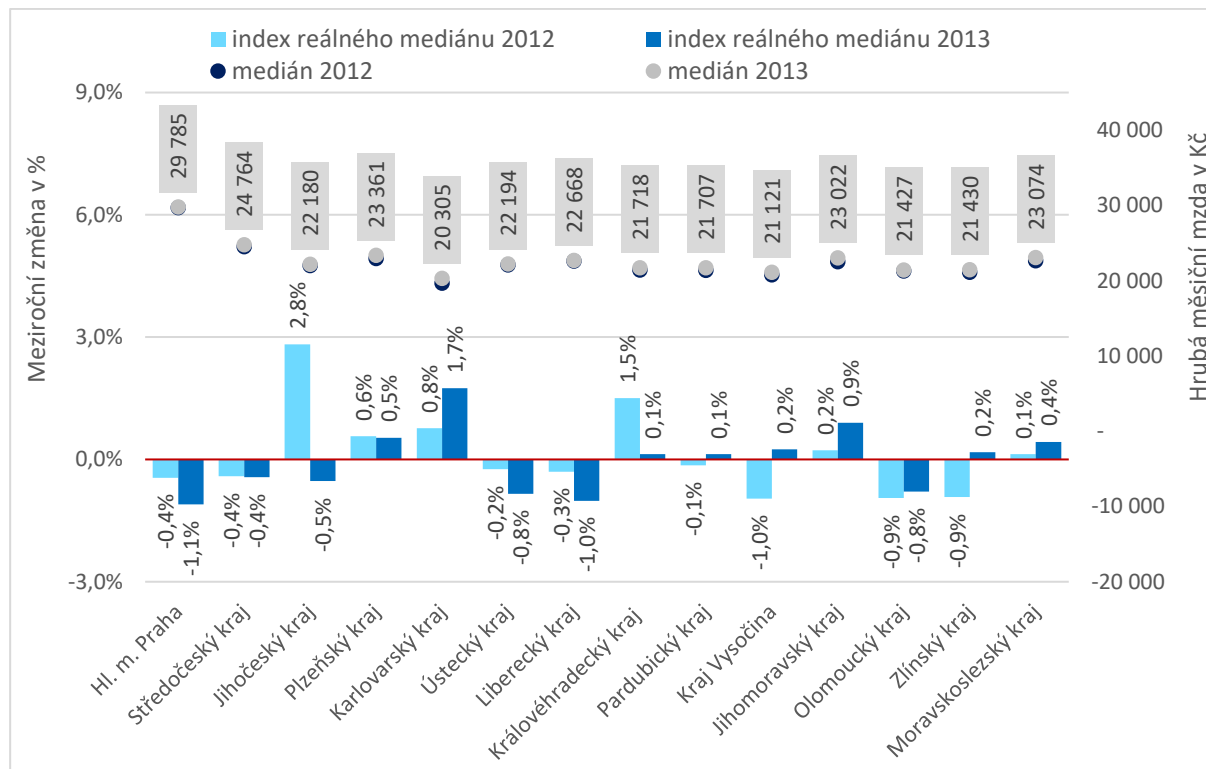
Obrázek 3.8 ukazuje vývoj reálné mzdy v letech 2012 a 2013 v jednotlivých krajích ČR. Změny reálné mzdy v tomto období nebyly v jednotlivých krajích nijak výrazné, největší změnou byl v roce 2012 růst reálných mezd o téměř 3 % v Jihočeském kraji.

Obrázek 3.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle státního občanství

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

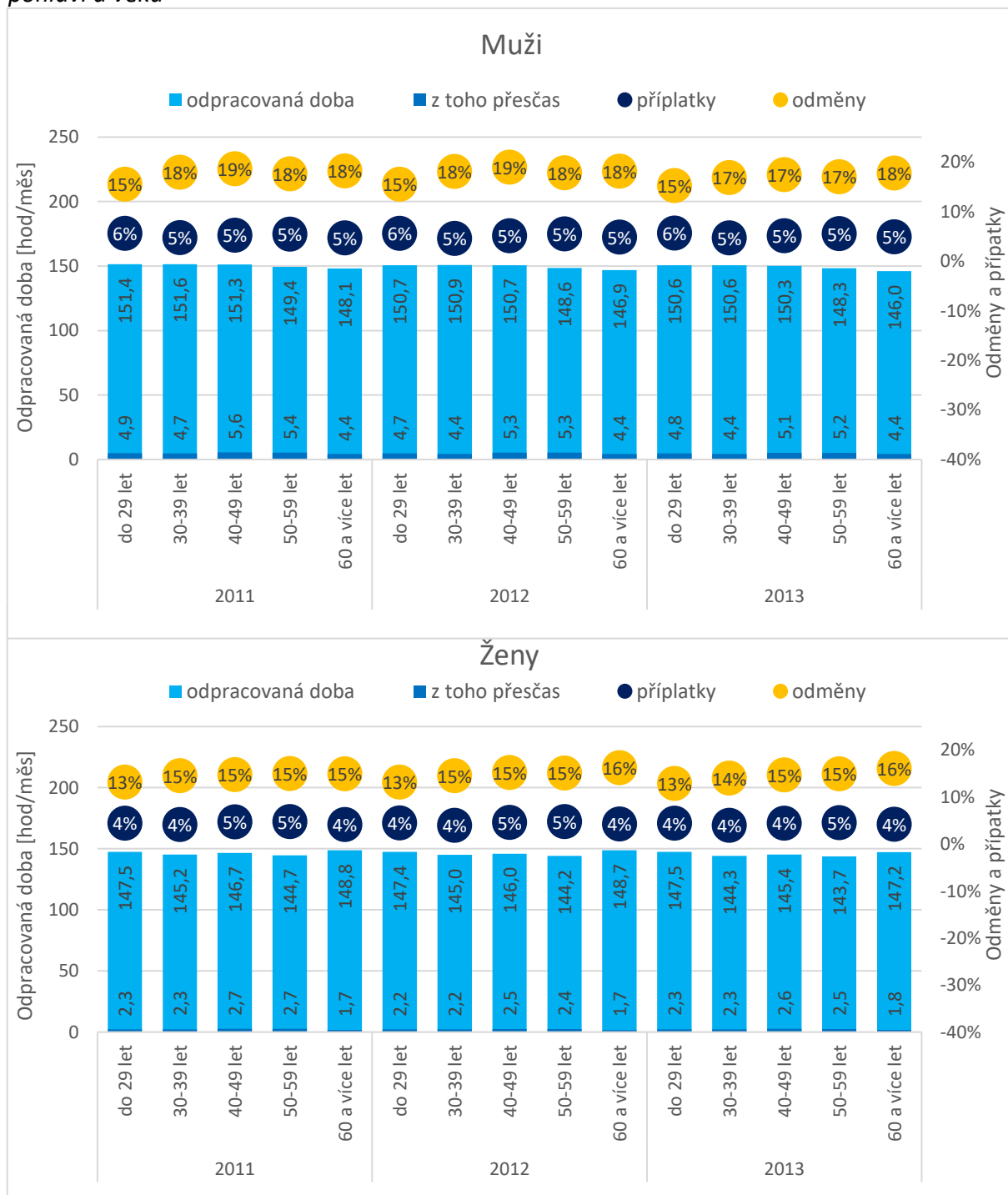
Obrázek 3.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2012 a 2013 podle kraje

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázky 3.9 – 3.14 dokládají vývoj odpracované doby, přesčasů, příplatků a odměn, stejně jako přesčasů a absence v práci za období 2011/2013. I u této krize je zřejmé, že u konkrétních skupin zaměstnanců nedochází k závratnějším změnám během krize a interpretace vývoje je v podstatě stejná jako u krize let 2008/2009.

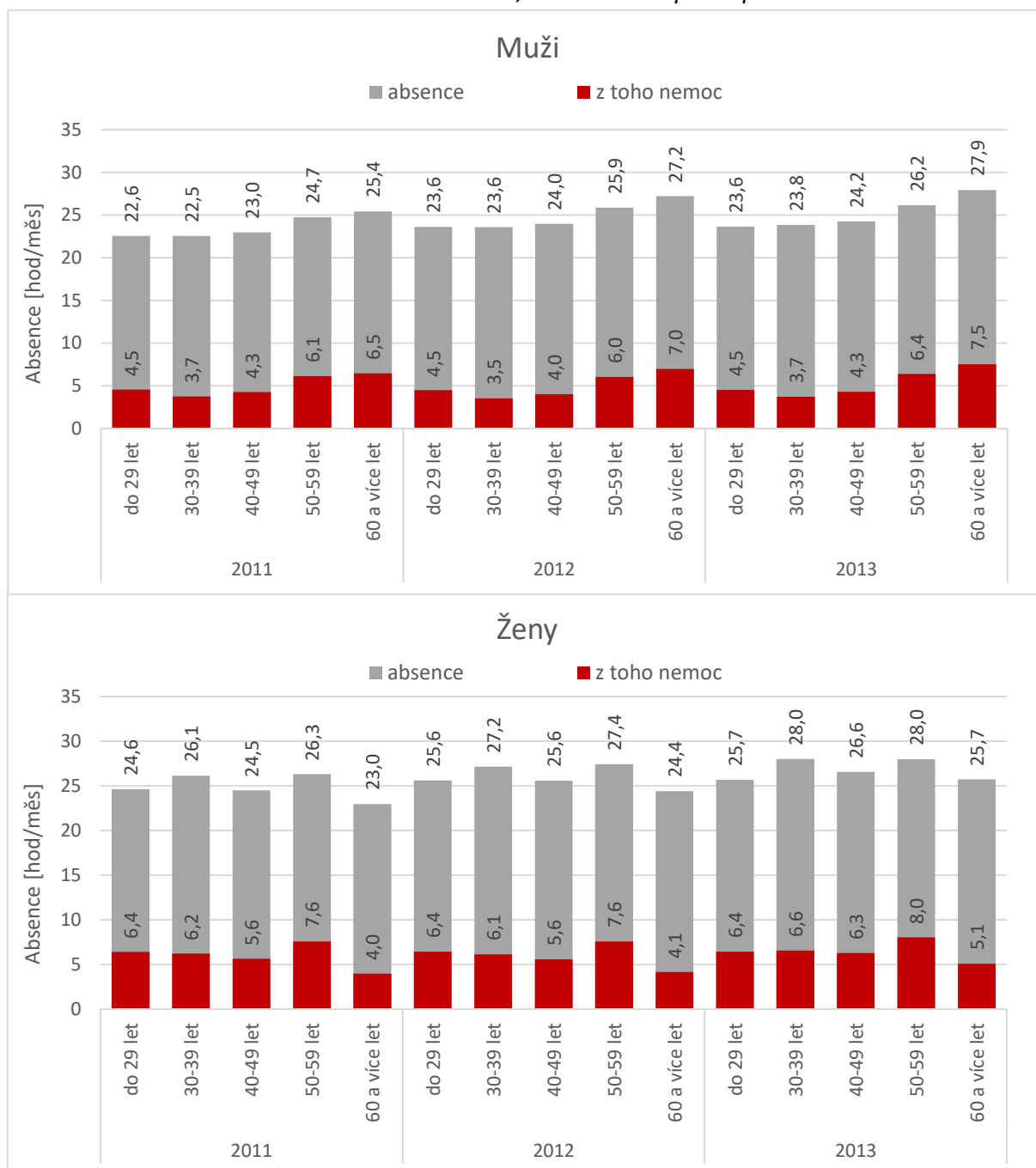
Obrázek 3.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle pohlaví a věku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

I v tomto období je absence a nemocnost ve většině případů skupin zaměstnanců vyšší u žen, nežli u mužů – jak naznačuje Obrázek 3.10.

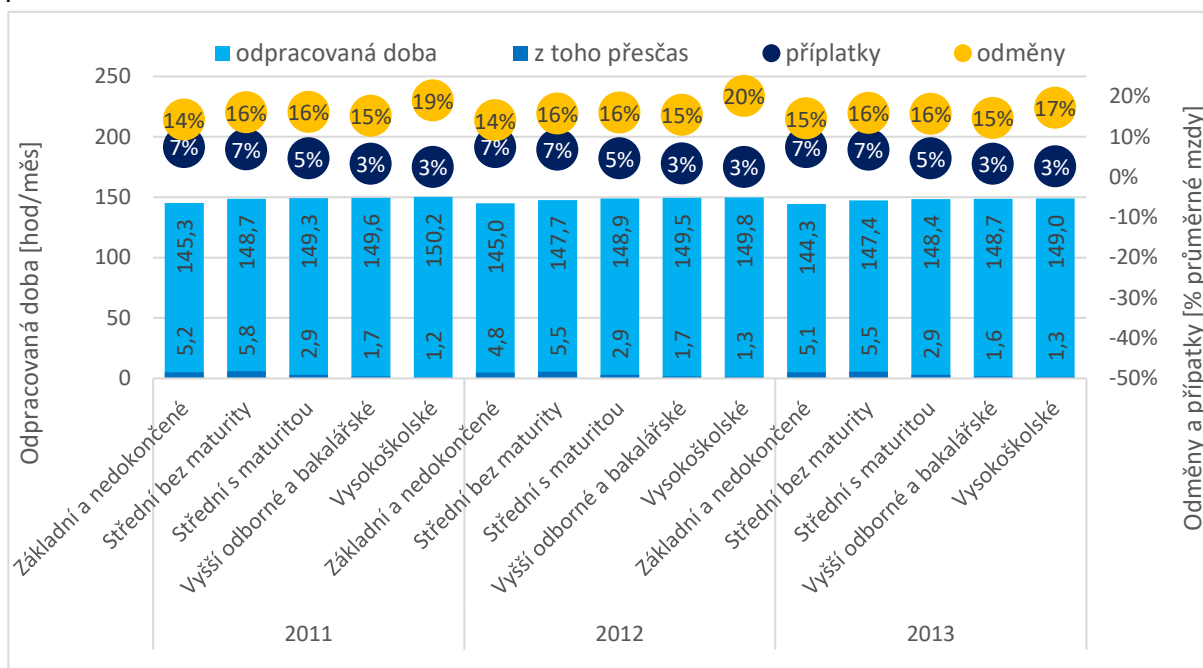
Obrázek 3.10: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle pohlaví a věku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

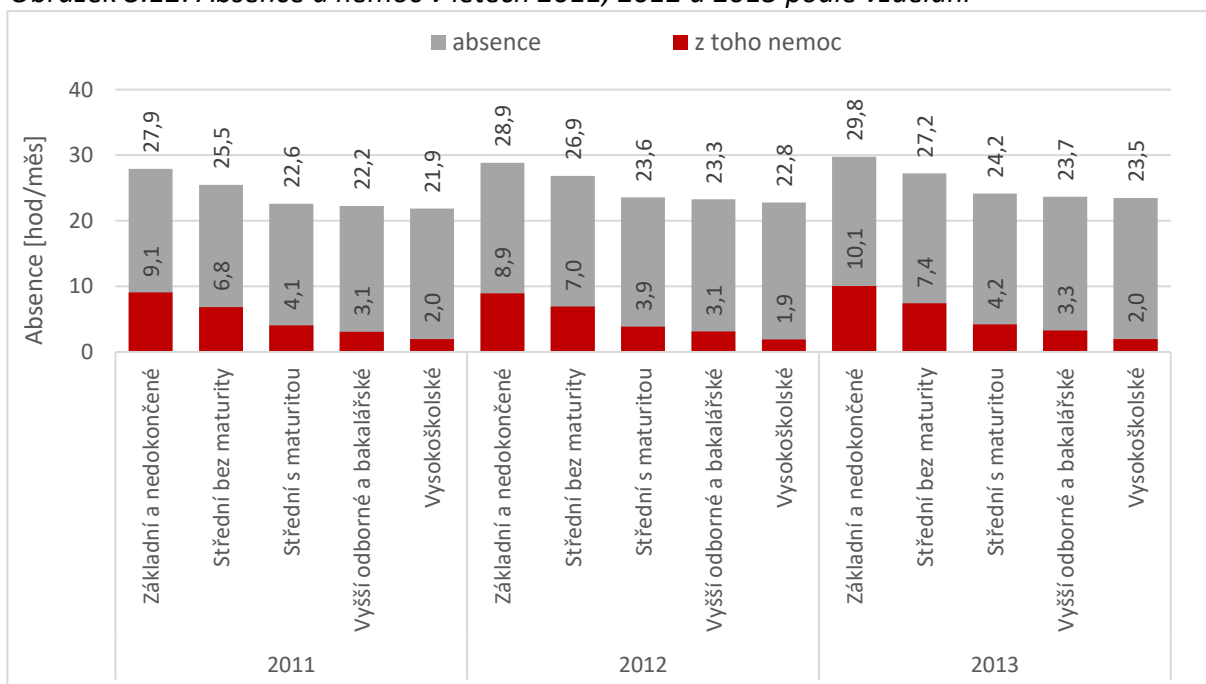
Ostatní třídění (Obrázek 3.11 – 3.14) reflektují totéž zjištění jako u krize 2008/2009, a to že vyšší neodpracovanou dobu i nemocnost mají méně kvalifikovaní zaměstnanci s nižším stupněm vzdělání.

Obrázek 3.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle vzdělání

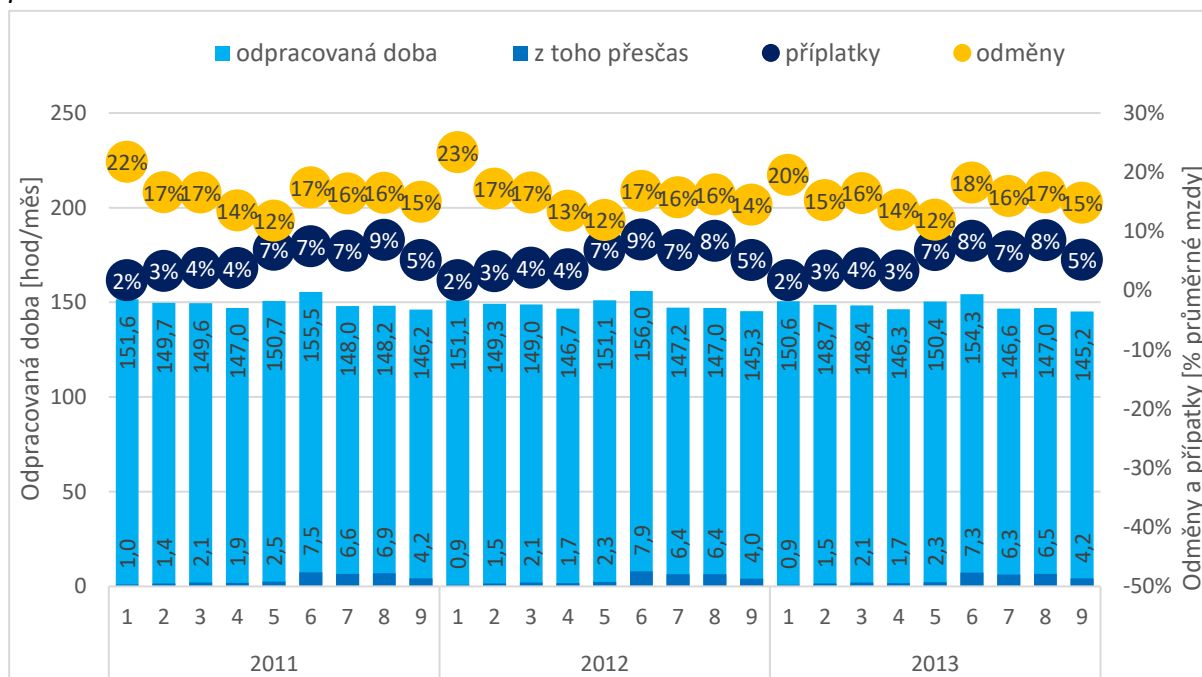
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 3.12: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle vzdělání

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

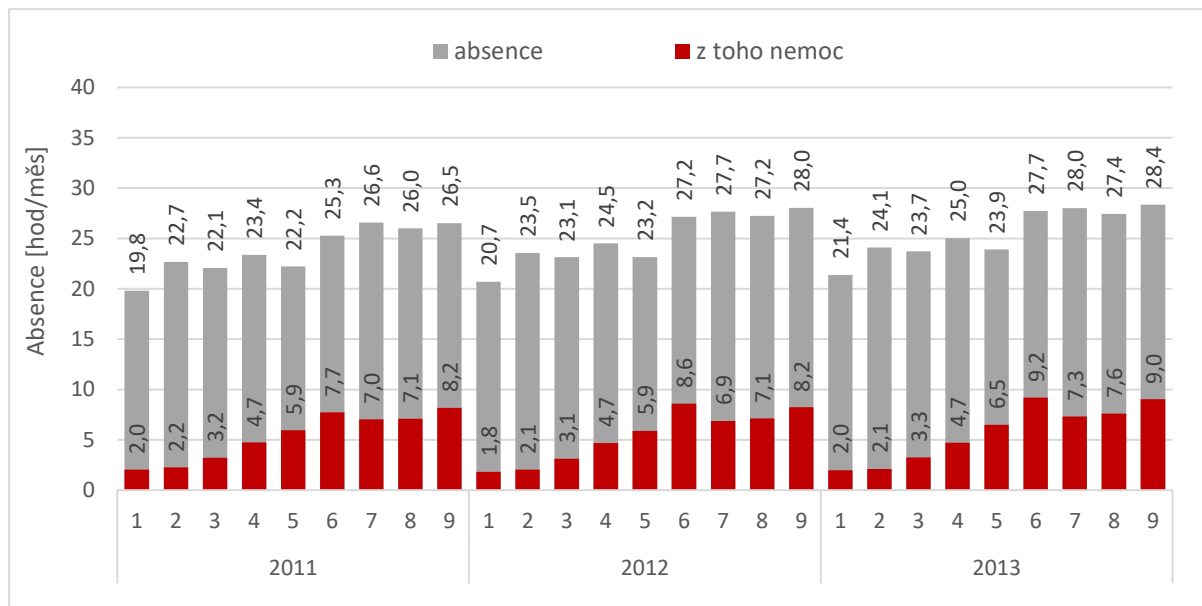
Obrázek 3.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2011, 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 3.14: Absence a nemoc v letech 2011, 2012 a 2013 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

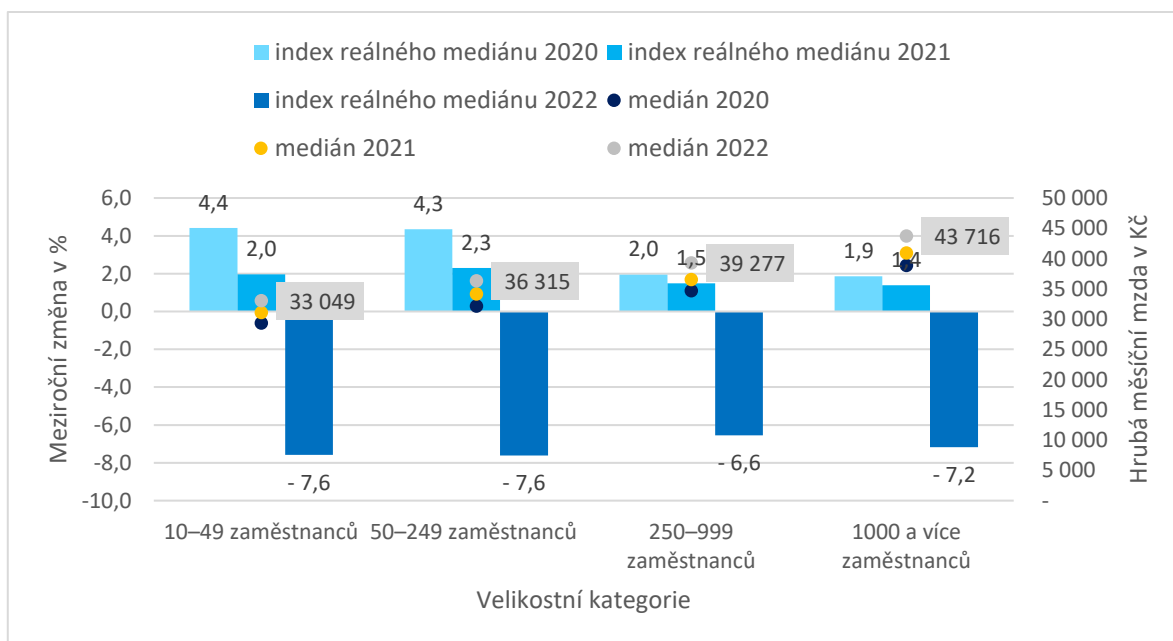
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

4 Dopady koronavirové krize

Obrázek 4.1 se věnuje vývoji reálných výdělků v letech 2020 až 2022 podle velikosti podniku. V roce 2020 rostly reálně nejvíce mzdy zaměstnancům v menších podnicích od 10 do 49 zaměstnanců (meziročně o 4,4 %) a nejpomalejším tempem naopak u velkých podniků s 1 000 a více zaměstnanci (meziročně o 1,9 %). V roce 2021 se tempo růstu reálných mezd zpomalilo, ale zatím, nedošlo k poklesu reálných mezd ve srovnání s vývojem inflace v tomto roce. Nejvyšším tempem rostly mzdy u velikostní kategorie 50–249 zaměstnanců (meziročně o 2,3 %) a nejméně opět u největších podniků s 1 000 a více zaměstnanci (o 1,4 %). Nejcitelněji zasáhl mzdový vývoj zaměstnance v roce 2022. Vzhledem k celkově vysoké míře inflace (15,1 %) docházelo k poklesu reálné mzdy u všech skupin podniků. Přestože v předchozích zkoumaných letech u podniků do 249 zaměstnanců docházelo k nejvyšším nárůstům, naopak v roce 2022 zde došlo k nejvýraznějším meziročním poklesům (o 7,6 % v kategorii 10–49 zaměstnanců i v kategorii 50–249 zaměstnanců).

Co se týče srovnání nominálních mezd napříč velikostními kategoriemi ve sledovaných letech 2020 až 2022, je medián nejvyšší právě u velkých podniků s 1 000 a více zaměstnanci. V roce 2022 činil 43 716 Kč/měsíc. Nejnižší nominální hodnotu mediánu pozorujeme u menších podniků z kategorie 10–49 zaměstnanců, a to na úrovni 33 049 Kč/měsíc.

Obrázek 4.1: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle velikostní kategorie zaměstnavatele

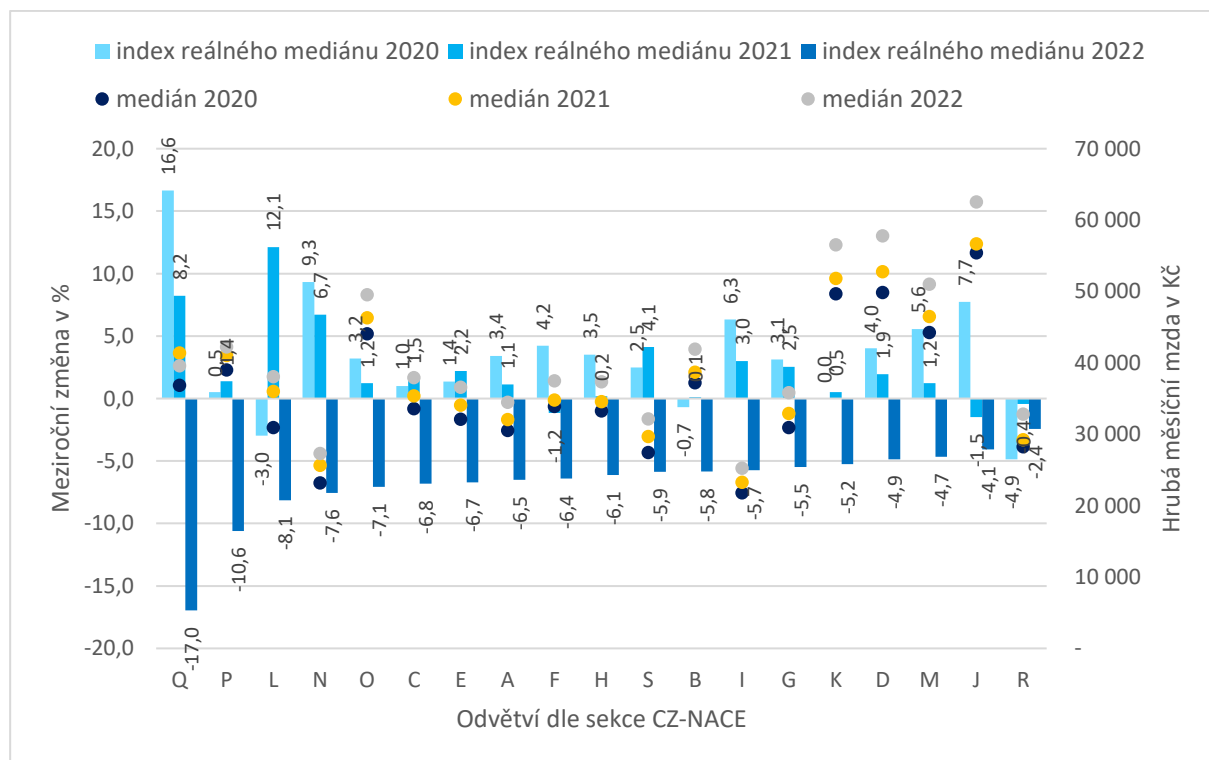
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Z hlediska odvětví lze pozorovat na Obrázku 4.2, že v roce 2020 docházelo k reálným poklesům mezd ve mzdové sféře pouze v některých odvětvích. Zejména se jednalo o odvětví R – Kulturní, zábavní a rekreační činnosti (pokles o 4,9 %) a L – Činnosti v oblasti nemovitostí (pokles o 3 %). Naopak k vysokým meziročním nárůstům, docházelo u odvětví Q – Zdravotní a sociální péče zejména kvůli odměnám souvisejících s epidemií koronaviru (meziročně až o 16,6 %).

V roce 2021 krize z hlediska vývoje mezd nejvíce zasáhla odvětví J – Informační a komunikační činnosti, kde meziročně reálný medián poklesl o 1,5 %. V tomto odvětví jsou však dlouhodobě nominálně nejvyšší výdělků ve srovnání s ostatními odvětvími. Naopak nejvyšší meziroční nárůst zaznamenaly zaměstnanci v odvětví L – Činnosti v oblasti nemovitostí (meziroční nárůst o 12,1 %).

Dynamický vývoj mezd mezi odvětvími pokračoval i v roce 2022. Nejvyšší meziroční pokles reálných mezd byl zaznamenán v odvětví Q – Zdravotní a sociální péče (o 17 %) a P – Vzdělávání (o 10,6 %). Naopak nejmenší pokles reálného mediánu byl zaznamenán meziročně v odvětví R – Kulturní, zábavní a rekreační činnosti (pokles o 4,1 %) a J – Informační a komunikační činnosti (pokles o 2,4 %).

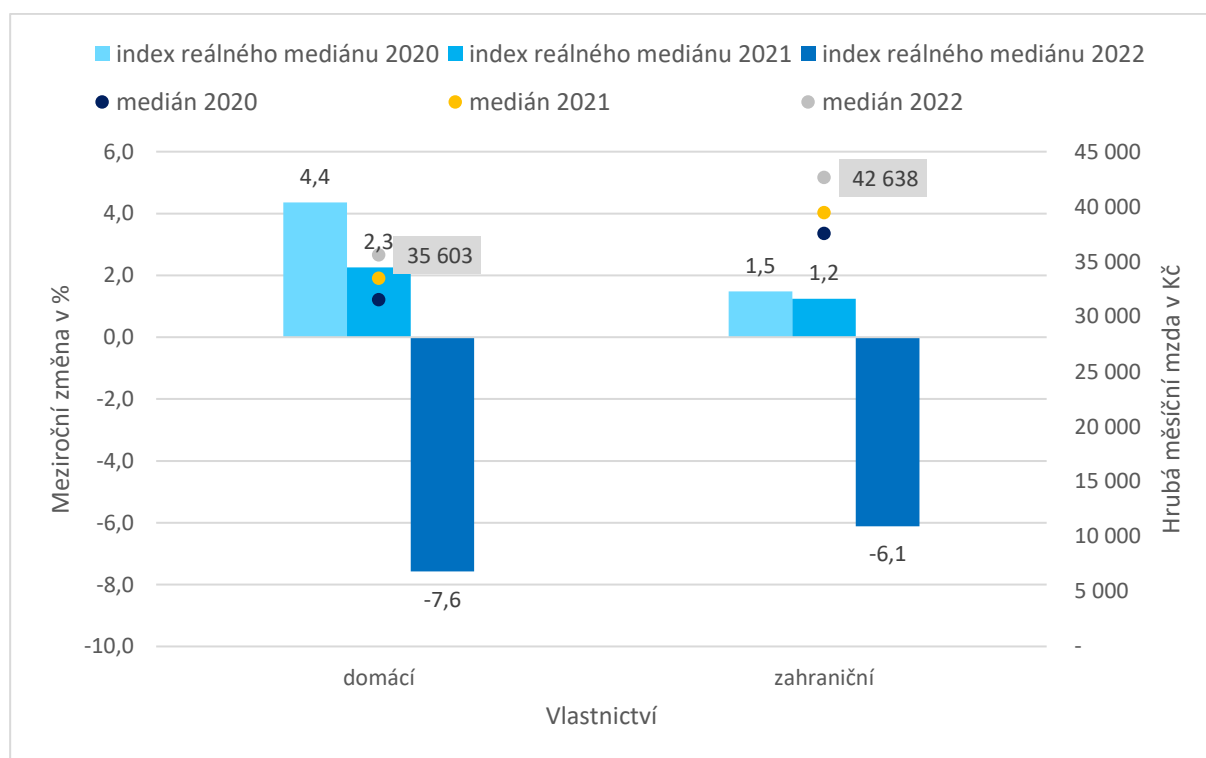
Obrázek 4.2: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle odvětví dle sekce CZ-NACE

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.3 ilustruje vývoj mezd podle vlastnictví podniku. V letech 2020 i 2021 docházelo meziročně k vyšším nárůstům reálných výdělků ve mzdové sféře u podniků s domácím vlastnictvím (4,4 % v roce 2020 a 2,3 % v roce 2021). Naopak v roce 2022 u této skupiny podniků došlo k výraznějším reálným poklesům mezd (o 7,6 %) ve srovnání s podniky v zahraničním vlastnictví (o 6,1 %). Nominální mediánová mzda je obecně vyšší právě u podniků se zahraničním vlastnictvím ve všech sledovaných letech. V roce 2022 činil medián hrubé měsíční mzdy u zahraničně vlastněných podniků 42 638 Kč a u podniků s domácím vlastnictvím 35 603 Kč. Rozdíl na mediánu je tak více než 7 000 Kč měsíčně.

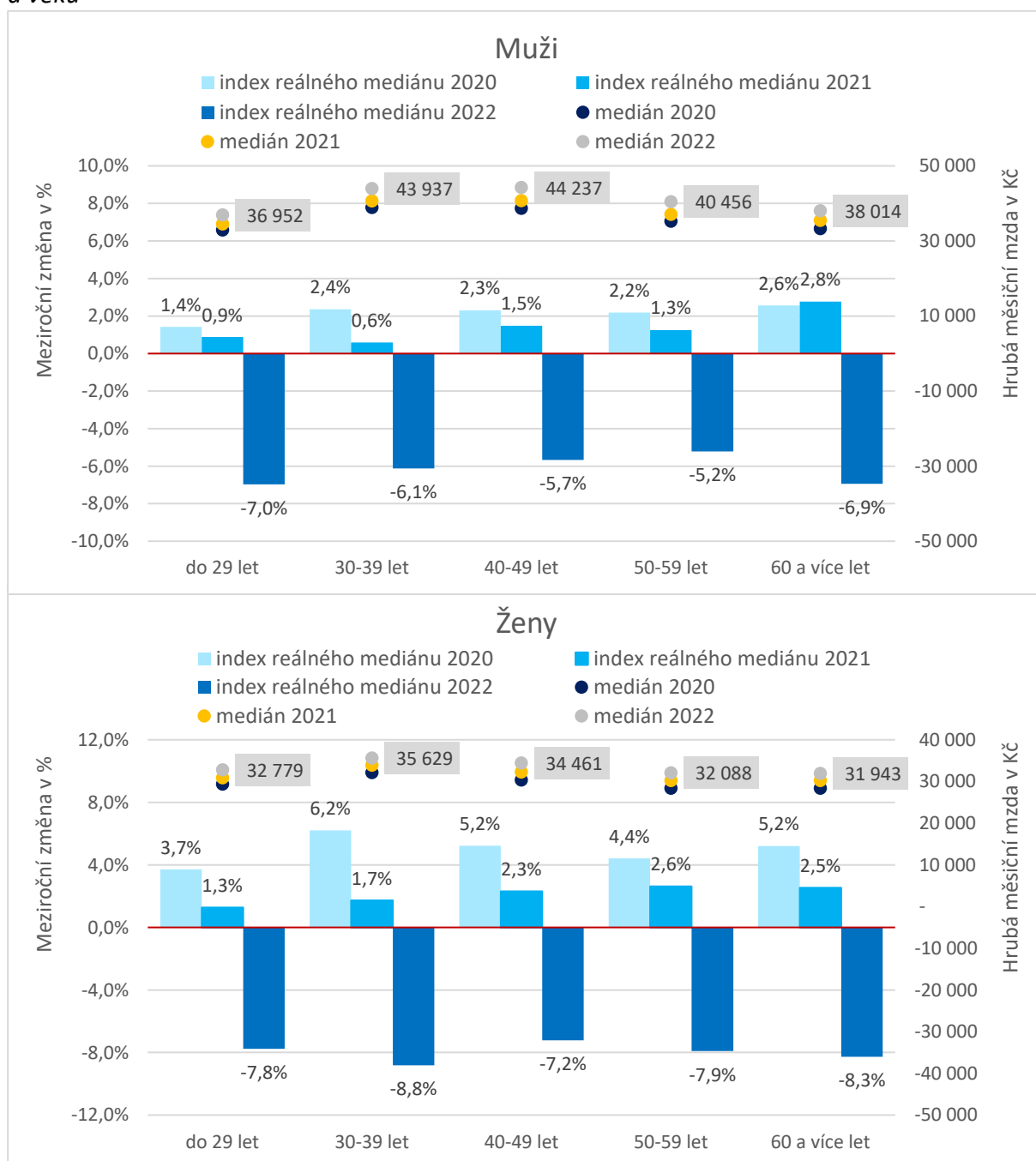
Obrázek 4.3: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle zahraničního nebo domácího vlastnictví podniku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.4 ukazuje reálné mzdy a nominální výši mediánu v letech 2020 až 2022 podle pohlaví a věku. Ve všech sledovaných skupinách je vidět, že v roce 2020 došlo k růstu reálných mezd, v roce 2021 reálné mzdy stále rostly ale méně a v roce 2022 reálné mzdy poklesly. Přičemž u žen se tento trend projevil výrazněji. Nejvíce v roce 2022 reálné mzdy poklesly ženám ve věku 30 až 39 let, a to o téměř 9 %.

Obrázek 4.4: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle pohlaví a věku

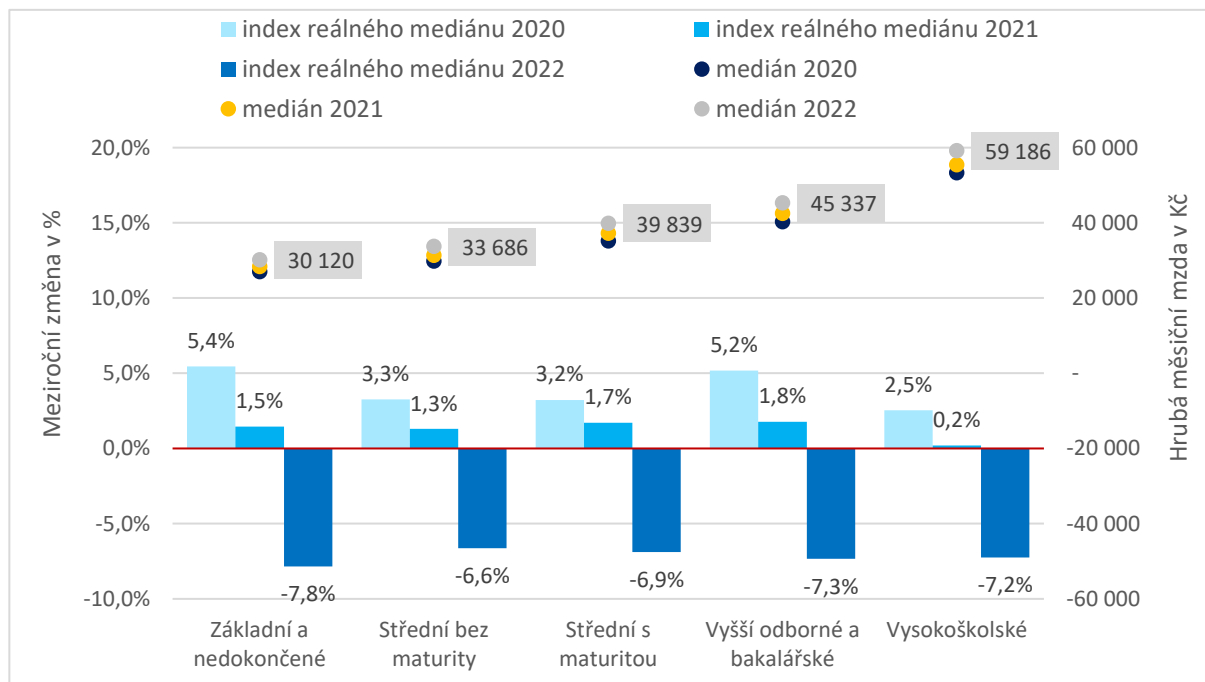

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.5 znázorňuje index reálného mediánu a nominální výši mediánové mzdy v letech 2020 až 2022 podle vzdělání. V roce 2020 došlo meziročně k vyššímu nárůstu reálných mezd u zaměstnanců se základním a nedokončeným vzděláním (5,4 %), jejichž nominální mzda je

nejnižší ze sledovaných skupin. Naopak v roce 2022 u těchto zaměstnanců došlo k výraznějším reálným poklesům mezd (o 7,8 %) ve srovnání s ostatními skupinami zaměstnanců dle dosaženého vzdělání. Nejméně reálné mzdy poklesly zaměstnancům se středním vzděláním bez maturity (o 6,6 %).

Obrázek 4.5: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle vzdělání

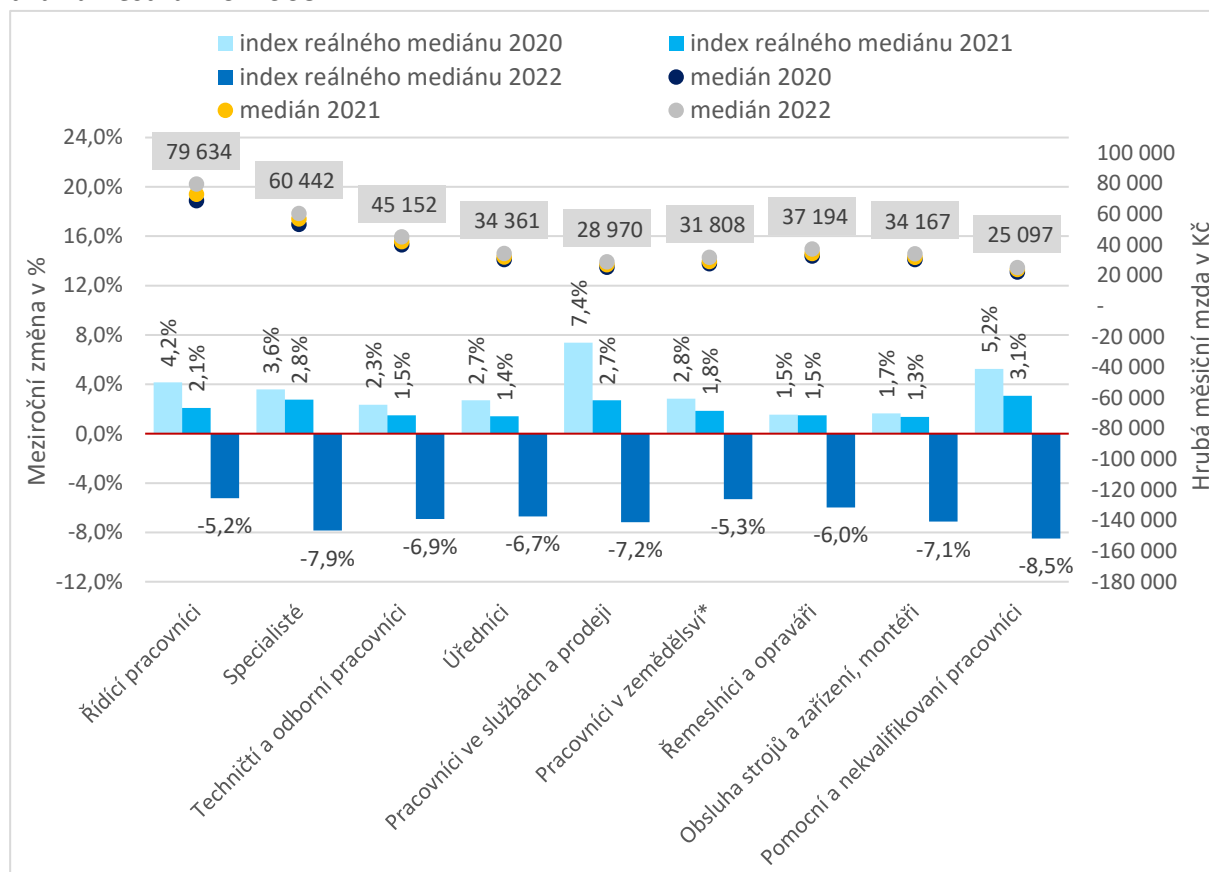
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.6 je věnován členění dle hlavních tříd zaměstnání klasifikace CZ-ISCO. V roce 2020 a 2021 pozorujeme růst reálných mezd ve všech hlavních třídách zaměstnání, přičemž nejvíce reálné mzdy vzrostly v roce 2020 v 5. hl. tř. CZ-ISCO, tj. pracovníkům ve službách a prodeji (o 7,2 %). V roce 2022 potom došlo k poklesu reálných mezd, a to opět ve všech hlavních třídách zaměstnání CZ-ISCO. Nejvíce reálný pokles mezd dopadl na pomocné a nekvalifikované pracovníky (9. hl. tř. CZ-ISCO), jimž reálná mzda klesla o 8,5 %, a také na specialisty (2. hl. tř. CZ-ISCO), u kterých pokles činil téměř 8 %. Nejméně byli v roce 2022 zasaženi řídicí pracovníci (1. hl. tř. CZ-ISCO) a pracovníci v zemědělství (6. hl. tř. CZ-ISCO), i když se stále jednalo o poměrně výrazný pokles reálných mezd (více než 5 %).

Na obrázku 4.7 se z hlediska státního občanství potvrzuje trend typický pro roky 2020 až 2022 z předešlých obrázků u zaměstnanců s českými státním občanstvím, u nichž došlo k růstu reálné mzdy v letech 2020 a 2021, potom se v roce 2022 projevil pokles (o 6,6 %). Meziroční růst reálného mediánu byl v roce 2020 u Slováků a cizinců velmi podobný jako v případě Čechů, avšak následující roky se již liší. Zaměstnancům se slovenským státním občanstvím se

v roce 2021 reálné mzdy prakticky nezměnily a cizincům dokonce poklesly téměř o 2 %. V roce 2022 byl potom pokles reálných mezd u Slováků nižší než u Čechů, naopak ostatním cizincům reálné mzdy poklesly výrazněji (o více než 11 %).

Obrázek 4.6: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

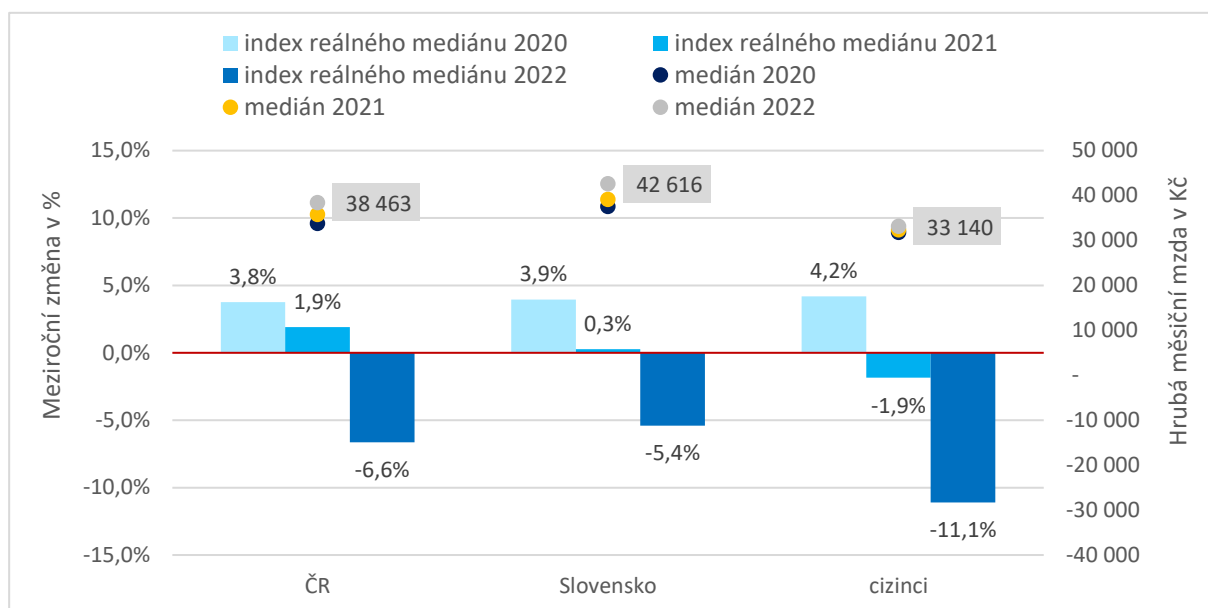

Pozn.: *Plný název 6. hlavní třídy CZ-ISCO je Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství lesnictví a rybářství.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

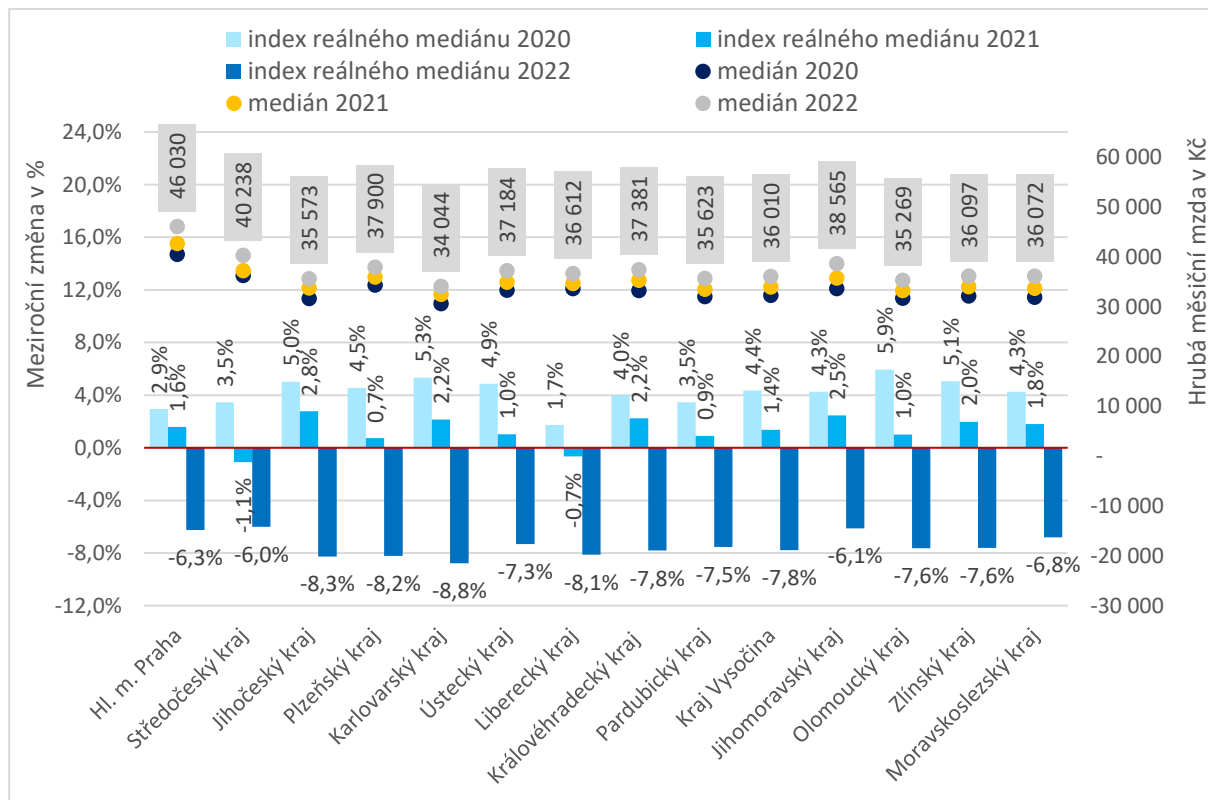
Obrázek 4.8 ukazuje vývoj reálné a nominální mzdy v letech 2020 až 2022 v jednotlivých krajích ČR. V roce 2020 reálná mzda nejvíce vzrostla zaměstnancům v Olomouckém kraji (o 5,9 %). Naopak nejmenší nárůst byl zaznamenán v kraji Libereckém (o 1,7 %), kde následně v roce 2021 došlo již k mírnému poklesu reálné mzdy na rozdíl od většiny krajů ČR s výjimkou Středočeského kraje, který na tom byl podobně jako Liberecký. V roce 2022 pak pozorujeme snížení reálné mzdy ve všech krajích ČR, největší v Karlovarském kraji (téměř 9 %). K méně výraznému poklesu reálných mezd (kolem 6 %) došlo v roce 2022 v krajích s vyšší nominální hodnotou mediánu ve srovnání s ostatními krajji, a sice v Hlavním městě Praze a ve Středočeském a Jihomoravském kraji.

Obrázek 4.7: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle státního občanství

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.8: Index reálného mediánu a nominální hodnota hrubého měsíčního mediánu ve mzdové sféře v podnicích s 10 a více zaměstnanci v letech 2020, 2021 a 2022 podle kraje

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Oproti krizím diskutovaným v předcházejících kapitolách je patrné, že v období koronavirové krize došlo ke snížení odpracované doby u mužů i žen, přičemž vyšší průměrný rozdíl (snížení odpracované doby) je ztelnější u žen, a to nejen u koronavirové krize, ale i v roce 2022.

Obrázek 4.9: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle pohlaví a věku

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

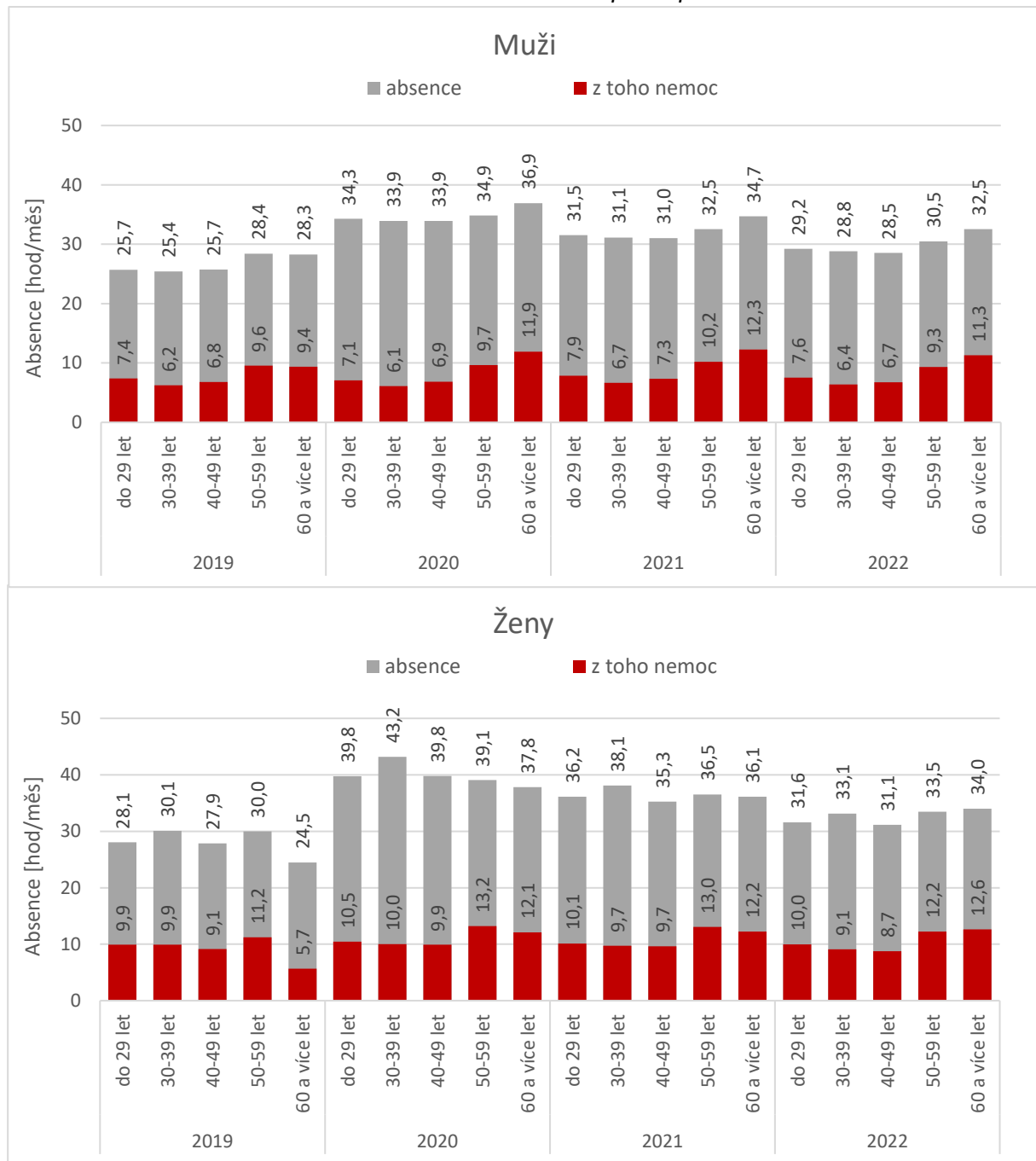
Přítom příplatky a odměny nezaznamenaly razantnějších změn oproti předkrizovým letům ani oproti krizím předcházejícím. To plyne nejspíše z důvodu, že tyto podmínky a okolnosti jsou dány jednak legislativním zakotvením v právním řádu ČR a jednak pracovněprávními smlouvami i vnitropodnikovými směnicemi. Není zde tedy prostor pro to, aby došlo k výraznějším změnám. Pozorujeme-li znatelnější vliv koronavirové krize v některém z ukazatelů mimo dynamiku mezd, pak je tento rozdíl nejvyšší v absenci a nemocnosti pracovníků. Oproti krizím 2008/2009 a letům bez krizí se razantněji zvýšila absence v práci. Tento efekt koronavirové krize je možné pozorovat od roku 2020, kdy začala na hospodářství dopadat opatření vlády v boji s koronavirem. Opět pozorujeme fakt, že u mužů byla absence v práci i nemocnost nižší než u žen. Do vývoje se tedy promítl obecný trend, který již byl popsán v kapitolách výše.

Nejvyšší absence byla v roce 2020 u žen ve věku 30-39 let, a to průměrně 43,2 hodin měsíčně a byla zde zaznamenána také v průměru nejdelší nemocnost (10 hodin měsíčně).

Jak již bylo řečeno, nejvyšších hodnot dosahovala absence a nemocnost v roce 2020 a postupně docházelo k odeznívání – k jejich snižování, ale hodnoty se ani v roce 2022 nedostaly na úroveň před krizí.

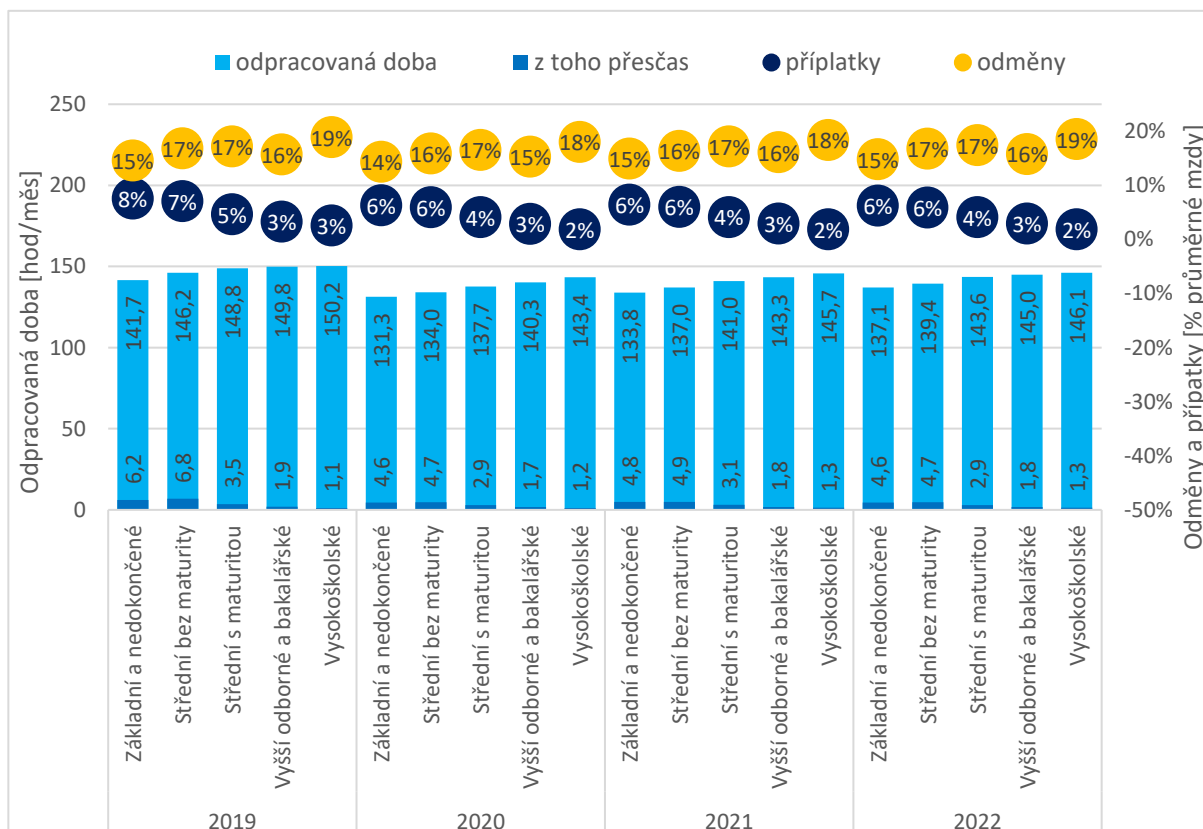
Efekty koronavirové krize lze pozorovat i napříč ostatními tříděními, například podle vzdělání. I v této krizi platí, že nejvyšší absence a nemocnost se vyskytuje více u zaměstnanců se základním a nedokončeným vzděláním a středním bez maturity. Obdobné platí i pro třídění podle hlavních tříd CZ-ISCO. Zde je patrné, že v období krize se vyvíjela absence a nemocnost směrem od nejnižších hodnot u Řídících pracovníků až po hodnoty nejvyšší u Pomocných a obslužných pracovníků (9. třída). I zde pozorujeme snižování od roku 2020, kdy byly nejvyšší hodnoty, ale ani zde absence a nemocnost nepoklesla na předkrizovou úroveň u všech skupin zaměstnanců. U kvalifikovaných však dochází k návratu na předkrizové hodnoty absence rychleji.

Obrázek 4.10: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle pohlaví a věku

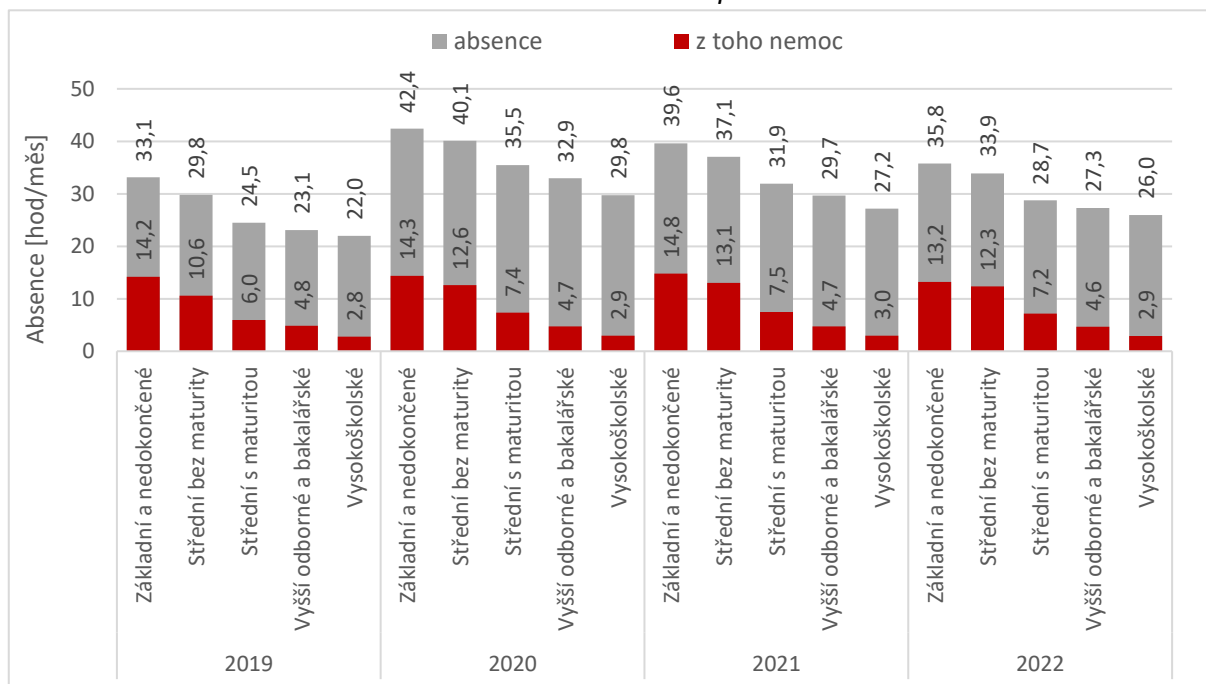
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.11: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle vzdělání

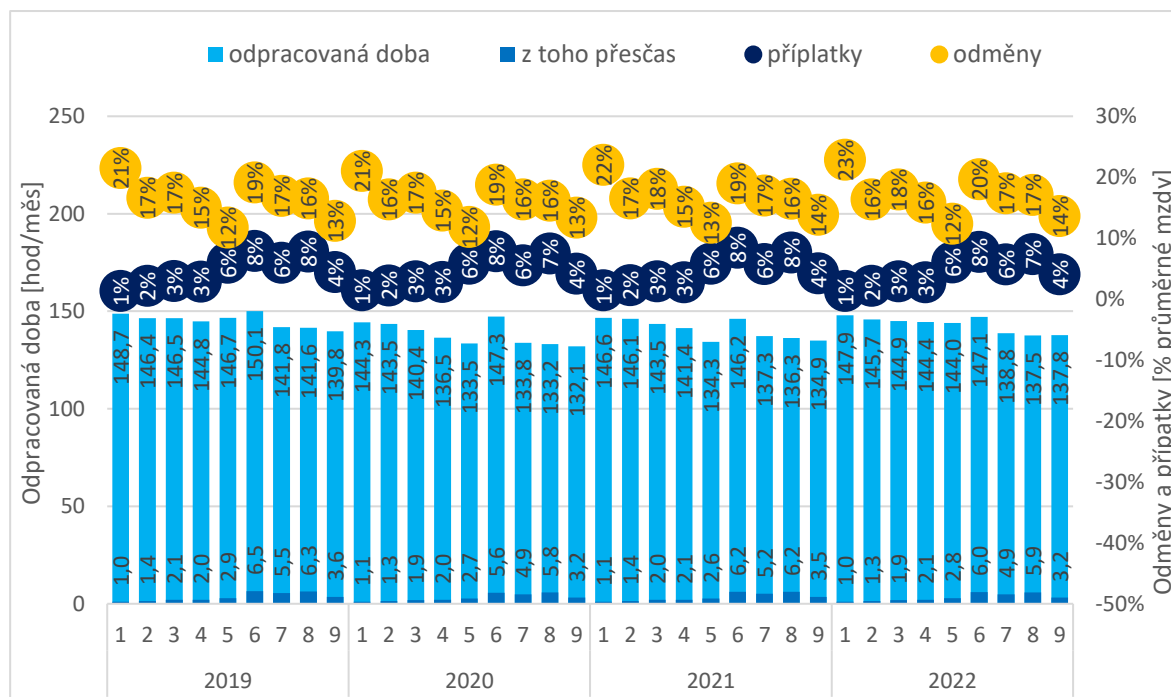
Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.12: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle vzdělání

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

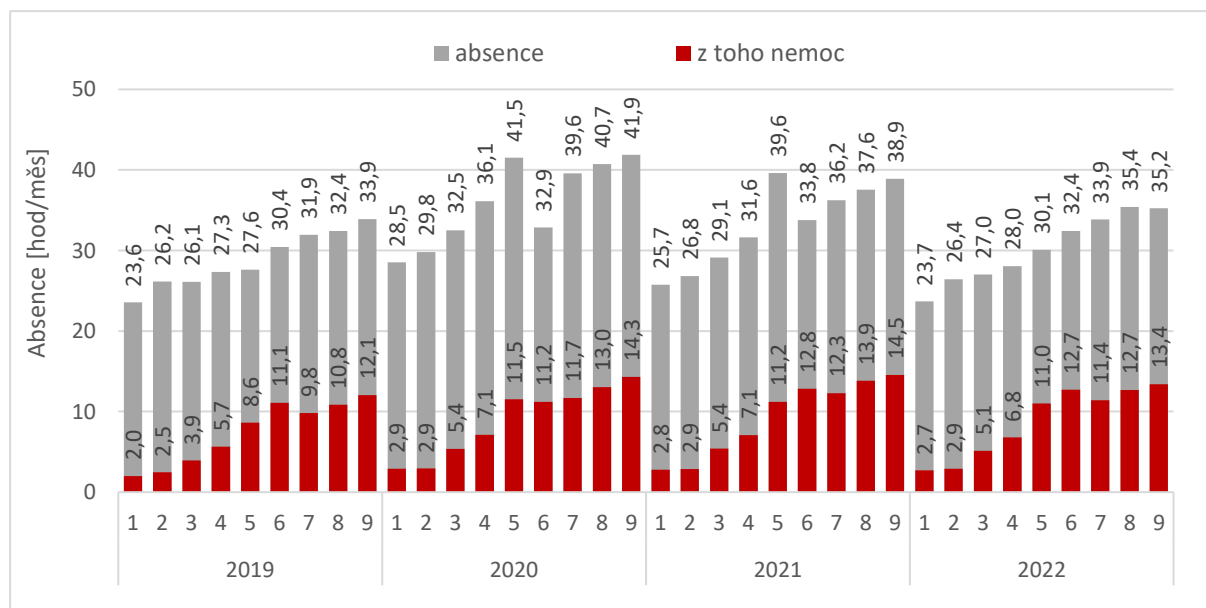
Obrázek 4.13: Odpracovaná doba, přesčas, příplatky a odměny v letech 2019 až 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

Obrázek 4.14: Absence a nemoc v letech 2019 až 2022 podle hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO

Pozn.: Názvy hlavních tříd zaměstnání CZ-ISCO jsou uvedeny v Tabulce III v příloze.

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA.

4.1 Vliv změn struktury zaměstnanosti na mzdovou dynamiku

Všechny analýzy týkající se nárůstu či poklesu reálné mzdy je však potřeba vzít v kontextu změny zaměstnanosti jako takové. Zejména mezi roky 2008 a 2009 vzrostla obecná míra nezaměstnanosti z 4,4 na 6,7 %. Z hlediska dynamiky mezd je potřeba si uvědomit rozdílnost dynamiky mezd jako celku a dynamiku mzdy jednoho konkrétního zaměstnance. Nelze samozřejmě zkoumat každého zaměstnance zvlášť. Pro posouzení dynamiky mezd jednotlivců je vhodné zaměstnance rozdělit na zaměstnance stálé, tj. ty, kteří jsou v zaměstnání po celý rok, dále na zaměstnance nové, tj. ty, kteří přišli v průběhu roku a byli zaměstnanci i na konci roku. Dále lze posuzovat zaměstnance propuštěné, tj. zaměstnance, kteří byli v zaměstnání na začátku roku a skončili v průběhu roku a fluktuanty, tj. ti, kteří nebyli v zaměstnání ani na začátku, ani na konci roku.

Ukazuje se, že například v letech 2008 a 2009 měli stálí zaměstnanci vyšší mzdy než zaměstnanci propuštění. Nově nabíraní zaměstnanci měli mzdy ještě nižší než ti, kteří byli propuštěni. Proto část nárůstu (nominální) mzdy je způsobena propouštěním nízkovýdělkových zaměstnanců.

Tento efekt je vidět nejmarkantněji u skupiny žen nad 60 let věku, kdy již odcházejí do starobního důchodu a zůstávají zejména ty, které mají vyšší mzdy a jsou pro zaměstnavatele nějakým způsobem klíčovými pracovníky. Proto je tuto skupinu nutno brát při posuzování s určitou rezervou.

Pokud se však podíváme na míru zaměstnanosti, publikovanou ČSÚ, docházíme k závěru, že v průběhu každé krize se zaměstnanost snížila oproti roku minulém přibližně o 1 p. b. Proto tento efekt hraje pouze mírnou roli při posuzování dynamiky mezd během krizových období, přesto však považujeme za důležité na něj upozornit.

5 Porovnání dopadů krizí na dynamiku mezd

Shrneme-li zjištění předchozích kapitol, docházíme k závěru, že každá z analyzovaných krizí se na mzdovém vývoji projevovala jinak, období koronaviru a dramatických opatření v boji s ním však bylo specifické. Mzdový vývoj byl ilustrován na mediánu reálné mzdy čili prostřední hodnotě mzdy a jeho indexech. Následující odstavce přináší souhrn zjištění, jak jednotlivé krize ovlivnily vývoj reálných mezd.

VELIKOST ZAMĚSTNAVATELE

Z hlediska velikosti zaměstnavatele se u krize 2008/2009 projevovat rychlejší růst reálné mediánové mzdy u relativně menších podniků s 10-49 zaměstnanci, kdy tyto podniky ještě doháněly předcházející růstové roky. Lze říci, že čím větší zaměstnavatel, tak v roce 2008 nižší růst reálné mediánové mzdy byl (u velkých zaměstnavatelů dokonce mírný pokles). V roce 2009 index růstu reálné mzdy klesal, a to nejvíce u malých podniků a u velkých zaměstnavatelů naopak rostl. Krize 2012/2013 se projevila z hlediska mzdového vývoje odlišně a k výkyvům v indexu růstu reálného mediánu docházelo především u kategorie 250–999 zaměstnanců, kdy v roce 2012 reálně klesaly a tento pokles nedohnal ani růst v roce 2009.

V nejbližším období (rok 2020–2022) se projevila jednak diskutovaná koronavirová krize, ale také krize inflační (2022). Opět lze pozorovat (dle velikosti, že nominálně mzdy rostly ve všech velikostních kategoriích podniků. V letech 2020 a 2021 docházelo i přes restriktce a koronavirovou krizi k růstu reálných mezd, i když se postupně zpomalovalo. Výrazné snížení růstu reálné mzdy se projevilo v roce 2022, kdy začala velmi výrazným způsobem růst cenová hladina. Reálné mzdy ve všech velikostních kategoriích klesali tempem přibližně 7 %. Je nutno říci, že ve všech krizích mzdy nominálně rostly, ale pokud se podíváme na indexy mediánu reálné mzdy, pak z hlediska velikosti podniku vidíme dopady velmi variabilní.

ODVĚTVÍ

Lze konstatovat, že každá z krizí ovlivnila odlišné odvětví národního hospodářství. Hospodářská krize přinesla nejvyšší poklesy v reálných mzdách v odvětví L – Činnosti v oblasti nemovitostí, ve kterém původně tato krize také vznikla. To mohlo být dáno mimo jiné i celkovou nedůvěrou obyvatel v tento sektor i když počátky krize pramenily v zahraničí, především v USA. Nejvyšší růst reálných mezd v této krizi zaznamenala Zdravotní a sociální péče a Výroba a rozvod elektřiny. U posuzování krize v rámci odvětví je potřeba být opatrnější u let 2012/2013. V roce 2013 reálně nejvíce klesaly mzdy v odvětví Peněžnictví a pojišťovnictví (v roce 2012 rostly). To bylo však z části dáno nikoli krizí samotnou ale také úpravou legislativy v oblasti uplatňování odměn pro daňové účely. V tomto odvětví totiž byly odměny vyplaceny v roce 2012 právě z důvodu daňové optimalizace. V období této krize docházelo k reálnému poklesu mezd u odvětví Těžby a dobývání, Zdravotní a sociální péči i Velkoobchodu, maloobchodu, opravy a údržbě motorových vozidel. K reálnému růstu docházelo v obou

krizových letech především v odvětvích Vzdělávání a Veřejné správě, obraně a povinném sociálním zabezpečení. Obdobně jako u velikosti zaměstnavatelů, tak také z pohledu odvětví docházelo k růstu reálných mezd v letech 2020 a 2021 avšak čím dál pomaleji. K poklesu reálných mezd došlo napříč všemi odvětvími, nejméně však v odvětví Kulturní, zábavní a rekreační činnosti (tento nízký pokles byl způsobený nárůstem mez bezprostředně po skončení restrikcí). V roce 2022 již reálně poklesly mzdy ve všech odvětvích.

VLASTNICTVÍ FIRMY

Z hlediska vlastnictví lze pro účely této analýzy posuzovat vlastnictví tuzemské a zahraniční. Podíváme-li se na krizi let 2008/2009 docházíme k závěru, že v obou letech mzdy reálně klesaly v zahraničních firmách. Ve firmách tuzemských mzdy v roce 2008 ještě rostly, ale v roce 2009 už i zde došlo k mírnému poklesu. Následná krize 2012/2013 přinesla reálný pokles mezd v tuzemských firmách v obou letech, u firem zahraničních došlo v roce 2012 k poklesu a 2013 již k růstu. Koronavirová krize pak přinesla snižování rychlosti růstu reálných mezd v letech 2020 a 2021, které bylo rychlejší u firem domácích a rok 2022 přinesl již snížení reálných mezd samotných, které bylo hlubší taktéž u domácích firem.

PROFESE – CZ ISCO

Z realizovaných popisných statistik vyplývá, že jedinou skupinou zaměstnanců, u kterých za žádné krize nedošlo k poklesu reálných mezd (dokonce vždy u nich mzdy rostly, pouze s výjimkou roku 2022) jsou Řídící pracovníci. Pozitivní vývoj lze sledovat také u dalších zaměstnanců s vyšší kvalifikací, zejména u specialistů a Technických a odborných pracovníků, hovoříme-li o krizi let 2008/2009. Za krize 2012/2013 ke změnám reálných mezd napříč skupinami CZ-ISCO příliš nedocházelo, lze však říci, že nejvyšší reálný růst byl roku 2012 u Řídících pracovníků a největší pokles u Pomocných a nekvalifikovaných pracovníků, taktéž v roce 2012. Přidáme-li ještě krizi koronavirovou, sledujeme stejný trend jako u jiných členění, než je profese. Tempo růstu reálných mezd se v letech 2020 a 2021 zpomalovalo, až v roce 2022 došlo ke snížení reálných mezd definitivně (již záporná tempa růstu). Tato krize může mít některé počátky v období koronaviru, ale zejména je spojena s nadměrným růstem cenové hladiny. Nejnižší pokles byl v roce 2022 u řídicích pracovníků, nejvyšší naopak u Pomocných a nekvalifikovaných pracovníků a taktéž Specialistů.

VZDĚLÁNÍ

U dynamiky mezd z pohledu podle vzdělání byl v každé z krizí vývoj odlišný. V krizi let 2008/2009 docházelo v počátku ještě k růstu reálných mezd, nejvíce však u zaměstnanců s bakalářským a vyšším odborným vzděláním. Tento růst pokračoval i v druhém krizovém roce 2009. Naopak u základního a nedokončeného vzdělání a středního bez maturity reálné mzdy poklesly o více než 2 %. V roce 2009 byla dynamika růstu mezd vyšší i u vysokoškoláků. V krizi koronavirové a roce 2022 pak je trend velmi podobný jako u předchozích členění, kdy nastávalo b průběhu koronaviru nejprve zpomalování tempa růstu mezd a následně mzdy reálně poklesly všem skupinám zaměstnanců podle vzdělání a to „díky“ vysoké míře inflace.

POHLAVÍ A VĚK

Posoudíme-li dynamiku mezd z hlediska pohlaví a věku, krize 2008/2009 dopadla zejména na mužskou část zaměstnanců, kdy jejich reálné mzdy ještě v roce 2008 mírně rostly, ale v roce 2009 již téměř u všech věkových skupin mužů klesaly. U žen je efekt jiný. Ve všech věkových pásmech mzdy žen v období této krize rostly, i když se zpomalujícím se tempem. Velmi mírný pokles reálných mezd byl pouze u žen ve věkovém rozpětí 50-59 let. Jak již bylo řečeno, s rezervou je potřeba vnímat kategorii žen nad 60 let z důvodu malého zastoupení zaměstnanců v této skupině.

Krize let 2012/2013 se z hlediska dynamiky mezd projevila hůře taktéž u mužů, a to především ve skupině do 29 let. K poklesu došlo v téže skupině u žen. U ostatních věkových skupin mužů a žen nebyl vývoj příliš dramatický a dynamika se v období této krize příliš neměnila (pouze s drobnějšími nuancemi). Jak již bylo řečeno, během koronavirové krize se tempo růstu reálných mezd snižovalo, až v období inflace zcela pokleslo (nejvíce u žen od 30 do 39 let věku). U mužů pak ve skupině do 29 let.

OBČANSTVÍ

Pro lepší vypovídací schopnost pro účely této analýzy bylo občanství charakterizováno jako české, slovenské a ostatní cizinci. U prvních dvou krizí se reálné mzdy snížily především u pracovníků s českým občanstvím (v obou krizích i sledovaných letech). V tomto ohledu byla koronavirová krize odlišná – u pracovníků s českým občanstvím docházelo k výše popisovanému trendu snižování tempa růstu reálné mzdy s poklesem v roce 2022, avšak zejména u ostatních cizinců se reálná mzda snižovala již od roku 2021, u Slováků v tomto roce došlo pouze k nepatrnému nárůstu a v roce 2022 také pochopitelně k poklesu.

REGIONY – KRAJE

V členění na kraje byla dynamika reálných mezd v roce 2008 ještě příznivá, kdy docházelo k růstu ve všech krajích, nicméně v roce 2009 se začala situace měnit a tempo růstu bylo u většiny regionů minimální. K poklesu došly pouze u 4 krajů, z nichž největšího u kraje Vysočina. U krize 2012/2013 docházelo k minimálnímu růstu v obou letech, popřípadě k poklesu, který byl nejčastěji kolem 1 %. Reálné mzdy v této krizi rostly především v Jihočeském kraji, ale i Plzeňském, Karlovarském, Moravskoslezském a Zlínském avšak pouze mírně.

SHRNUTÍ DYNAMIKY MEZD

Souhrnný přehled nejvyšších nárůstů a nejvyšších poklesů reálných mediánových mezd (tzn. jaká byla jejich tempa růstu) přináší následující tabulka. U krizí, jejichž příčinou byly typicky ekonomické problémy a jejich počátek byl uvnitř ekonomiky je zřejmé, že se na dynamice mezd projeví poměrně heterogenně.

Nicméně koronavirová krize primárně nebyla spojena s hospodářskými problémy, ale rychlým rozvojem onemocnění, přerůstající v pandemii. Proto i opatření vlád, i vlády ČR byla odlišného charakteru. Byla totiž vytvářena a implementována, v porovnání s jinými druhy krizí rychle. Protože tato opatření měla administrativní charakter, bylo je možné také poměrně rychle zrušit. Tento charakter opatření se projevuje i v dynamice mezd, kdy z v analýze předložených grafů i souhrnu zjištění v tabulce níže vyplývá, že přestože došlo k jednomu z nejvýraznějších propadů ekonomiky v historii samostatné České republiky, projevilo se to ve vývoji reálných mezd jejich snižujícím se tempem růstu, nikoli však poklesem. To dokládá i níže uvedená tabulka, kde nebyl zaznamenán pokles mediánu reálné mzdy v letech 2020 a 2021, která lze považovat z hlediska opatření v boji s koronavirem za nejobtížnější a byl zde zaznamenán v podstatě exogenně vyvolaný šok v podobě restrikcí.

Jiná situace nastává až v roce 2022, kdy se již naplno projevila inflační krize, způsobená nakumulovanými problémy a válkou na Ukrajině. Proto je rok 2022 (kdy již sice Covid-19 odezněl) rokem významného poklesu reálných mezd. Nominální mzdy sice rostly i v tomto roce, avšak po přepočtu na reálné byl zaznamenán pokles s rychlostí přibližně 7 % za rok 2022. Pokud vezmeme v úvahu mzdy nominální, ty vždy rostly – tedy i v obdobích krizových mimo covid-19 a rok 2022.

Tabulka 5.1: Souhrn nejvyšších nárůstů a poklesů reálných mediánů mzdy v krizových letech

		2008	2009	2012	2013	2020	2021	2022
VELIKOST	Nejvyšší nárůst	10-49 zam. (6,7 %)	1000 a více (2,7 %)	10-49 zam. (0,4 %)	250-299 zam. (1,4 %)	10-49 zam. (4,4 %)	50-249 zam. (2,3 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	1000 a více (-0,1 %)	10-49 zam. (-2,1 %)	250-299 zam. (-1,6 %)	50-249 zam. (-0,6 %)	nebyl	nebyl	10-49 zam. (-7,6 %)
ODVĚTVÍ	Nejvyšší nárůst	Zdrav. a soc. péče (9,2 %)	Výroba a rozvod el., plynu... (7,9 %)	Kulturní zábav. a rekr. Činnosti (5,4 %)	Veř. správa, obrana... (4,5 %)	Zdrav. a soc. péče (16,6%)	Činnosti v obl. nemovitostí (12,1 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	Ostatní činnosti (-2 %)	Činnosti v obl. nemovitostí (-4,9 %)	Ubytování, strav. a pohostinství (-4 %)	Peněžnictví a pojišťovnictví (-3,8 %)	Kulturní zábav. a rekr. činnosti (-4,9 %)	Informační a komunikační činnosti (-1,5 %)	Zdrav. a soc. péče (-17 %)
VLASTNICTVÍ	Nejvyšší nárůst	Domácí (1,7 %)	nebyl	nebyl	Zahraniční (1,6 %)	Domácí (4,4 %)	Domácí (2,3 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	Zahraniční (-2,7 %)	Zahraniční (-2,7 %)	Zahraniční (-0,7 %)	Domácí (-0,9 %)	nebyl	nebyl	Domácí (-7,6 %)
PROFESÍ	Nejvyšší nárůst	Pracovníci v zemědělství (2,2 %)	Specialisté (3,1 %)	Řídící pracovníci (3,8 %)	Řídící pracovníci (2,4 %)	Prac. ve službách a prodeji (7,4 %)	Pomocní a nekvalifikovaní prac. (3,1 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	Obsluha strojů, zař., montéři (-0,2 %)	Prac. v zemědělství, obsluha strojů, zař. montéři (-2,7)	Pomocní a nekvalifikovaní prac. (-3,1 %)	Prac. ve službách a prodeji (-1,8 %)	nebyl	nebyl	Pomocní a nekvalifikovaní prac. (-8,5 %)
VZDĚLÁNÍ	Nejvyšší nárůst	VOŠ a bakalářské (2,8 %)	VOŠ a bakalářské (3,2 %)	nebyl	Základní a nedokončené (1,2 %)	Základní a nedokončené (5,4 %)	VOŠ a bakalářské (1,8 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	Vysokoškolské (-0,6)	Střední bez maturity (-2,7 %)	Vysokoškolské (-1,5 %)	Střední s maturitou (-1,2 %)	nebyl	nebyl	Základní a nedokončené (-7,8 %)
POHLAVÍ A VĚK	Nejvyšší nárůst	Ženy do 29 let (2,3 %)	Ženy 60 a více let (7,7 %)*	Ženy 60 a více let (2 %)*	Ženy 60 a více let (2,1 %)*	Ženy 30-39 let (6,2 %)	Muži 60 a více let (2,8 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	nebyl	Muži 50-59 let (-1,5 %)	Muži do 29 let (-1,5 %)	Ženy do 29 let (-1,5 %)	nebyl	nebyl	Ženy 30-39 let (-8,8 %)
OBČANSTVÍ	Nejvyšší nárůst	Slováci (6,9 %)	Ost. cizinci (2,1 %)	Slováci (4,2 %)	Ost. cizinci (3,9 %)	Ost. cizinci (4,2 %)	Češi (1,9 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	nebyl	Češi (-0,5 %)	Češi (-0,5 %)	nebyl	nebyl	Ost. cizinci (-1,9 %)	Ost. cizinci (-11,1 %)
KRAJE	Nejvyšší nárůst	Jihomoravský (12 %)	Hl. m. Praha (3,4 %)	Jihočeský (2,8 %)	Karlovarský (1,7 %)	Olomoucký (5,9 %)	Jihočeský (2,8 %)	nebyl
	Nejvyšší pokles	nebyl	Vysočina (-5,4 %)	Vysočina (-1 %)	Hl. m. Praha (-1,1 %)	nebyl	Středočeský (-1,1 %)	Karlovarský (-8,8 %)

Zdroj: ISPV (MPSV), zpracování TREXIMA. * řídké zastoupení.

Pokud se jedná o odpracovanou dobu, přesčas, odměny, příplatky, absenci v práci a nemocnost, pak v porovnání krizí došlo k výraznějším změnám pouze u krize koronavirové. Jednalo se především o zvýšení absence v práci a nemocnosti zaměstnanců. To je pochopitelné, jelikož byly administrativně stanoveny podmínky boje s pandemií, a změny

těchto ukazatelů byly pochopitelně jejich důsledkem. Samozřejmě v tomto období také trpěla řada zaměstnanců onemocněním COVID-19, což se do absencí a nemocnosti promítlo. Příplatky a odměny zůstaly až na drobné nuance nezměněny. Zároveň v tomto období ve srovnání s krizemi 2008/2009 a 2012/2013 došlo ke snížení odpracované doby napříč všemi skupinami zaměstnanců.

I když od roku 2021 dochází ke zlepšování, ani v roce 2022 nebylo z hlediska vývoje odpracované doby a ostatních indikátorů dosaženo předkrizových hodnot.

5.1 Kvantifikace změn mezd během krizových let

Pro vyčíslení a kvantifikaci vlivu krizí na mzdovou dynamiku byly vytvořeny regresní modely umožňující vypočítat, jaký byl vliv krize na mzdy, a to i v rámci skupin zaměstnanců. Tyto modely byly odhadovány na panelu zaměstnanců, přičemž datovou základnou pro něj byl Informační systém o průměrném výdělku. Finální datový soubor obsahoval v daném pozorovaném období (2008-2022) přibližně 35 mil. pozorování. Jedná se o tzv. nevybalancovaný panel dat, který je charakteristický rotací jednotek (zaměstnavatelů a tím i zaměstnanců) ve frekvenci 9 let.

Modely jsou definovány následovně:

$$\ln_mzda_{it} = \beta_0 + \beta_1 * krize_t + \beta_2 * Rok_t + \beta_3 * krize_t X rok_t + \beta_4 * věk_{it} + \beta_5 * vzdělání_{it} + \beta_6 * zaměstnání_{it} + \beta_7 * odvětví_{it} + \beta_8 * velikostzaměstnavatele_{it} + \beta_9 * inflace_t + u_i + \varepsilon_{it}$$

Kde:

- \ln_mzda_{it} je logaritmus nominálních mezd pro zaměstnance i v roce t .
- $krize_t$ je proměnná indikující přítomnost krize v roce t .
- rok_t je proměnná reprezentující rok t .
- $krize_t X rok_t$ je interakční proměnná mezi krizí a rokem.
- $věk_{it}$, $vzdělání_{it}$, $zaměstnání_{it}$, $odvětví_{it}$, $velikostzaměstnavatele_{it}$ jsou nezávislé proměnné pro zaměstnance i v roce t .
- $inflace_t$ je míra inflace v roce t (pro očištění vlivu změny cenové hladiny).
- u_i je náhodný efekt pro každého zaměstnance i .
- ε_{it} je chyba modelu pro zaměstnance i v roce t .

Pro zjištění hlavních trendů v populaci zaměstnanců byl využit model s náhodnými efekty, neboť cílem nebylo zkoumat rozdílnost a variabilitu mezi jednotlivci v panelu, ale hlavní trendy v ve mzdách na českém trhu práce v období let, která je možno označit jako krizová. Je potřeba říci, že hospodářská krize je nejčastěji definována jako pokles HDP, trvajících 2 po sobě jdoucích čtvrtletí. Definice krize pro účely této studie nespočívá pouze v tomto způsobu definování, neboť na trhu práce a ve mzdovém vývoji dochází k projevům krize dříve, a i později, nežli nastává samotný pokles HDP. Z těchto důvodů byly do analýzy mzdové dynamiky přidány jednak ve formě popisných statistik (viz grafy výše) tak také formou panelové regrese i okolní roky bezprostředně hraničící s roky, kdy HDP poklesl.

Výsledky regresního modelu, kvantifikujícího vliv jednotlivých krizových let mzdy ukazuje následující Obrázek 5.1. Všechny proměnné jsou statisticky významné a statisticky významný je také model jako celek. Ostatní proměnné taktéž vycházejí v souladu s předpoklady a ekonomickou teorií. V modelu jsou posuzovány **nominální mzdy** a je korigován o míru inflace.

Koeficient determinace je také poměrně vysoký (přibližně 0,5) což svědčí o dobré vypovídací schopnosti modelu.

Z toho je patrné že krizové roky měly na mzdy zpravidla pozitivní vliv. Období krize 2008/2009 je charakteristické tím, že v roce 2008, kdy se objevily první známky krize byl efekt předkrizového roku pozitivní, ale zanedbatelný ve výši pouze 0,5 %. Oproti běžným letům ekonomického vývoje byly mzdy vyšší právě pouze o 0,5 % oproti standardnímu vývoji. V roce 2009 se již v oblasti mzdové dynamiky projevilo oživení, kdy byly mzdy naopak oproti standardnímu vývoji o 4 % vyšší.

Krizová léta 2012/2013 se projevila negativním vlivem na mzdový vývoj. Ukazuje se tedy, že úsporná opatření vlády v těchto letech, stejně jako nakumulované hospodářské problémy během krize 2008/2009 (vedoucí k mírnému propadu HDP, resp. druhé vlně krize) snížily růst mezd o 2,9 % v roce 2012 a o 3,2 % v roce 2013 v porovnání se standardním vývojem.

Zajímavý je v tomto smyslu dopad opatření v období koronavirové pandemie. Ani jeden z roků, kdy tato opatření dopadala nejvíce, nepřinesl snížení mezd, ale naopak zrychlení jejich růstu. V roce 2020 se jednalo o 7,8 % a v roce 2021 o 9,2 % změnu. Lze tedy konstatovat, že ačkoli se jednalo o období s nejvyšším propadem HDP v historii samostatné ČR, proti tomuto efektu musely působit jiné faktory. Zejména se může jednat přehřátý trh práce, kdy vysoká poptávka po zaměstnancích udržovala mzdy (a tedy i tlak na jejich zvyšování) poměrně vysoko. Druhým faktorem mohou být vládní kompenzace za dočasné uzavření některých podniků, které se promítly do odměňování. V tomto ohledu lze dojít k závěru, že vliv koronavirové krize na mzdovou dynamiku byl odlišný ve srovnání s krizí 2012/2013. Efekt koronavirové krize na mzdy pak byl podobného charakteru jako v krizi 2008/2009, avšak silnější.

Obrázek 5.1: Výsledky regresního modelu za jednotlivé krize

Random-effects GLS regression		Number of obs	=	34,858,349	
Group variable: identifikace		Number of groups	=	9,089,896	
R-sq:		Obs per group:			
within	= 0.5772	min	=	1	
between	= 0.5301	avg	=	3.8	
overall	= 0.5270	max	=	16	
corr(u_i, X)	= 0 (assumed)	Wald chi2(14)	=	1.09e+07	
		Prob > chi2	=	0.0000	
(Std. Err. adjusted for 9,089,896 clusters in identifikator_zamestnance)					
In_mzda	Coef.	Robust Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
Krize_Rok2008	.005161	.0001186	43.52	0.000	.0049285 .0053934
Krize_Rok2009	.0412324	.0001124	366.82	0.000	.0410121 .0414527
Krize_Rok2012	-.0297175	.0001098	-270.70	0.000	-.0299327 -.0295023
Krize_Rok2013	-.0321208	.0001046	-307.21	0.000	-.0323257 -.0319159
Krize_Rok2020	.0785273	.0001146	685.13	0.000	.0783026 .0787519
Krize_Rok2021	.0928269	.0001332	696.74	0.000	.0925658 .093088
rok	.0383504	.0000217	1763.58	0.000	.0383077 .038393
hl_trida	-.0459472	.0000762	-603.37	0.000	-.0460964 -.0457979
inflace	.0108357	.0000128	849.65	0.000	.0108107 .0108607
vek	.005159	8.87e-06	581.32	0.000	.0051416 .0051764
VZDELANI_c	.1273559	.0001949	653.30	0.000	.1269738 .127738
POHLAVI	-.2056723	.0002476	-830.54	0.000	-.2061577 -.2051869
odvetvi_c	-.0118513	.0000267	-444.52	0.000	-.0119035 -.011799
velKatVaz_HMM	.0532213	.000113	470.93	0.000	.0529998 .0534428
_cons	-67.23579	.0437067	-1538.34	0.000	-67.32145 -67.15012
sigma_u	.3275479				
sigma_e	.13320614				
rho	.85808477	(fraction of variance due to u_i)			

Zdroj: ISPV (MPSV), ČSÚ, zpracování TRIXIMA.

Následující Obrázek 5.2 shrnuje výsledky regresní analýzy na panelu zaměstnanců rozdělených do skupin podle vykonávaného zaměstnání následujícím způsobem:

- ZAM1 jsou hlavní třídy 1, 2, 3, což odpovídá vysoce kvalifikovaným duševním pracovníkům,

- ZAM2 jsou hlavní třídy 4, 5, což odpovídá duševním pracovníkům s nižší kvalifikací,
- ZAM3 jsou hlavní třídy 6, 7, 8, což odpovídá kvalifikovaným manuálním pracovníkům,
- ZAM4 je hlavní třída 9, což odpovídá pomocným pracovníkům.

Z modelu vyplývá, že v roce 2008 měla krize nejvyšší negativní dopad na mzdy duševních pracovníků s nižší kvalifikací (o 0,8 % nižší mzdy vlivem krize). Vyšší nárůst zaznamenala v tomto období skupina kvalifikovaných manuálních pracovníků (cca 2 %). V roce 2009 už vliv krize na mzdy není tak výrazný a nejvyšší pozitivní dopad lze pozorovat u méně kvalifikovaných manuálních pracovníků (o 6,6 % vyšší mzdy).

V krizových letech 2012 a 2013 lze pozorovat vyšší negativní dopad mzdy u duševních pracovníků s nižší kvalifikací a pomocných pracovníků (o 4 % nižší mzdy v roce 2012 a o 4,6 % nižší mzdy v roce 2013).

V letech 2020 a 2021 pozorujeme pozitivní vliv na vývoj mezd všech sledovaných skupin zaměstnanců. Nejvyšší pozitivní vliv mělo toto období na změnu mezd u vysoce kvalifikovaných duševních pracovníků (mzdy vyšší o 9,1 % v roce 2020 a 10,9 % v roce 2021 vlivem krize) a druhý nejvyšší pozitivní vliv na mzdovou dynamiku u méně kvalifikovaných manuálních pracovníků (meziroční změna mzdy byla vyšší o 9 % v roce 2020 a 9,7 % v roce 2021 vlivem krize a událostí daných let). Nejnižší růst byl zaznamenán v roce 2020 u duševních zaměstnanců s nižší kvalifikací, a to přibližně 8 %. V roce 2021 je pak nejnižší nárůst mezd pozorován u skupiny kvalifikovaných manuálních pracovníků a to přibližně 5,3 %.

Vliv dalších proměnných v modelu je v souladu s ekonomickými předpoklady. Vliv inflace na mzdy je pozitivní, stejně jako vliv rostoucího věku na mzdu. Vliv rostoucí velikostní kategorie zaměstnavatele je také pozitivní. Vliv rostoucího vzdělání je pozitivní. Vliv pohlaví je u žen negativní.

Celkově z regresní analýzy panelu zaměstnanců vyplývá, že zpravidla pozorujeme i během krizí růst mezd, vliv krizí na % změnu mezd u různých skupin pracovníků je však různorodý. Lze konstatovat, že krize let 2008/2009 a krize koronavirová jsou si v dopadech na mzdový vývoj svými trendy podobné, avšak léta 2020 a 2021 se projeví v silnějším pozitivním efektu na mzdy, mimo jiné z důvodů diskutovaných u Obrázku 5.1.

Obrázek 5.2: Výsledky regresního modelu za jednotlivé krize v interakci se skupinami zaměstnání

Random-effects GLS regression		Number of obs = 34,501,687				
Group variable: identifika~e		Number of groups = 9,032,183				
R-sq:		Obs per group:				
within = 0.5739		min = 1				
between = 0.5243		avg = 3.8				
overall = 0.5208		max = 16				
corr(u_i, X) = 0 (assumed)		Wald chi2(32) = 1.10e+07				
		Prob > chi2 = 0.0000				
(Std. Err. adjusted for 9,032,183 clusters in identifikator_zamestnance)						
ln_mzda	Coef.	Robust Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
ZAM1krize_Rok2008	-.0058174	.0001843	-31.56	0.000	-.0061787	-.0054561
ZAM2krize_Rok2008	-.0081448	.0002967	-27.45	0.000	-.0087263	-.0075633
ZAM3krize_Rok2008	.0244954	.0002141	114.40	0.000	.0240758	.0249151
ZAM4krize_Rok2008	.0170978	.0004436	38.55	0.000	.0162284	.0179672
ZAM1krize_Rok2009	.0500186	.0001802	277.51	0.000	.0496653	.0503719
ZAM2krize_Rok2009	.0379014	.0002753	137.69	0.000	.0373618	.0384409
ZAM3krize_Rok2009	.0250572	.0002166	115.67	0.000	.0246327	.0254818
ZAM4krize_Rok2009	.0667351	.0004725	141.23	0.000	.065809	.0676612
ZAM1krize_Rok2012	-.0242155	.0001827	-132.53	0.000	-.0245736	-.0238574
ZAM2krize_Rok2012	-.0416334	.0002385	-174.57	0.000	-.0421009	-.041166
ZAM3krize_Rok2012	-.0265231	.0001739	-152.50	0.000	-.026864	-.0261822
ZAM4krize_Rok2012	-.0387572	.0004127	-93.92	0.000	-.039566	-.0379484
ZAM1krize_Rok2013	-.0285743	.0001711	-166.99	0.000	-.0289096	-.0282389
ZAM2krize_Rok2013	-.0464261	.0002371	-195.81	0.000	-.0468908	-.0459614
ZAM3krize_Rok2013	-.0230058	.0001744	-131.90	0.000	-.0233477	-.022664
ZAM4krize_Rok2013	-.0417068	.0004038	-103.29	0.000	-.0424982	-.0409154
ZAM1krize_Rok2020	.0917618	.00017	539.81	0.000	.0914287	.092095
ZAM2krize_Rok2020	.08998	.0002394	375.88	0.000	.0895108	.0904492
ZAM3krize_Rok2020	.0447643	.0001886	237.34	0.000	.0443946	.0451339
ZAM4krize_Rok2020	.0900472	.0004255	211.60	0.000	.0892131	.0908812
ZAM1krize_Rok2021	.1095541	.0001909	573.81	0.000	.1091799	.1099283
ZAM2krize_Rok2021	.1051958	.0002651	396.89	0.000	.1046763	.1057153
ZAM3krize_Rok2021	.0536607	.0001196	273.73	0.000	.0532764	.0540449
ZAM4krize_Rok2021	.0973234	.0004345	223.99	0.000	.0964718	.098175
rok	.0381336	.000022	1735.74	0.000	.0380906	.0381767
inflace	.0108956	.0000129	846.56	0.000	.0108704	.0109209
vek	.005115	8.92e-06	573.35	0.000	.0050975	.0051324
VZDELANI_c	.132685	.0001976	671.49	0.000	.1322977	.1330723
POHLAVI	-.2072225	.0002511	-825.27	0.000	-.2077146	-.2067303
odvetvi_c	-.0107553	.0000264	-406.72	0.000	-.0108072	-.0107035
velKatVaz_HMM	.0525038	.0001139	461.05	0.000	.0522806	.052727
skupina_zamestnani	-.1012774	.0001793	-564.82	0.000	-.1016288	-.100926
_cons	-66.83787	.0441562	-1513.67	0.000	-66.92442	-66.75133
sigma_u	.32480829					
sigma_e	.13267722					
rho	.85700471	(fraction of variance due to u_i)				

Zdroj: ISPV (MPSV), ČSÚ, zpracování TREXIMA.

Závěr

Hospodářské krize, ať je jejich příčinou cokoli, mají významné dopady také na trh práce a mzdový vývoj. V posledních 15 letech čelila česká ekonomika 3 významným hospodářským krizím, spojeným s propadem HDP. V některých letech před nebo po poklesu HDP „*sensus stricto*“ nelze hovořit o krizi, avšak i v těchto letech byly některé dopady krize zřejmé, a proto jsou také v analýze uvedeny a rozebrány. Pramenem první hospodářské krize byla hypoteční krize ve Spojených státech, druhé v letech 2012/2013 restriktivní politika a úsporná opatření vlády a krize, která byla spojena s největším propadem hrubého domácího produktu v historii byla krize koronavirová.

Studie je členěna do 5 hlavních kapitol. Kapitola první poskytuje oporu kapitolám navazujícím a je zde objasněno, jakým způsobem krize vznikají a jakou roli v tom hrají exogenní šoky a ekonomický cyklus. V dílčích podkapitolách jsou pak vysvětleny příčiny a zejména průběh všech tří krizí a vývoj mezd v souvislosti s vývojem nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu. Druhá, třetí a čtvrtá kapitola jsou věnovány podrobnému rozboru mediánových reálných mezd (jejich dynamice) a také mzdám nominálním přes různá členění.

Hlavní pozornost byla věnována především dynamice mezd během jednotlivých krizí, reprezentované indexem reálné mediánové mzdy i veličinám nominálním. Nominální mzda během celého pozorovaného období rostla. Aby byla analýza očištěna o změny cenové hladiny (inflaci), byly mzdy přepočteny na mzdy reálné, které lépe vystihují pohyby mezd a nejsou tedy zkresleny pohyby cen. K zobrazení dynamiky jejich vývoje pak byl vypočten jejich index.

Z provedeného rozboru vyplývá, že zvážíme-li mzdy reálné, vliv krizí na různé skupiny zaměstnanců není tak zřejmý, jako u mezd nominálních, které ve sledovaném období vždy rostly. Nalézáme u nich heterogenitu napříč různými členěními. V každé krizi s výjimkou krize koronavirové, reálné mzdy poklesly u některé skupiny zaměstnanců či firem. Tím byla krize, způsobená opatřeními vlády v boji s pandemií oproti ostatním krizím specifická. V roce 2022, jsme nezaznamenali nárůst mediánu reálné mzdy u žádné skupiny zaměstnanců (ačkoli HDP nepoklesl). Nominální mzdy sice rostly, ale reálné mzdy naopak dramaticky klesaly v důsledku enormního nárůstu cenové hladiny. K poklesu reálných mezd došlo v roce 2022 dokonce i u skupiny Řídících pracovníků, u kterých jindy reálné mzdy neklesaly v žádném roce ani krizi.

Vývoj v oblasti mezd však souvisí také s odpracovanou dobou, přesčasy, absencí a nemocností zaměstnanců. U odpracované doby nepozorujeme v průběhu prvních dvou krizí žádné dramatické změny. Podobně je tomu také u ostatních sledovaných proměnných. Pouze u krize koronavirové je zřejmé, že došlo k výraznějšímu poklesu odpracované doby. Naopak k nárůstu v době koronaviru došlo u absencí a nemocnosti – z pochopitelných důvodů. U přesčasů lze pozorovat pouze velmi malé rozdíly ve vývoji.

Literatura

ANDERSON, S. What Is an Economic Shock & Effects of Different Types. Investopedia: 2023. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-shock.asp>.

Český statistický úřad. *Vývoj českého trhu práce – 4. čtvrtletí 2021*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-ceskeho-trhu-prace-1-ctvrtleti-2023>.

Český statistický úřad. *Vývoj českého trhu práce – 4. čtvrtletí 2020*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-ceskeho-trhu-prace-1-ctvrtleti-2023>.

Český statistický úřad. *Vývoj českého trhu práce – 4. čtvrtletí 2013*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-ceskeho-trhu-prace-1-ctvrtleti-2023>.

Český statistický úřad. *Vývoj českého trhu práce – 4. čtvrtletí 2012*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-ceskeho-trhu-prace-1-ctvrtleti-2023>.

Český statistický úřad. *Vývoj českého trhu práce – 4. čtvrtletí 2010*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/vyvoj-ceskeho-trhu-prace-1-ctvrtleti-2023>.

CHARLES L. EVANS and DAVID A. MARSHALL. Fundamental Economic Shocks and the Macroeconomy. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 41, No. 8 (2009), pp. 1515-1555. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20685074?typeAccessWorkflow=login>.

JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Expert. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.

KLIKOVÁ, Christiana a KOTLÁN, Igor. *Hospodářská politika*. 3. vyd. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates, 2012. ISBN 978-80-86572-76-5.

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Analýza vývoje české ekonomiky 2009*. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/analyticke-materialy-a-statistiky/analyticke-materialy/archiv.htm>.

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Analýza vývoje české ekonomiky 2012*. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/analyticke-materialy-a-statistiky/analyticke-materialy/archiv.htm>.

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. *Analýza vývoje české ekonomiky 2021*. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/analyticke-materialy-a-statistiky/analyticke-materialy/archiv.htm>.

Příloha 1 – Tabulková část

Tabulka I: Sekce CZ-NACE zařazené do odvětvových skupin

Odvětvová skupina	Sekce CZ-NACE	Název
Zemědělství	A	Zemědělství, lesnictví, rybníkářství
Průmysl a stavebnictví	B	Těžba a dobývání
	C	Zpracovatelský průmysl
	D	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu
	E	Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi
	F	Stavebnictví
	Služby	G
H		Doprava a skladování
I		Ubytování, stravování a pohostinství
J		Informační a komunikační činnosti
K		Peněžnictví a pojišťovnictví
L		Činnosti v oblasti nemovitostí
M		Profesní, vědecké a technické činnosti
N		Administrativní a podpůrné činnosti
O		Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
P		Vzdělávání
Q		Zdravotní a sociální péče
R		Kulturní, zábavní a rekreační činnosti
S		Ostatní činnosti
T		Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu
U		Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů

Tabulka II: Podsektory průmyslu dle klasifikace CZ-NACE

Podsektory CZ-NACE	Název
CA	Výroba potravinářských výrobků, nápojů a tabákových výrobků
CB	Výroba textilií, oděvů, usní a souvisejících výrobků
CC	Zpracování dřeva, výroba papíru a výrobků u nich, tisk a rozmnožování nahraných nosičů
CD	Výroba koksu a rafinovaných ropných výrobků
CE	Výroba chemických látek a chemických přípravků
CF	Výroba základních farmaceutických výrobků a farmaceutických přípravků
CG	Výroba pryžových, plastových a ostatních nekovových minerálních výrobků
CH	Výroba základních kovů, hutní zpracování a slévárenství a výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků kromě strojů a zařízení
CI	Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení
CJ	Výroba elektrických zařízení
CK	Výroba strojů a zařízení j.n.
CL	Výroba dopravních prostředků a zařízení
CM	Výroba nábytku, ostatní zpracovatelský průmysl a opravy a instalace strojů a zařízení

Tabulka III: Hlavní třídy zaměstnání dle klasifikace CZ-ISCO

Hlavní třída CZ-ISCO	Název
1	Řídící pracovníci
2	Specialisté
3	Techničtí a odborní pracovníci
4	Úředníci
5	Pracovníci ve službách a prodeji
6	Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství lesnictví a rybářství
7	Řemeslníci a opraváři
8	Obsluha strojů a zařízení, montéři
9	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci